

«Σχολή Κοινωνικών Επιστημών»

«ΠΜΣ: Εγκληματικές και Ποινικές Προσεγγίσεις της
Διαφθοράς, του Οικονομικού και του Οργανωμένου
Εγκλήματος »

Διπλωματική Εργασία

**« Οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα κατά την
τελευταία δεκαετία: η περίπτωση της Greek Mafia.
Η κοινωνική της οργάνωση και πολιτικές αντιμετώπισής της »**

Σωτήριος Κ. Τζιάτζιος
(Α.Μ.: 521962)

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Αναστασία Χαλκιά

Ιούνιος 2024

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του φοιτητή Σωτηρίου Κ. Τζιάτζιου («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

«Οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα κατά την τελευταία
δεκαετία: η περίπτωση της Greek Mafia.
Η κοινωνική της οργάνωση και πολιτικές αντιμετώπισής της»

Σωτήριος Κ. Τζιάτζιος
(Α.Μ.: 521962)

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:

Αναστασία Χαλκιά

Μέλος ΣΕΠ ΕΑΠ

Συν-Επιβλέπων Καθηγητής:

Δημήτριος Παρασκευόπουλος

Μέλος ΣΕΠ ΕΑΠ

Ιούνιος 2024

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα καθηγήτρια κ. Αναστασία Χαλκιά για την καθοδήγησή της κατά την εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

Ευχαριστώ και τους γονείς μου, Ντίνα Καραμπατάκη και Κώστα Τζιάτζιο, για τη στήριξη και συμπαράστασή τους καθ' όλη τη διάρκεια των μεταπτυχιακών μου σπουδών.

Περίληψη

Θέμα της παρούσας Διπλωματικής Εργασίας είναι η διερεύνηση του φαινομένου της Greek Mafia. Στην εργασία προτάσσεται η εννοιολογική προσέγγιση του διαφιλονικούμενου όρου «Οργανωμένο έγκλημα» και της μορφής με την οποία αυτό εμφανίζεται στην Ελλάδα, της “Greek Mafia”, όρος δημοσιογραφικός και καταχρηστικός που τη συνδέει με την περιώνυμη Ιταλική Μαφία. Το οργανωμένο έγκλημα όμως, ως κοινωνικό φαινόμενο, είναι παράγωγο των κοινωνικοοικονομικών και πολιτικών συνθηκών. Στη μακρά ιστορία του, πρόδρομοι του οργανωμένου εγκλήματος στην Ελλάδα θεωρούνται η «ληστεία» και το “contrabando” του 19ου και των αρχών του 20ου αιώνα. Τη δεκαετία του ’90, το οργανωμένο έγκλημα αναγνωρίζεται ως πρόβλημα και προσλαμβάνεται ως κατεξοχήν έγκλημα των «ξένων», των μεταναστών.

Κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης και της πανδημίας, συνεχίζονται με αυξομειώσεις οι τυπικές δραστηριότητες της Greek Mafia, όπως παροχή προστασίας σε καταστήματα, μαστροπεία, λαθρεμπόριο, συμβόλαια θανάτου κ.ά. και αναδύεται το επιχειρηματικό της προσώπειο: επιχειρήσεις παροχής παράνομων προϊόντων και υπηρεσιών, που δρουν κάτω από ένα πέπλο προστασίας εκ των άνω, μαζί με τη δημιουργία επιχειρήσεων βιτρίνας, όπου ξεπλένονται τα κέρδη από τις σκοτεινές δραστηριότητες. Στο οπλοστάσιό της, η Greek Mafia διαθέτει άφθονο χρήμα, και διασυνδέσεις με κρατικές υπηρεσίες μέσω διαφθοράς (Greek Police Mafia). Η δομή της είναι ιεραρχική, παρουσιάζει διαταξικό χαρακτήρα στην οργάνωσή της, με μέλη τον υπόκοσμο και την καλή κοινωνία, τους ανειδίκευτους και τους ειδικούς επιστήμονες. Επόμενο είναι η μάχη κατά του οργανωμένου εγκλήματος να συναντά σοβαρά εμπόδια, να απαιτεί γενναίες μεταρρυθμίσεις στο ποινικοκατασταλτικό σύστημα και κοινωνική πρόληψη.

Λέξεις – Κλειδιά:

Οργανωμένο Έγκλημα, Greek Mafia, προστασία, συμβόλαια θανάτου, διαφθορά, ξέπλυμα χρήματος, Αστυνομία, Δικαιοσύνη, αντεγκληματική πολιτική.

“Organized Crime in Greece during the last decade: the Greek Mafia case. The social organization of the Greek Mafia phenomenon and suggestions on how to tackle it”

Sotirios K. Tziatzios (A.M.: 521962)

Abstract

The subject of this essay is the investigation of the Greek Mafia phenomenon. In the essay, the conceptual approach of the controversial term “Organized crime” and its special form in Greece, the “Greek Mafia”-a journalistic and excessive term that links it to the notorious Italian Mafia- is put forward. Organized crime, however, as a social phenomenon, is a derivative of socio-economic and political conditions. In its long history, precursors of organized crime in Greece are considered to be “robbery” and “contraband” of the 19th and early 20th century. In the 1990s, organized crime was recognized as a problem and was perceived as the typical crime of “foreigners”, immigrants.

During the Greek economic crisis and the pandemic, the standard activities of the Greek Mafia such as extortion, pimping, smuggling, death contracts, etc are continued with fluctuations and gain a business mask: businesses providing illegal products and services, operating under a veil of protection from above, along with the creation of front companies, where profits from dark activities are laundered. The Greek Mafia has in its arsenal plenty of money and connections with government agencies through corruption (Greek Police Mafia). Its structure is hierarchical, with an interclass organization character, employing members both from the underworld and the good society, both the unskilled and the skilled professionals. Therefore, the struggle against organized crime is facing serious obstacles and requires bold reforms in the criminal justice system as well as social prevention.

Keywords:

Organized Crime, Greek Mafia, extortion, death contracts, corruption, money laundering, Police, Justice, anti-crime policy.

Περιεχόμενα

Περίληψη	v
Abstract	vi
Περιεχόμενα	vii
Συντομογραφίες & Ακρωνύμια	viii
Εισαγωγή	1
Κεφάλαιο 1. Οργανωμένο Έγκλημα και Μαφία: εννοιολογική προσέγγιση	4
1.1 Οργανωμένο Έγκλημα: όρος διαφιλονικούμενος - «Σύμβαση του Παλέρμο» ..	4
1.2 Μαφία: πρόδρομος του οργανωμένου εγκλήματος	7
1.3 Διάκριση ανάμεσα στους όρους «Οργανωμένο Έγκλημα» και «Μαφία»	11
1.4 Εθνικές μαφίες	12
1.5 Οριοθέτηση του Οργανωμένου Εγκλήματος και της Greek Mafia	13
Κεφάλαιο 2. Το Οργανωμένο Έγκλημα στην Ελλάδα ως την οικονομική κρίση	15
2.1 Οι απαρχές	15
2.1.1 Το ληστρικό φαινόμενο	15
2.1.2 Το λαθρεμπόριο («Contrabando»)	20
2.2. Η εξέλιξη του Οργανωμένου Εγκλήματος στην Ελλάδα μεταπολεμικά έως την οικονομική κρίση	23
2.2.1 Η θεωρία της «συνομοσίας των ξένων» στην ελληνική πραγματικότητα ..	26
Κεφάλαιο 3. Η Greek Mafia την τελευταία δεκαετία (2012-2022)	28
3.1 Μεθοδολογία – «Τεχνικά» προβλήματα	28
3.2 Η οικονομική κρίση και το Οργανωμένο Έγκλημα στην Ελλάδα	30
3.3 Το Οργανωμένο Έγκλημα στην Ελλάδα κατά την πανδημία του Covid-19	32
3.4 Η δομή της Greek Mafia. Θεωρία του εθνικού συνδικάτου του εγκλήματος	35
3.5 Η κοινωνική οργάνωση της Greek Mafia	37
3.5.1 Η GM ως επιχείρηση με κεντρικό χαρακτηριστικό το κέρδος. Θεωρία της εγκληματικής επιχείρησης (enterprise theory)	37
3.5.2 Τα μέλη της Greek Mafia: υπόκοσμος και «καλή κοινωνία» - Θεωρία των κοινωνικών δικτύων. Θεωρία της συμβίωσης νομιμότητας και παρανομίας	39
3.5.3 Κοινωνική διαστρωμάτωση και καταμερισμός εργασίας στην GM	41
3.5.4 Greek Police Mafia	43
3.5.5 Σχέσεις της Greek Mafia με την τρομοκρατία	45
3.6 Οι δραστηριότητες της Greek Mafia	46
3.6.1 Η εκβίαση με παροχή προστασίας	47
3.6.2 Μαστροπεία	50
3.6.3 Εμπόριο ναρκωτικών	53
3.6.4 Λαθρεμπόριο τσιγάρων και ναρκωτικών	55
3.6.5 Νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες (ΞΧ)	57
Κεφάλαιο 4. Προβλήματα κατά την αντιμετώπιση του φαινομένου της GM	60
4.1 Η διαφθορά	60
4.2 Η άσκηση βίας	62
4.3 Η καθυστέρηση απονομής δικαιοσύνης	63
4.4 Απαρχαιωμένες νομικές διατάξεις	65
4.5 Απροθυμία των θυμάτων να καταγγείλουν την Greek Mafia	65
4.6 Δυσκολία εντοπισμού του «εγκεφάλου»	66
Κεφάλαιο 5. Μέτρα αντιμετώπισης της Greek Mafia	67
5.1 Βελτίωση του αστυνομικού έργου	67

5.1.1 Διεύθυνση Αντιμετώπισης Οργανωμένου Εγκλήματος.....	67
5.1.2 Δικαστική Αστυνομία	68
5.1.3 Σύσταση Εισαγγελίας Οργανωμένου Εγκλήματος:	68
5.1.4 Αναβάθμιση του θεσμού του προστατευόμενου μάρτυρα	69
5.1.5 “Follow the money”	69
5.2 Θωράκιση της Δικαιοσύνης	70
5.3 Λειτουργία Σωφρονιστικών Καταστημάτων	71
5.4 Αυστηρή εφαρμογή του νόμου σε περιπτώσεις διαφθοράς	72
5.5 Μέτρα πρόληψης απέναντι στη Greek Mafia	73
Συμπεράσματα	75
Αντί επιλόγου	77
Βιβλιογραφικές αναφορές	78

Συντομογραφίες & Ακρωνύμια

ΑΑΔΕ	Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Εσόδων
ΔΕ	Διπλωματική Εργασία
ΕΑΔ	Εθνική Αρχή Διαφάνειας
ΕΔΕ	Ένορκη Διοικητική Εξέταση
ΕΛ.ΑΣ	Ελληνική Αστυνομία
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
ΜΜΕ	Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης
ΞΧ	Ξέπλυμα Χρήματος
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΟΕ	Οργανωμένο Έγκλημα
ΣΔΟΕ	Σώμα Δίωξης Οικονομικού Εγκλήματος
CPT	European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman Treatment of Punishment (Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας)
EU SOCTA	European Union: Serious and Organised Crime Threat Assessment (Αξιολόγηση της Απειλής όσον αφορά το Σοβαρό και Οργανωμένο Έγκλημα στην Ευρωπαϊκή Ένωση)
GM	Greek Mafia
GRECO	Group of States against Corruption (Ομάδα κρατών κατά της διαφθοράς)
UNODC	United Nations Office on Drugs and Crime

Εισαγωγή

Εκ πρώτης όψεως, το οργανωμένο έγκλημα φαίνεται να αποτελεί υπόθεση που δεν ενδιαφέρει τον μέσο πολίτη, καθώς δεν επηρεάζει την καθημερινότητά του. Από την άλλη το οργανωμένο έγκλημα υπερτονίζεται από τα ΜΜΕ κάθε φορά που έρχεται στο προσκήνιο η δολοφονία π.χ. ενός μαφιόζου για ξεκαθάρισμα λογαριασμών, γιατί η δραματοποίησή του προκαλεί υψηλή τηλεθέαση. Έτσι, τα ΜΜΕ πολλές φορές προκαλούν «ηθικούς πανικούς», κάνοντας λόγο για ασύδοτους εγκληματίες που δρουν ανεξέλεγκτοι, με αποτέλεσμα οι φιλήσυχοι νομοταγείς πολίτες να κινδυνεύουν, και η εκάστοτε αντιπολίτευση να βρίσκει αφορμή να ασκήσει κριτική στην κυβέρνηση για την αποτυχία της να προστατεύσει την ασφάλεια του πολίτη. Σε μέσα ενημέρωσης τηλεοπτικά, διαδικτυακά και έντυπα περιγράφεται ο εσωτερικός πόλεμος μεταξύ ομάδων της Greek Mafia με υπερβολικούς χαρακτηρισμούς για τη χώρα μας όπως «Κολομβία των Βαλκανίων».

Ωστόσο, το σύγχρονο οργανωμένο έγκλημα επηρεάζει την καθημερινότητά μας, καθώς δεν περιορίζεται πλέον στις τυπικές εγκληματικές του δραστηριότητες (παροχή προστασίας, διακίνηση ναρκωτικών, εμπορία ανθρώπων κ.ά.) και έχει διεισδύσει στη νόμιμη οικονομία. Ασκεύει επιχειρηματική δραστηριότητα και νομιμοποιεί τα παράνομα έσοδά του σε επιχειρήσεις-«βιτρίνες», ελέγχοντας τομείς της οικονομίας μας χωρίς να το γνωρίζουμε (πρατήρια βενζίνης, καταστήματα εστίασης, τουριστικές επιχειρήσεις), ενώ υπάρχει κίνδυνος να καταστεί «κράτος εν κράτει», δηλαδή να διεισδύσει βαθιά στους θεσμούς και στα κέντρα εξουσίας απειλώντας ευθέως το κράτος δικαίου και τη δημοκρατία.

Η Ελλάδα, λόγω της γεωγραφικής της θέσης, ελκύει το οργανωμένο έγκλημα, το οποίο διαμορφώνεται ανάλογα με τις επικρατούσες οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες. Η πολιτική αστάθεια σε συνδυασμό με την κακή οικονομική κατάσταση στη Μέση Ανατολή και στη Βόρεια Αφρική, οι συνθήκες στα Δυτικά Βαλκάνια, καθώς και η θέση της Ελλάδας ως πύλη στην Ευρώπη, καθιστούν τη χώρα μας πόλο έλξης διάφορων εγκληματικών οργανώσεων. Οι κυριότερες εγκληματικές δραστηριότητες που αναπτύσσονται στην Ελλάδα είναι: η διακίνηση μεταναστών, το λαθρεμπόριο καπνού και τσιγάρων, το εμπόριο ναρκωτικών, η μαστροπεία, η εκβίαση κ.ά. Στην Ελλάδα, η εγχώρια έκφανση του οργανωμένου εγκλήματος αποδόθηκε δημοσιογραφικά με τον όρο “Greek

Mafia”. Η μεγάλη δοκιμασία της οικονομικής κρίσης οδήγησε σε στατιστική αύξηση περιστατικών οργανωμένης εγκληματικότητας, ενώ η πανδημία οδήγησε στην αναπροσαρμογή της στις νέες συνθήκες.

Στην παρούσα εργασία επιχειρείται η διερεύνηση του φαινομένου της Greek Mafia. Συγκεκριμένα, επιχειρείται να δοθεί απάντηση στα παρακάτω ερωτήματα: Ποια είναι η σχέση της GM με το οργανωμένο έγκλημα και με την κλασικού τύπου ιταλική μαφία; Ποιες εγκληματικές οργανώσεις μπορούν να θεωρηθούν στην Ελλάδα μακρινοί πρόγονοί της; Πώς εξελίχθηκε μεταπολεμικά και κατά την οικονομική κρίση και την πανδημία; Τι γνωρίζουμε για τη δομή και την κοινωνική της οργάνωση; Πώς γεννήθηκε ο όρος Greek Police Mafia; Ποιοι είναι οι άξονες μιας αποτελεσματικής αντεγκληματικής πολιτικής;

Για να απαντηθούν τα παραπάνω ερευνητικά ερωτήματα, αξιοποιήθηκαν μεθοδολογικά οι δύο κύριες πηγές εμπειρικών δεδομένων για το εγχώριο οργανωμένο έγκλημα: το αστυνομικό ρεπορτάζ και οι ετήσιες εκθέσεις για το οργανωμένο έγκλημα της ΕΛ.ΑΣ. για την τελευταία δεκαετία (2012-2022). Και οι δύο πηγές χρήζουν προσοχής. Ενώ τα ειδησεογραφικά δημοσιεύματα κατασκευάζουν ενδεχομένως πτυχές των σχετικών υποθέσεων, οι επίσημες στατιστικές πληροφορίες της ΕΛ.ΑΣ. συρρικνώνονται στη δήλη εγκληματικότητα, στον αριθμό των εγκληματικών οργανώσεων και την εθνική καταγωγή των μελών τους. Επομένως, το φαινόμενο της Greek Mafia -σημειώνουμε ότι ο όρος δεν έχει αποκρυσταλλωθεί ούτε στην Εγκληματολογία ούτε στη Νομική- απαιτείται να φωτιστεί από τις εγκληματολογικές θεωρίες για το οργανωμένο έγκλημα και τις εγκληματικές οργανώσεις. Στο πλαίσιο αυτό μελετήθηκαν σχετικά άρθρα και βιβλία από τη διεθνή επιστημονική βιβλιογραφία, η διεθνής Σύμβαση του Παλέρμο για το οργανωμένο έγκλημα, το εθνικό νομικό πλαίσιο και Εκθέσεις αναφοράς της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των Ηνωμένων Εθνών.

Σύμφωνα με τη θεωρία του William Chambliss, το ίδιο το οργανωμένο έγκλημα είναι απότοκο του καπιταλιστικού συστήματος, κινητήριος δύναμη του οποίου είναι η επιδίωξη του κέρδους. Όπως ακριβώς οι νόμιμες επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται στην ελεύθερη αγορά, υπαγόμενες στους κανόνες προσφοράς και ζήτησης, έτσι και το οργανωμένο έγκλημα δραστηριοποιείται στις παράνομες αγορές: στην παροχή παράνομων αγαθών και υπηρεσιών ή στην παροχή νόμιμων αγαθών και υπηρεσιών με μη νόμιμο τρόπο. Το οργανωμένο έγκλημα προσφέρει υπηρεσίες εκεί όπου ο νόμος και το κράτος

αδυνατούν ή αρνούνται να παράσχουν. Η εξάπλωσή του προϋποθέτει διασυνδέσεις και συναλλαγές με κρατικούς υπαλλήλους και πολιτικούς, με εγκληματίες του λευκού κολάρου, διασυνδέσεις που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στον σχεδιασμό της αντεγκληματικής πολιτικής. Έχει αποδειχθεί ότι η εξάπλωση του οργανωμένου εγκλήματος έχει πολύ μεγαλύτερη βαρύτητα για την κοινωνική ειρήνη και την ασφάλεια από ό,τι όλες οι κλοπές και ληστείες του δρόμου μαζί.

Κεφάλαιο 1.

Οργανωμένο έγκλημα και Μαφία: εννοιολογική προσέγγιση

1.1 Οργανωμένο έγκλημα: όρος διαφιλονικούμενος - «Σύμβαση του Παλέρμο»

Ο όρος «οργανωμένο έγκλημα» έχει απασχολήσει την επιστημονική κοινότητα και την πολιτική, ενώ βρίσκεται συνεχώς στην επικαιρότητα του αστυνομικού ρεπορτάζ, καθώς αφορά ένα σημαντικό κοινωνικό πρόβλημα που συγκεντρώνει το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης. Ωστόσο, για το οργανωμένο έγκλημα δεν υπάρχει ένας καθολικά αποδεκτός από την επιστημονική κοινότητα ορισμός, αλλά έχουν δοθεί διάφοροι ορισμοί, εκ των οποίων σχεδόν όλοι συγκλίνουν στον υπερτονισμό του οργανωμένου χαρακτήρα του εγκληματικού φαινομένου. Έτσι, ο Hagan (2006: 134) εισήγαγε την διάκριση ανάμεσα σε «Οργανωμένο Έγκλημα» (με κεφαλαία), για να ορίσει τις μεγάλες εγκληματικές οργανώσεις, και σε «οργανωμένο έγκλημα» (με μικρά), για να ορίσει έτσι όποια εγκληματική δραστηριότητα απαιτεί έναν βαθμό οργάνωσης.

Σύμφωνα με τους Raoli και Becken (2014: 13-14), το οργανωμένο έγκλημα σε όλη την ιστορική του πορεία, από τις ΗΠΑ όπου ο όρος χρησιμοποιήθηκε σχεδόν αποκλειστικά μέχρι τη δεκαετία του 1970, ως την Ευρώπη από τα τέλη της δεκαετίας του 1980, υπήρξε στην εγκληματολογική θεωρία μια διαφιλονικούμενη έννοια ανάμεσα σε δύο αντίπαλα ρεύματα σκέψης: το πρώτο αντιλαμβάνεται το οργανωμένο έγκλημα ως «ένα σύνολο σταθερών, εξ ορισμού παράνομων οργανισμών, ή που τα μέλη τους επιδίδονται συστηματικά σε εγκληματικές δραστηριότητες», ενώ το δεύτερο ως «ένα σύνολο σοβαρών εγκληματικών δραστηριοτήτων που διαπράττονται με στόχο την εξασφάλιση νομισματικού κέρδους». Ο ορισμός και η ερμηνεία της έννοιας του οργανωμένου εγκλήματος διαφέρουν ανάμεσα στις ΗΠΑ και στις Ευρωπαϊκές χώρες, ενώ ταυτόχρονα οι ευρύτερες αντιλήψεις πάνω στο φαινόμενο αλλάζουν διαρκώς. Πραγματοποιείται μία μετακίνηση από το “Who”, τα άτομα εγκληματίες και τους συνεργάτες τους, στο “What”, τις εγκληματικές πράξεις που εκτελούν, μετακίνηση αμφίδρομη, που παίρνει συχνότατα και τη μορφή συγχώνευσης του “Who” και του “What”. Το αποτέλεσμα είναι να συμπίεζονται πολλές διαφορετικές εγκληματικές δραστηριότητες και εγκληματίες δράστες κάτω από τον όρο-ομπρέλα «οργανωμένο έγκλημα», ο οποίος γι’ αυτόν τον λόγο δεν μπορεί να

χρησιμοποιηθεί χωρίς προσδιοριστική διασάφηση (π.χ. διακίνηση μεταναστών) για τις εμπειρικές αναλύσεις, τις θεωρίες κατασκευής και την πολιτική του αντιμετώπιση.

Πέρα από τις εγκληματολογικές προσεγγίσεις στο φαινόμενο, το οργανωμένο έγκλημα αποτυπώνεται πλέον διεθνώς, αλλά και στην εθνική νομοθεσία κρατών, ως νομικός όρος. Έτσι, σύμφωνα με τη Διεθνή Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος η οποία αποκαλείται «Σύμβαση του Παλέρμο» (2000) και αποτελεί το «ευαγγέλιο» για τον νομικό προσδιορισμό της έννοιας του φαινομένου σήμερα, «οργανωμένη εγκληματική ομάδα νοείται μια δομημένη ομάδα τριών ή περισσότερων προσώπων που υφίσταται για κάποια χρονική περίοδο και ενεργεί με κοινό σκοπό να τελέσει ένα ή περισσότερα σοβαρά εγκλήματα ή αδικήματα που θεσπίζονται από την παρούσα Σύμβαση, έτσι ώστε να προσπορισθεί, άμεσα ή έμμεσα, οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος» (United Nations General Assembly. 2000a, November 2, p. 25). Τον ορισμό υιοθέτησε και η κυβέρνηση Ομπάμα το 2011 (Paoli και Beken, 2014: 19). Τα βασικά λοιπόν χαρακτηριστικά που ορίζουν μια εγκληματική οργάνωση είναι:

- Η ύπαρξη μιας ομάδας ατόμων (τουλάχιστον 3 άτομα και πάνω)
- Η ύπαρξη δομημένης ομάδας. Δομημένη ομάδα νοείται τόσο αυτή με ιεραρχικές σχέσεις ανάμεσα στα μέλη της ή άλλου είδους ιδιαίτερες σχέσεις, όσο και αυτή χωρίς ιεραρχικές σχέσεις, όπου οι ρόλοι των μελών της ομάδας δεν είναι επισήμως προκαθορισμένοι (United Nations General Assembly. 2000b, November 3, p. 2). Έτσι, συμπεριλαμβάνονται στη διεύρυνση αυτή συμμορίες, κλίκες, δίκτυα..., πολύ διαφορετικές ομάδες από τις κυρίαρχες στον πολιτικό λόγο και στα ΜΜΕ στερεοτυπικές εγκληματικές οργανώσεις (Paoli και Beken, 2014: 24).
- Η διάρκειά της στον χρόνο. Απαιτείται να είναι ενεργή για κάποιο χρονικό διάστημα, δεν έχει δηλαδή στιγμιαίο χαρακτήρα.
- Η τέλεση από την οργάνωση «σοβαρών εγκλημάτων», δηλαδή κακουργημάτων, τα οποία τιμωρούνται με τουλάχιστον 4 έτη κάθειρξης.
- Η επιδίωξη του οικονομικού κέρδους, ως του καίριου στόχου της οργάνωσης, όχι μόνο από τις εμφανώς παράνομες δραστηριότητες, αλλά και από τις επενδύσεις σε νόμιμες δραστηριότητες (White House, 2011: 3).

Συνεπώς, το πεδίο στο οποίο δραστηριοποιείται το οργανωμένο έγκλημα είναι τα αδικήματα που αποκαλούμε «βαριά εγκληματικότητα» και κρίνονται ως πολύ επικίνδυνα για την κοινωνία. Τέτοια αδικήματα είναι: εκβιασμοί, τοκογλυφία, εμπορία παράνομων

αγαθών (π.χ. ναρκωτικά) ή υπηρεσιών (π.χ. πορνεία), εμπορία νόμιμων αγαθών και υπηρεσιών με παράνομο τρόπο (π.χ. λαθρεμπόριο καυσίμων, τσιγάρων ή αλκοόλ ή οποιουδήποτε άλλου προϊόντος, παράνομες χαρτοπαικτικές λέσχες), διακίνηση μεταναστών, απαγωγές, ληστείες, κλοπές, υπεξαίρεσεις, απάτες, ηλεκτρονικό έγκλημα και άλλα.

Ένα χαρακτηριστικό συνδεδεμένο με το οργανωμένο έγκλημα είναι η χρήση βίας για την επίτευξη των στόχων του, οι πράξεις εκφοβισμού και οι πραγματικές ή έμμεσες απειλές για άσκηση βίας. Η βία αυτή ασκείται για την προστασία της οργάνωσης κυρίως από άλλους ανταγωνιστές (π.χ. μια ένοπλη σύγκρουση ανάμεσα σε δύο διαφορετικές εγκληματικές οργανώσεις εκβιαστών, που έχουν αντιδικία για το ποιος θα ελέγχει τα έσοδα από «προστασία» σε μια συγκεκριμένη εμπορική ζώνη, ή ανάμεσα σε δύο διαφορετικές ομάδες διακίνησης ναρκωτικών), αλλά και σε βάρος των κρατικών αρχών, όταν κινδυνεύει από αυτές η οργάνωση. Βέβαια, οι πιο «επιτυχημένες» εγκληματικές οργανώσεις σπάνια θα χρησιμοποιήσουν φυσική βία, παρά μόνο όταν αυτό είναι απαραίτητο, καθώς δεν επιθυμούν να στραφεί η προσοχή πάνω τους και να αποκαλυφθούν. Αντίθετα, πολλές φορές χρησιμοποιούν άλλα μέσα για την μακροήμερευση των δραστηριοτήτων τους, όπως εξαγορά της αδράνειας των κρατικών αξιωματούχων, ενώ πολλές φορές αρκεί και η πειστική άσκηση ψυχολογικής βίας προς τα θύματά τους (Βιδάλη, 2017: 156-157).

Η οικονομική ανάπτυξη, η παγκοσμιοποίηση, η απελευθέρωση των αγορών, καθώς και η ραγδαία άνοδος της τεχνολογίας έχουν προσδώσει στο οργανωμένο έγκλημα αυξημένες δυνατότητες για την επίτευξη των στόχων του, ενώ παράλληλα έχει αποκτήσει διεθνικό (transnational) χαρακτήρα, δηλαδή οι δραστηριότητές του προετοιμάζονται ή και τελούνται σε περισσότερα από ένα κράτη (παράδειγμα διασυνοριακού εγκλήματος η διακίνηση ναρκωτικών ή μεταναστών σε διάφορες χώρες). Ο ορισμός που δίνει το Υπουργείο Δικαιοσύνης των ΗΠΑ για το οργανωμένο έγκλημα ορίζει ρητά τη διεθνή του (international) διάσταση: «Οργανωμένο έγκλημα είναι η ένωση των οργανώσεων που επιχειρούν διεθνώς, με σκοπό την αποκόμιση δύναμης, επιρροής, χρηματικών και/ή εμπορικών κερδών, με τελείως ή εν μέρει παράνομα μέσα, ενώ ταυτόχρονα προστατεύουν τις δραστηριότητές τους με ένα πλέγμα διαφθοράς και/ή βίας» (U.S. Department of Justice, 2008: 2). Η έμφαση στο διακρατικό/διεθνές οργανωμένο έγκλημα επέτρεπε τον «καταμερισμό» της ευθύνης για το οργανωμένο έγκλημα σε πολλές χώρες, ώστε να μη

στιγματίζονται μόνο λίγες χώρες, και δικαιολογούσε τις πολιτικές, νομικές επεμβάσεις στο πεδίο αυτό. Υποτιμούσε όμως τις τοπικές ρίζες, τις συγκεκριμένες οικονομικές και κοινωνικοπολιτιστικές συνθήκες στις οποίες αναπαράγονταν το οργανωμένο έγκλημα. Ακόμη και στο αποκαλούμενο «διεθνές κύκλωμα διακίνησης ναρκωτικών», η διακρατικότητα συνδέεται με τη μεταφορά των προϊόντων, την επικοινωνία μεταξύ εξαγωγέων και εισαγωγέων και στο τελικό ξέπλυμα χρήματος. Οι κρίσιμες φάσεις παραγωγής, επεξεργασίας, χονδρικού και λιανικού εμπορίου λαμβάνουν χώρα σε συγκεκριμένο τόπο (Paoli και Beken, 2014: 24). Πάντως, η παγκοσμιοποιημένη οικονομία δεν φαίνεται να επέφερε ποιοτική μεταβολή στον τρόπο που «εργάζονται» οι οργανωμένες εγκληματικές μονάδες και στον οικονομικό και πολιτικό έλεγχο που παραδοσιακά ασκούν (Skaperdas, 2001: 180).

Βέβαια, το οργανωμένο έγκλημα πράγματι συνιστά αυξανόμενη απειλή της εθνικής και διεθνούς ασφάλειας, ενώ μέχρι και τη δεκαετία του 1980 απασχολούσε σοβαρά μόνο τις Η.Π.Α. και την Ιταλία. Τα ετήσια έσοδα της «βιομηχανίας» του οργανωμένου εγκλήματος συνολικά υπολογίζεται ότι ανέρχονται σε περίπου 2,8 τρισεκατομμύρια δολάρια ετησίως (Hall, 2022)!

1.2 Μαφία: πρόδρομος του οργανωμένου εγκλήματος

Το οργανωμένο έγκλημα ως κοινωνικό φαινόμενο, διαφοροποιείται, όπως είναι φυσικό, ανάλογα με την τόπο, τον χρόνο και τις ιδιαίτερες οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες που επικρατούν. Αρχετυπική, πρόδρομη μορφή του οργανωμένου εγκλήματος στη Δύση θεωρήθηκε το φαινόμενο της «Μαφίας», στη σικελική της μάλιστα εκδοχή, της Cosa Nostra (Ριζάβα, 2011: 1), της γνωστότερης Μαφίας παγκοσμίως. Με τον όρο «Μαφία» χαρακτηρίστηκαν οι ιεραρχικά δομημένες μυστικές οργανώσεις που επιδίδονταν σε παράνομες δραστηριότητες στην Ιταλία και στη Σικελία. Εισηγητής του «γραφειοκρατικού μοντέλου» του οργανωμένου εγκλήματος θεωρείται ο Donald Cressey με το βιβλίο του *Theft of the Nation* (1969), ο οποίος περιέγραψε το οργανωμένο έγκλημα ως έναν οργανισμό τύπου πυραμίδας με αυστηρή ιεραρχία, ξεκάθαρη κατανομή ρόλων, κώδικες συμπεριφοράς και εσωτερικά και εξωτερικά τελετουργικά (Kleemans, 2014: 3).

Η οικογένεια ήταν η ελάχιστη μονάδα για τη συγκρότηση της Σικελικής μαφίας. Σε αυτήν ανήκαν συνήθως βιολογικά μέλη της οικογένειας, ενώ τα νέα μέλη με τελετή μύησης και «συμφωνία αδελφοποίησης» αποκτούσαν τεχνητούς δεσμούς συγγένειας με

τα άλλα μέλη, μία νέα συλλογική ταυτότητα και απαράβατο κώδικα τιμής: πίστη και αφοσίωση στην οργάνωση και “omerta”, δηλ. σιωπή, απαγόρευση της συνεργασίας με τις αρχές. Η δομή της οργάνωσης ήταν αυστηρά ιεραρχική και σύνθετη. Επικεφαλής ο εκλεγμένος αρχηγός, ο capofamiglia, δίπλα του ο υπαρχηγός αντιπρόσωπός του και οι έμπειροι συμβουλάτορές του, οι consiglieri. Η απόλυτη εξουσία του capofamiglia στηριζόταν στην τυφλή υπακοή των μελών, άρρηκτα συνδεδεμένη με υλικά κίνητρα και άλλες ανταμοιβές. Ο πρωταρχικός του ρόλος ήταν να διατηρεί την τάξη στο εσωτερικό της οικογένειας και να μεγεθύνει τα κέρδη (Ριζάβα, 2011: 39-55· Δημητροπούλου, 2016: 42-44, 50-52· Paoli, 2020).

Με τη δημοσίευση του βιβλίου του Diego Gambetta *The Sicilian Mafia* το 1992, κυριάρχησε ο λειτουργικός ορισμός της μαφίας που δίνεται στην πρώτη κιόλας σελίδα: «η μαφία είναι μία οικονομική επιχείρηση, μία βιομηχανία που παράγει, προωθεί και πουλά ιδιωτική προστασία» (Paoli 2020). Στον ορισμό αυτό εμπεριέχονται δύο οπτικές. Πρώτη: η μαφία αντιμετωπίζεται με οικονομικούς όρους ως μία επιχείρηση με παράνομες δραστηριότητες με στόχο το κέρδος, η οποία λειτουργεί σύμφωνα με τον νόμο της προσφοράς και της ζήτησης, όπως ακριβώς μία νόμιμη επιχείρηση. Το λαθρεμπόριο, για παράδειγμα, ανθεί, γιατί, παρά τους υψηλούς φόρους στα τσιγάρα, το αλκοόλ και τα καύσιμα, τα αγαθά αυτά ζητιούνται. Δεύτερη: η μαφία προσφέρει την υπηρεσία της προστασίας, που το κράτος δεν είναι σε θέση να προσφέρει, χρησιμοποιώντας βία και φορολόγηση, που ανήκαν παραδοσιακά και μονοπωλιακά στο κράτος (Kleemans, 2014: 4-5). Η «θεωρία της προστασίας» στηρίχτηκε στην ιστορία της Σικελικής μαφίας. Οι ιστορικές ρίζες της Cosa Nostra ανιχνεύονται στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα μετά την ενοποίηση της Ιταλίας και τη μετάβαση από το φεουδαρχικό στο καπιταλιστικό σύστημα οικονομίας. Οι «μαφιόζοι» -η λέξη δήλωνε τον παληκαρά, τον νταή, αλλά οι ίδιοι αυτοαποκαλούνταν Cosa Nostra, «το δικό μας ζήτημα»- αναλάμβαναν «την προστασία» των γαιοκτημόνων από τις μεταρρυθμίσεις του κράτους, από τις αντιδράσεις των χωρικών γεωργών απέναντι στην εκμετάλλευση και από τους ανταγωνιστές-γαιοκτήμονες, απειλώντας και βιαιοπραγώντας σε όσους αντιστέκονταν. Μεσολαβώντας ανάμεσα στους γαιοκτήμονες και το κράτος και ανάμεσα στους γαιοκτήμονες και τους χωρικούς, μονοπωλώντας την άσκηση βίας, οι μαφιόζοι αναλάμβαναν τον ρόλο του κράτους, κάλυπταν ένα κενό εξουσίας, ένα κενό κρατικής προστασίας, με τη σιωπηρή ανοχή του κράτους και την αποδοχή της τοπικής κοινωνίας (Ριζάβα, 2011: 6-11 και Skaperdas, 2001:

175, 180 και 182). Η ιδιωτική προστασία ήταν το κύριο έργο (business) της Cosa Nostra και στην πορεία της, όπως το θέτει ο Skaperdas (2001: 175) παραθέτοντας τον Gambetta: «Γαιοκτήμονες, βοσκοί, ελαιοκαλλιεργητές και πορτοκαλοπαραγωγοί, χωρικοί, επιχειρηματίες, πολιτικοί, γιατροί, καταστηματάρχες, πορτοφολάδες, λαθρέμποροι, διακινητές ναρκωτικών και έμποροι όπλων: όλοι τους κάποια στιγμή έχουν δεχτεί προστασία».

Η προστασία της ζωής και της κινητής και ακίνητης περιουσίας των πελατών επεκτάθηκε και στις «αγορές», στη διασφάλιση των οικονομικών συναλλαγών. Προστασία των νόμιμων αγορών/επιχειρήσεων επί πληρωμή και προστασία των παράνομων αγορών για αγαθά που το εμπόριό τους κηρύχθηκε από το κράτος παράνομο. Εκτός από την προστασία, εμπορεύονται και οι ίδιες οι μαφίες τα παράνομα αυτά αγαθά, ενώ επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους σε νόμιμες επιχειρήσεις, συχνά «βιτρίνες για το ξέπλυμα μαύρου χρήματος». Παρόλο που οι μαφίες ήταν ανταγωνιστές του κράτους στο μονοπώλιο της αστυνομικής και δικαστικής προστασίας, ανέλαβαν την «προστασία» των διεφθαρμένων πολιτικών απέναντι στους πολιτικούς τους αντιπάλους, τους εξασφάλιζαν ψηφοφόρους, με αντάλλαγμα ευνοϊκή μεταχείριση των μαφιόζων στα δικαστήρια και στους κρατικούς ελέγχους των επιχειρήσεών τους (Δημητροπούλου, 2011: 174-176· 136-137· 165-166).

Η ισχύς των μαφιόζων συνεχίστηκε μέχρι και τη δεκαετία του 1920, όταν και ανέλαβε την εξουσία ο δικτάτορας Benito Mussolini, ο οποίος ακολούθησε μια πολιτική άγριων διώξεων και καταστολής εναντίον τους, καθώς θεωρούσε την επιρροή τους εμπόδιο στην απόλυτη επικράτηση του φασιστικού καθεστώτος, γεγονός που εκτόξευσε την δημοτικότητά του τόσο στην Ιταλία όσο και διεθνώς. Η Μαφία βγήκε κερδισμένη μεταπολεμικά, όταν ελεγχόμενες από αυτήν κατασκευαστικές εταιρείες ανέλαβαν το έργο ανοικοδόμησης της Σικελίας (History.com Editors, 2019), καταφεύγοντας σε συγκαλυμμένες συμφωνίες με πολιτικούς και δημοσίους υπαλλήλους, ώστε να κερδίζουν διαγωνισμούς για δημόσια έργα μεγάλης κλίμακας (Δημητρακοπούλου, 2016: 166-167)¹.

¹ Τις δύσκολες στιγμές του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η Μαφία της Σικελίας και των ΗΠΑ συνεργάστηκαν με την κυβέρνηση των ΗΠΑ εναντίον της φασιστικής Ιταλίας. Ειδικότερα, καθώς οι Σύμμαχοι σχεδίαζαν την απόβαση στη Σικελία το 1943 για να χρησιμοποιήσουν το νησί ως βάση για επίθεση στην ελεγχόμενη από το φασιστικό καθεστώς ενδοχώρα, σχέδιο γνωστό ως «επιχείρηση Husky», η αμερικανική κυβέρνηση στράφηκε για βοήθεια στους Μαφιόζους Σικελικής καταγωγής των ΗΠΑ, οι οποίοι διατηρούσαν στενές

Τις επόμενες δεκαετίες, οι δραστηριότητες της Μαφίας συνέχιζαν να ανθίζουν, ενώ από το 1970 και μετά έγινε παγκόσμιος παίκτης στο εμπόριο ναρκωτικών. Παρόμοιες με την Μαφία οργανώσεις στην νότια Ιταλία ήταν η Ndragheta της Καλαβρίας (η ονομασία 'Ndrangheta' έχει ελληνικές ρίζες και προέρχεται από τη λέξη ανδραγαθία), η Camorra της Καμπανίας και η Sacra Corona Unita της Απουλίας.

Όσον αφορά στην περίπτωση της Αμερικανικής Μαφίας, της Ιταλο-Αμερικανικής Cosa Nostra, αυτή άνθισε στις ΗΠΑ από οργανώσεις μεταναστών Ιταλικής καταγωγής μετά το 1920 κατά την περίοδο της ποταπαγόρευσης στην Αμερική (1920-1933), όταν δραστηριοποιήθηκαν στο λαθρεμπόριο αλκοόλ. Είχε προηγηθεί μαζική μετανάστευση προς τις ΗΠΑ Ιταλών, με περίπου 500.000 να προέρχονται από τη Σικελία. Μέχρι τη δεκαετία του 1950, η Ιταλο-Αμερικανική Μαφία είχε ήδη καταστεί το κυριότερο εγκληματικό δίκτυο στις ΗΠΑ, με τις δραστηριότητές του να εκτείνονται από τοκολυφία, εκβιασμούς και πορνεία, μέχρι τη διείσδυση σε εργατικά συνδικάτα και νόμιμους τομείς της οικονομίας, όπως ο κατασκευαστικός κλάδος. Κύριος στόχος τους η μεγιστοποίηση του κέρδους. Ο όρος «Μαφία» στην Αμερική χρησιμοποιήθηκε για να περιγράψει τα εγκληματικά συνδικάτα όχι ατόμων σικελικής καταγωγής, αλλά γενικότερα Ιταλικής καταγωγής. Η Ιταλο-Αμερικανική Μαφία ανέδειξε και κάποιες από τις «θρυλικές» εγκληματικές μορφές, όπως ο γνωστότερος εγκληματίας διεθνώς Al Capone, ο Lucky Luciano, ο Vito Genovese, ο Joseph Bonanno, η οικογένεια Gambino και άλλοι.

σχέσεις με τους συμπατριώτες τους Μαφιόζους της Σικελίας. Έτσι, στο Γραφείο των Ναυτικών Πληροφοριών των ΗΠΑ (U.S. Office of Naval Intelligence), την πιο αξιόλογη υπηρεσία πληροφοριών τότε, έφθασαν πολύ σημαντικές πληροφορίες στρατηγικού χαρακτήρα για τις θέσεις των Ιταλικών και Γερμανικών στρατευμάτων και τις αμυντικές τους υποδομές. Παράλληλα, οι τοπικοί μαφιόζοι εξοπλίσθηκαν και πολέμησαν στο πλευρό των συμμάχων. Η συνεργασία αυτή φημολογείται ότι ονομάστηκε "Operation Underworld", αν και η αμερικανική κυβέρνηση δεν την παραδέχτηκε ποτέ. Ο μαφιόζος Lucky Luciano, ο οποίος έπαιξε κεντρικό ρόλο στη συνεργασία και βρισκόταν τότε σε αμερικανική φυλακή, τιμήθηκε για την προαναφερθείσα συνεργασία με το Μετάλλιο Τιμής από τον πρόεδρο Τρούμαν και εξασφάλισε την αποφυλάκισή του. Η Συμμαχική διοίκηση της Σικελίας μετά την απόβαση, διόρισε σε υψηλές τοπικές πολιτικές θέσεις σημαίνοντα πρόσωπα της Μαφίας, με αποτέλεσμα την ανάκτηση της χαμένης της ισχύος και επιρροής αλλά και την επανεκκίνηση των εγκληματικών της δραστηριοτήτων. Τα στοιχεία αυτά αντλούνται από βίντεο που κυκλοφορεί στο διαδίκτυο από την ιστοσελίδα Simple History (χ.χ.), https://www.youtube.com/watch?v=-58qPTizpGY&ab_channel=SimpleHistory. Κατά τη Ριζάβα (2011: 17 και σημ. 74, 75, 76) «Η άμεση εμπλοκή της Αμερικανικής Cosa Nostra στη συμμαχική απόβαση στη Σικελία έχει επαρκώς αποδειχθεί».

1.3 Διάκριση ανάμεσα στους όρους «Οργανωμένο Έγκλημα» και «Μαφία»

Η Μαφία με την εγκληματική δράση της και με τον ιεραρχικό τρόπο οργάνωσης, τον κώδικα της ομερτά και της πίστης στην «οικογένεια», την πολιτική δύναμη και την άσκηση βίας, συγκλόνισε την κοινωνία. Λογοτεχνικά βιβλία και ταινίες που πραγματεύονται το κοινωνικό φαινόμενο της Μαφίας γνώρισαν τεράστια απήχηση. Επιδραστικότερο όλων υπήρξε το best seller μυθιστόρημα του Mario Puzo *The Godfather* (Ο νονός, 1969), στην επική διπλή κινηματογραφική ομώνυμη εκδοχή, I & II, που σκηνοθέτησε ο Francis Ford Coppola το 1972 και το 1974 αντίστοιχα και που βρίσκεται έκτοτε στην κορυφή της λίστας κριτικών και κοινού. Τα έργα αυτά (ακολούθησε αργότερα, το 1990 και το κινηματογραφικό αριστούργημα «Τα καλά παιδιά»/*Goodfellas* του Μάρτιν Σκορτσέζε), αποτύπωσαν ανεξίτηλα στη λαϊκή συνείδηση τον τρόπο ζωής των μαφιόζων, ώστε οι κινηματογραφικοί χαρακτήρες να αποκτήσουν ηρωικό πρόσωπο και, αν και εγκληματίες να γίνουν συμπαθείς. Για το ευρύ κοινό η Ιταλο-Αμερικανική Μαφία δεν έπαυε να είναι και να συμπεριφέρεται έτσι όπως ρεαλιστικά αφηγούνταν τα μυθιστορήματα και οι ταινίες. Αυτό συνέβαλε στην δημιουργία μιας μαφιοκεντρικής αντίληψης του οργανωμένου εγκλήματος στην κοινωνία (Paoli και Beken, 2014: 17) και οδήγησε σταδιακά στην κατάχρηση του όρου, ώστε να αποδίδεται ο χαρακτηρισμός «Μαφία» σε κάθε οργανωμένη εγκληματική ομάδα. Επιπλέον, ανάλογα με την εθνική καταγωγή των εγκληματικών ομάδων, κάνουμε λόγο για Ρωσική Μαφία, Κινεζική Μαφία, Αλβανική Μαφία, Greek Mafia κ.λ.π. Ο γνωστός για τη δράση του κατά της Σικελικής Μαφίας –ο οποίος και δολοφονήθηκε από αυτήν το 1992- δικαστής Giovanni Falcone είχε εναντιωθεί στην κατάχρηση της έννοιας αυτής ως εξής: «Κάποτε οι άνθρωποι ήταν απρόθυμοι και να προφέρουν τη λέξη "Μαφία". Στις μέρες μας έχουν προχωρήσει τόσο μακριά προς την αντίθετη κατεύθυνση, ώστε έχει γίνει ένας όρος που χρησιμοποιείται υπερβολικά. Δεν είμαι πλέον διατεθειμένος να δεχτώ τη συνήθεια να μιλούν για Μαφία με περιγραφικούς και γενικευτικούς όρους στους οποίους στριμώχνονται φαινόμενα σχετικά με το οργανωμένο έγκλημα, τα οποία, ωστόσο, έχουν ελάχιστη σχέση με την Μαφία» (Lupo, 2009: 1-2)².

² Στον Ποινικό Κώδικα της Ιταλίας, άρθρο 416bis, ορίζεται από το 1982 η εγκληματική οργάνωση μαφιόζικου τύπου (*associazione a delinquere di tipo mafioso*): *σύνδεσμος τριών ή περισσότερων ατόμων που αξιοποιούν τη δύναμη εκφοβισμού την οποία παρέχει ο σύνδεσμός τους και τη συνθήκη της υποταγής και σιωπής του εγκλήματος (omertà) για τη διάπραξη εγκλημάτων, για την άμεση ή έμμεση ανάληψη της*

Συμπερασματικά, ο όρος «Οργανωμένο Έγκλημα» είναι πολύ ευρύτερος από τη Μαφία, η Μαφία δεν είναι παρά μια εκδοχή του Οργανωμένου Εγκλήματος, με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά γνωρίσματα. Τέσσερα εσωτερικά και τρία εξωτερικά τυπικά γνωρίσματα, συνολικά 7, αναγνώρισε η Paoli (2020) εξετάζοντας σε βάθος τη Σικελική Cosa Nostra, την Ιταλο-Αμερικανική Cosa Nostra, τη Ndragheta της Καλαβρίας, τις Κινεζικές Τριάδες και την Ιαπωνική Yakuza: 1. Διάρκεια στον χρόνο 2. Μέγεθος αρκετών χιλιάδων μελών 3. Τυπική, σύνθετη δομή 4. Μηχανισμός κουλτούρας (τελετές μύησης, συμφωνίες αδελφοποίησης...) 5. Πολυλειτουργικότητα 6. Πολιτική κυριαρχία και διακυβέρνηση και 7. Νομιμότητα αναγνωρισμένη από τον λαό και συνεργασία με τις αρχές εξουσίας. Αυτά τα επτά κοινά χαρακτηριστικά διακρίνουν τις μαφίες από άλλες οργανωμένες εγκληματικές ομάδες, ακόμη κι αν κάποιες από αυτές διαθέτουν μερικά από τα χαρακτηριστικά αυτά σε μικρό ή μεγάλο βαθμό.

Οι περισσότερες εγκληματικές οργανώσεις σήμερα δεν διαθέτουν την προσωποπαγή οργάνωση της Μαφίας, αλλά έχουν δομή με αρχηγικά και εκτελεστικά στελέχη και λειτουργούν με καταμερισμό εργασιών, όπως σε μια εταιρεία. Δεν υπάρχει τις περισσότερες φορές κάποια αυστηρή ιεραρχική δομή, αλλά ένα σύστημα χαλαρών σχέσεων, με μέλη που έρχονται και παύουν (Βιδάλη 2017: 151).

1.4 Εθνικές Μαφίες

Για να περιγραφεί η δράση οργανωμένων εγκληματικών ομάδων που τα μέλη τους έχουν κοινή καταγωγή, χρησιμοποιήθηκε συχνότατα ο όρος μαφία εθνικά προσδιορισμένος: Αλβανική μαφία, Ρωσική μαφία κ.ά. Ωστόσο, η κατηγοριοποίηση με κριτήριο την εθνική ομοιογένεια, από επίδραση πιθανόν της Σικελικής Μαφίας, είναι μία πολύ γενικευτική θεώρηση που δεν λαμβάνει υπόψη της τα βασικά προαναφερθέντα τυπικά χαρακτηριστικά της μαφίας και αγνοεί το γεγονός της συνεργασίας πολλών και διαφορετικών από εθνική άποψη ατόμων στην τέλεση των εγκληματικών πράξεων. Η εμπειρική έρευνα αποκαλύπτει ότι η εγκληματική συνεργασία θεμελιώνεται πάνω στις κοινωνικές σχέσεις μεταξύ των ατόμων. Συνεργάζεται κανείς εύκολα με κάποιο μέλος της οικογένειάς του ή με κάποιον συντοπίτη του, που έχουν συχνότατα την ίδια εθνικότητα, πράγμα που

διαχείρισης ή του ελέγχου οικονομικών δραστηριοτήτων, εκχωρήσεων, αδειών, δημοσίων συμβάσεων και υπηρεσιών, με στόχο την αποκόμιση άδικου κέρδους ή πλεονεκτημάτων για τον εαυτό τους ή για άλλους ή για να εμποδίσουν ή παρακωλύσουν την ελεύθερη άσκηση ψήφου και να κερδίσουν ψήφους για τον εαυτό τους ή για άλλους στις εκλογές (Επικαιροποιημένος Ποινικός Κώδικας 2010 στους Paoli και Beken, 2014: 20).

ωστόσο, δεν αποκλείει την εμπλοκή στην εγκληματική δράση ατόμων άλλης εθνικής καταγωγής. Στο διεθνικό μάλιστα οργανωμένο έγκλημα (διακίνηση ναρκωτικών, όπλων, λαθρεμπόριο...) οι επαφές μεταξύ διαφορετικών εθνών και διαφορετικών εθνικών ομάδων είναι απαραίτητες (Kleemans, 2014: 11-12).

Η έμφαση στην εθνική ομοιογένεια παραβλέπει επίσης το γεγονός ότι την οργανωμένη εγκληματική δραστηριότητα τη ρυθμίζει ο νόμος της ζήτησης παράνομων αγαθών και υπηρεσιών σε έναν τόπο σε κάποια χρονική στιγμή και της παράνομης προσφοράς τους. Οι ίδιες οι κοινωνίες είναι που δημιουργούν και προωθούν ευκαιρίες για διάπραξη εγκληματικών πράξεων. Δεν ευθύνονται οι «ξένοι», άλλες εθνικές ομάδες ή μειονότητες, που «συνωμοτούν» εναντίον της χώρας υποδοχής και «εισάγουν» το εγκληματικό φαινόμενο στη χώρα αυτή, κατακλύζοντας τις παράνομες αγορές και υπονομεύοντας την κοινωνική συνοχή και ασφάλεια (θεωρία της συνωμοσίας των ξένων/‘alien conspiracy’) δημιουργώντας «ηθικό πανικό» στους πολίτες απέναντι στους «εγκληματίες» ξένους και ιδιαίτερα στους μετανάστες, πέφτοντας έτσι στην «παγίδα της εθνικότητας» (ethnicity trap) (Antonopoulos, 2009 και Ριζάβα, 2011: 33)³.

Στη βιβλιογραφία συναντάμε κοντά στις εθνικές μαφίες και τους όρους εθνικά συνδικάτα ή συμμορίες. Έτσι η Λαμπροπούλου (2003, 80-81) αναφέρεται στις ξένες εγκληματικές ομάδες που δραστηριοποιούνται στη χώρα μας με τους όρους *Russian gangs, Albanian gangs*, αλλά *Turkish groups* και *Romanian groups*.

1.5 Οριοθέτηση του Οργανωμένου Εγκλήματος και της Greek Mafia στην παρούσα εργασία

Στην παρούσα εργασία το οργανωμένο έγκλημα νοείται διευρυμένο, όπως το ορίζει για τεχνικούς λόγους ο Παγκόσμιος Κώδικας του Διεθνούς Οργανωμένου Εγκλήματος (Global Organized Crime Index, 2023: 38): «*παράνομες δραστηριότητες ομάδων ή δικτύων που ενεργούν από κοινού, συμμετέχοντας σε βία, διαφθορά ή σχετικές δραστηριότητες, με στόχο να αποκτήσουν, άμεσα ή έμμεσα, οικονομικό ή υλικό όφελος. Οι δραστηριότητες τέτοιου είδους μπορούν να διεκπεραιώνονται στο εσωτερικό μιας χώρας ή διακρατικά*».

³ Βλ. στην ενότητα 2.21 εφαρμογή της θεωρίας αυτής για τους Αλβανούς μετανάστες στην Ελλάδα τη δεκαετία του 1990.

Από την άλλη, εγκληματική ομάδα τύπου μαφίας (mafia-style-groups) ορίζεται στον παραπάνω Κώδικα (σ. 201) η οργανωμένη εγκληματική ομάδα που διαθέτει τέσσερα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά: ένα γνωστό όνομα, καθορισμένο αρχηγό («εγκέφαλο»), περιοχή ελέγχου και αναγνωρίσιμα μέλη. Και ειδικότερα για την Ελλάδα, καταγράφεται στον Κώδικα (Global Organized Crime Index. Greece, 2023: 5) ότι οι εγχώριες ομάδες τύπου μαφίας δραστηριοποιούνται σε ποικίλες παράνομες αγορές: εμπόριο ανθρώπων, διακίνηση όπλων, ναρκωτικών, παράνομο εμπόριο τσιγάρων, αλκοόλ και καυσίμων. Παράλληλα, παίζουν καθοριστικό ρόλο εντός του σωφρονιστικού συστήματος. Κατά την πανδημία, τα μειωμένα έσοδα από τα καταστήματα νυκτερινής ζωής οδήγησαν σε αυξανόμενο ανταγωνισμό ανάμεσα σε αυτές τις ομάδες, καθώς η καθεμία προσπαθούσε να κρατήσει το μεγαλύτερο μερίδιο στην αγορά των εκβιασμών.

Κεφάλαιο 2.

Το Οργανωμένο Έγκλημα στην Ελλάδα ως την οικονομική κρίση

Στην Ελλάδα, η διερεύνηση του οργανωμένου εγκληματικού φαινομένου γενικώς παρουσιάζει ελλείψεις, ενώ επιπλέον διακρίνεται από έναν έντονα αποσπασματικό χαρακτήρα. Ο όρος μάλιστα «οργανωμένο έγκλημα» εμφανίστηκε στον δημόσιο λόγο αργά, κατά τη δεκαετία του '90 (Σταμούλη, 2019: 213). Όχι επειδή δεν υπήρχε οργανωμένο έγκλημα, αλλά επειδή η συλλογική συνείδηση δεν το διέκρινε από άλλες μορφές παρανομίας, αλλά το αναγνώριζε ως εμπεδωμένη κοινωνική πρακτική ή ως συμβίωση με τη νομιμότητα, ώστε έως τα τέλη του 20ου αι. να θεωρείται «καινοφανές φαινόμενο» στην Ελλάδα. Πάντως, οργανωμένες εγκληματικές ομάδες του τύπου της συμμορίας υπήρχαν στην Ελλάδα ήδη από τα μέσα περίπου του 19ου αι. ως τις αρχές του 20ου αι. (Βιδάλη, 2011: 1752· 2017: 158-159).

2.1 Οι απαρχές

2.1.1 Το ληστρικό φαινόμενο

Ως πρώτη περίπτωση οργανωμένου εγκληματικού φαινομένου στην ιστορία του Ελληνικού κράτους αναγνωρίζεται το φαινόμενο της ληστείας, το οποίο απασχολούσε τις αρχές αδιάλειπτα από συστάσεως του Ελληνικού κράτους και διήρκεσε έναν περίπου αιώνα. Η συστηματική εμφάνιση του φαινομένου τοποθετείται συμβατικά το 1833, όταν σύστησε συμμορία στη Φθιώτιδα κάποιος Χοσάδας, ή όταν ιδρύθηκε η Χωροφυλακή από τον Όθωνα με έργο την καταστολή της ληστείας, ενώ το 1933 θεωρείται επίσης συμβατικά το τέλος των ληστρικών συμμοριών, όταν καταδικάστηκε σε θάνατο ο διαβόητος λήσταρχος της Ηπείρου Λάμπρος Στάθης (Παχή, 2012-2013: 1 και 8-9). Οι ληστές δρούσαν κυρίως κατά πολυμελείς ομάδες με σκοπό το προσωπικό ή ομαδικό όφελος και βασικούς ληστρικούς στόχους πλούσια χωριά ή πρόσωπα, εμπόρους και άτομα από ανώτερα κοινωνικά στρώματα. Ο αιφνιδιασμός, η αιχμαλωσία, η απαγωγή, η ομηρία και η απαίτηση λύτρων ήταν η συνήθης μέθοδος επίτευξης των στόχων τους, με χρήση ψυχολογικής και σωματικής βίας (Αναστασόπουλος, 2018: 64-65). Ληστρικές επιδρομές δέχτηκαν επίσης χρηματοποστολές, τρένα, η Εθνική Τράπεζα, το Τελωνείο. Ληστές που

έμειναν στην ιστορία ήταν ο Νταβέλης, ο Γιαγκούλας, οι Αρβανιτάκηδες, οι Κουμπαίοι και Ρεντζαίοι.

Η ληστεία δεν αποτελούσε κάτι ξένο στην πραγματικότητα της εποχής. Κατ'εξοχήν φαινόμενο των αγροτικών και ποιμενικών πληθυσμών, αποτέλεσε τη διάδοχο κατάσταση της κλεφταρματολικής παράδοσης της τουρκοκρατίας. Πριν τη σύσταση του ελληνικού κράτους, οι ληστές, εξειδικευμένοι στον άτακτο πόλεμο, συνήθως προσέφεραν εποχιακά ως μισθοφόροι τις ένοπλες υπηρεσίες τους, καθώς η ένοπλη βία ήταν οργανικό συστατικό της κοινωνικής πραγματικότητας. Κυρίως χρησιμοποιούνταν στα «τσελιγκάτα», δηλαδή τους συνεταιρισμούς των εύρωστων κτηνοτροφικών νομαδικών πληθυσμών της εποχής, παρέχοντας ασφάλεια σε αυτούς και στα κοπάδια τους και απολαμβάνοντας προστασία- κάλυψη από τους τσελιγκάδες. Κατά το διάστημα που δεν ασκούσαν τη μισθοφορική τους λειτουργία, επιδίδονταν στις προαναφερθείσες εγκληματικές πράξεις (Βιδάλη, 2007: 311). Το ορεινό ανάγλυφο των περιοχών της ηπειρωτικής Ελλάδας βοηθούσε στην απρόσκοπτη δράση τους και στην απόκρυψή τους. Στις αγροτοκτηνοτροφικές μάλιστα κοινωνίες της εποχής, η λογική της χρήσης των όπλων ήταν κοινά αποδεκτή, η κλεψιά ήταν κάτι το αυτονόητο, όπως και η σωματική βία και η αγριότητα, ώστε το επάγγελμα του ληστή να χαίρει αποδοχής και κύρους (Βιδάλη, 2007: 311-312).

Ο Καποδίστριας επιδίωξε την πάταξη της ληστείας με τη βοήθεια της «Εκτελεστικής Δύναμης της Πελοποννήσου», δηλαδή μιας Πεντακοσιαρχίας, και με τη βοήθεια της Πολιταρχίας, μιας πρώτης μορφής της Ελληνικής Αστυνομίας, χωρίς ιδιαίτερη επιτυχία. Μετά τη δημιουργία του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους, η ληστεία εξακολουθούσε να λειτουργεί στην ελληνική παραδοσιακή κοινωνία σαν μια αντίδραση του αγροτοποιμενικού κόσμου της υπαίθρου απέναντι στην επιδίωξη της κυβέρνησης να τον εντάξει σε ένα νέο κοινωνικό και οικονομικό σύστημα (Αναστασόπουλος, 2018: 52-53). Η «ληστανταρσία» στη λαϊκή συνείδηση θεωρήθηκε πράξη λεβεντιάς, ηρωισμού, βασικός τρόπος κοινωνικής διαμαρτυρίας (Πλουμίδης και Αναστασόπουλος, 2017). Έτσι η ληστεία θεωρήθηκε μια μορφή κοινωνικού κινήματος («κοινωνική ληστεία»).

Στα πρώτα χρόνια της ανεξαρτησίας, στη ληστεία στρέφονται δυσареστημένοι αγωνιστές της Ελληνικής Επανάστασης που εκτοπίστηκαν από τον νέο ευρωπαϊκού τύπου τακτικό στρατό που συγκρότησαν οι Βαυαροί, αντιδρώντας έτσι στο νέο πολιτικό και

κοινωνικό σύστημα που εγκαθίδρυσε η Βαυαροκρατία. Εκδηλώθηκαν μάλιστα επαναστατικά ληστανταρτικά κινήματα ενάντια στο καθεστώς (Παχή, 2012-13: 1-2).

Στην αραιοκατοικημένη ελληνική ύπαιθρο, που μαστιζόταν ήδη από την φτώχεια, την αγραμματοσύνη και τις αρρώστιες, τεράστιες εκτάσεις γης έμεναν ακαλλιέργητες, πάμπολλοι χωρικοί ήταν ακτήμονες (αγροτικό ζήτημα), ώστε η στροφή στη ληστεία να απομένει η μόνη διέξοδος επιβίωσης, χωρίς βέβαια να αποκλείεται και η ελπίδα εύκολου πλουτισμού. Τα τσελιγκάτα επλήγησαν από την οριοθέτηση των νέων συνόρων του ελληνικού κράτους στη γραμμή Παγασητικού-Αμβρακικού. Δεν μπορούσαν να μετακινούν τα ζώα τους όπως παλαιότερα σε έναν ενιαίο χώρο. Έτσι, στις ορεινές περιοχές δημιουργούνταν καθημερινά προβλήματα, συγκρούσεις μεταξύ του κράτους και των τσελιγκάτων που κατέφευγαν στην υπηρεσία των ληστών.

Το ληστρικό φαινόμενο ενθαρρυνόταν και από το πλέγμα πελατειακών σχέσεων μεταξύ πολιτικών στελεχών και ληστών, την πολιτική διαφθορά, καθώς τοπικοί παράγοντες χρησιμοποιούσαν τους ληστές ως σωματοφύλακες ή ως κομματάρχες για την επικράτησή τους στις εκλογές, μία σχέση τελικά αλληλεξάρτησης, αμοιβαίας «προστασίας» πολιτικών και ληστών (Κωφός, 1977: 307), ώστε να εξυπηρετείται ο πολιτικός χωρίς να ενοχοποιείται, εφόσον δεν υπήρχαν νομικά επαρκείς αποδείξεις ότι οι ληστές δρούσαν για λογαριασμό του (Βιδάλη, 2007: 311 σημ. 124). Αναδεικνύεται έτσι η «πολιτική ληστεία» με χαρακτηριστικό της την πολιτική καταπίεση των ψηφοφόρων (Αναστασόπουλος, 2018: 62-63).

Από την αρχή της ίδρυσής του, το Ελληνικό κράτος κατέβαλε προσπάθειες να αντιμετωπίσει το φαινόμενο. Το 1833 ιδρύθηκε η Χωροφυλακή από τον βασιλιά Όθωνα, για να βοηθήσει στην παγίωση της εξουσίας του μοναρχικού καθεστώτος σε συνθήκες μεταβατικές. Η Χωροφυλακή για έναν περίπου αιώνα ανέλαβε το έργο της ένοπλης καταστολής της ληστείας (Τριανταφύλλου, 2013). Την επιτυχή καταδίωξη των ληστών εμπόδιζε το αξιοθρήνητο οδικό δίκτυο, ώστε ήταν αδύνατος ακόμη και ο εντοπισμός των ληστών, πόσο μάλλον η εξόντωσή τους. Οι ληστές εύκολα κατέφευγαν σε τουρκικό έδαφος όταν καταδιώκονταν, καθώς τα ελληνοτουρκικά σύνορα δεν φυλάσσονταν αποτελεσματικά από τους Τούρκους (Κωφός, 1977: 307-308). Η προσπάθεια του Ελληνικού κράτους να καταπολεμήσει το φαινόμενο οφείλεται όχι μόνο στην ανάγκη εμπέδωσης της κρατικής εξουσίας στους αγροτικούς-κτηνοτροφικούς πληθυσμούς, αλλά και στο γεγονός ότι το νεοσύστατο κράτος έπρεπε να επιτύχει την ταχύτατη ανάπτυξη της

οικονομίας του, ώστε να συγκλίνει όσο το δυνατόν περισσότερο με τον υπόλοιπο ανεπτυγμένο κόσμο. Το κράτος είχε πιεστικές ανάγκες για εργατικό δυναμικό και οι ληστές, σε παραγωγική ηλικία όλοι, αποτελούσαν κατά κάποιον τρόπο χαμένο εργατικό δυναμικό, ενώ η ίδια η νομαδική κτηνοτροφία ήταν ασύμφορη για το κράτος, που επιζητούσε βιομηχανικούς ή βιοτεχνικούς εργάτες εκείνη την περίοδο (Βιδάλη, 2007: 315). Σε αποφασιστικές ενέργειες οδήγησε η εκτέλεση από συμμορία ληστών με αρχηγό τον Τάκο Αρβανιτάκη και υπαρχηγό τον αδελφό του Χρήστο τεσσάρων ξένων αιχμαλώτων, δύο από το διπλωματικό σώμα Αγγλίας και Ιταλίας, στο Δήλεσι το 1870⁴. Εξάλλου, με την αγροτική μεταρρύθμιση του Αλ. Κουμουνδούρου το 1871 μικρό μέρος των ελλήνων χωρικών της εποχής εκείνης αποκαταστάθηκαν ως ιδιοκτήτες γης στη γη που καλλιεργούσαν (Κωφός, 1977: 306-308 και 310-311).

Έτσι, το φαινόμενο της ληστείας άρχισε να υποχωρεί και να παρουσιάζει φθίνουσα πορεία κυρίως μετά τη δεκαετία του 1870 στην επικράτεια του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους, όχι τόσο ως αποτέλεσμα των κρατικών προσπαθειών καταστολής, αλλά λόγω των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών εξελίξεων. Αρχίζει να αναπτύσσεται η βιομηχανία και να λαμβάνονται μέτρα αγροτικής πολιτικής. Ο κοινοβουλευτισμός εμπεδώνεται με την αρχή της δεδηλωμένης (1875), η αστική τάξη διαθέτει πια την εξουσία και σχηματίζονται τα πρώτα ιδεολογικά συγκροτημένα αστικά κόμματα, ώστε οι ληστές να χάσουν την πολιτική τους λειτουργικότητα. Πλέον η ληστεία δεν καλύπτει ικανοποιητικά τις ανάγκες επιβίωσης και κατατάσσεται στην κατηγορία του κοινού εγκλήματος (Βιδάλη, 2007: 317). Το ληστρικό φαινόμενο συνιστά έτσι ένα καλό παράδειγμα για τη μεταβολή της κοινωνικής λειτουργίας ενός φαινομένου σε μία ιστορική περίοδο κοινωνικοοικονομικού και πολιτικού μετασχηματισμού: η κοινωνική πρακτική της ληστείας με τον έντονα κοινωνικό χαρακτήρα αντίστασης χαρακτηρίστηκε έγκλημα σε μία νέα τάξη πραγμάτων (Βιδάλη και Κουλούρης, 2012: 261-264).

Μετά την προσάρτηση της Θεσσαλίας στην Ελλάδα το 1881 ληστοσυμμορίες εμφανίστηκαν και στα θεσσαλικά βουνά, σε μια περίοδο με οξύ το αγροτικό ζήτημα,

⁴ Εκτός από καταβολή λύτρων, οι ληστές απαιτούσαν και χορήγηση αμνηστίας, αίτημα που απέρριψε η κυβέρνηση. Η σύγκρουση στριατιωτικής δύναμης και ληστών είχε ως αποτέλεσμα να σφαγούν οι αιχμάλωτοι και να φονευθούν ή να συλληφθούν οι περισσότεροι από τους ληστές. Τα δυσφημιστικά άρθρα για την Ελλάδα από τον διεθνή τύπο πλήγωσαν το ελληνικό εθνικό φιλότιμο και οδήγησαν σε ανελέητη καταδίωξη των ληστών, ενώ ψηφίστηκε και σχετικός νόμος, με δρακόντειες μάλιστα διατάξεις και θανατική ποινή σε επικηρυγμένους αρχηγούς συμμοριών. Ο κίνδυνος δημοσίευσης ενοχοποιητικών στοιχείων αποδυνάμωσε τις σχέσεις μεταξύ τοπικών πολιτικών παραγόντων και ληστών, ενώ οι άνθρωποι της υπαίθρου φοβούνταν πια να διευκολύνουν τις συμμορίες.

εφόσον τα μεγάλα τσιφλίκια της Θεσσαλίας είχαν αγοραστεί από τους πλούσιους έλληνες ομογενείς του εξωτερικού, με αποτέλεσμα πρώτον οι καλλιεργητές χωρικοί να παραμείνουν ακτήμονες και δεύτερον να απαιτείται ενοικίαση μεγάλων εκτάσεων ως βοσκοτόπων για τα αιγοπρόβατα της νομαδικής κτηνοτροφίας (Τσουκαλάς, 1977: 69-72).

Την ίδια περίοδο, τέλη του 19ου αι., στην τουρκοκρατούμενη Μακεδονία η φυγοδικία, οι επαχθείς φόροι, οι αυθαιρεσίες των αρχών, η φτώχεια και η επιδίωξη πλουτισμού ήταν οι αιτίες δημιουργίας και ένταξης σε ληστρικές συμμορίες. Όταν οι ληστές αποδέχτηκαν τις εθνικές επιδιώξεις –εδώ το φαινόμενο της ληστείας συνδέεται με τον ελληνικό αλυτρωτισμό-, μετατράπηκαν σε αντάρτες που προστάτευαν το ελληνικό στοιχείο της Μακεδονίας και χρησίμευσαν ως πυρήνες μελλοντικών εξεγέρσεων, ως ντόπια σώματα ενόπλων συντεταγμένα με το ελληνικό κράτος που στρεφόταν κατά των Βουλγάρων (Κολιόπουλος, 1977: 219-220).

Μετά τους Βαλκανικούς πολέμους, το ληστρικό φαινόμενο εντοπίζεται εντονότερο στην Ήπειρο (Παχή, 2012-2013: 5), στη Μακεδονία και στα μεταξύ τους σύνορα, όπου διατηρούνταν ακόμη οι δομές της αγροτοποικιμικής προ-βιομηχανικής κοινωνίας. Όταν άρχισαν να διαφαίνονται νέα οικονομικά δεδομένα, ορισμένοι είτε για λόγους αντίδρασης είτε για να επιβιώσουν στράφηκαν στη ληστεία. Κάποιοι άλλοι, λόγω των συνεχών πολέμων (1912-1922) είχαν λιποτακτήσει καταφεύγοντας στα βουνά, υιοθετώντας την ανδροπρεπή εθιμική πρακτική της οπλοκατοχής και αυτοδικίας (Αναστασόπουλος, 2018: 137-140). Αρκετοί ληστές χρησιμοποιήθηκαν από τους πολιτικούς για να καταπιέζουν τους ψηφοφόρους. Εντάχθηκαν στη νέα πολιτική πραγματικότητα με κύριο σκοπό την επιβίωση αλλά και τη διατήρηση της ισχύος τους (Πλουμίδης και Αναστασόπουλος, 2017). Η ληστρική δράση κορυφώθηκε κατά την περίοδο 1923-1928 με πρωταγωνιστές στην Ήπειρο τους Ρεντζαίους και Κουμπαίους που διέπραξαν οι πρώτοι αιματηρές ληστείες, όπως τη ληστεία της Πέτρας Πρεβέζης το 1926, την πρώτη ληστεία χρηματοποστολής στην Ελλάδα, με 8 νεκρούς συνοδούς και εκτέλεση των ληστών και σχεδίασαν και εκτέλεσαν την απαγωγή των βουλευτών Μελά και Μυλωνά το 1928 οι δεύτεροι, συγκλονίζοντας την ελληνική κοινή γνώμη. Στην απαγωγή πολιτικών προσώπων δόθηκε πολιτική διάσταση και μπήκε σε δοκιμασία το πολιτικό σύστημα της χώρας (Αναστασόπουλος, 2018: 153-163).

Λαμβάνοντας υπόψη βασικά χαρακτηριστικά του ληστρικού κυκλώματος ως προς τη δομή και λειτουργία, τον κώδικα τιμής και σιωπής και τη σχέση με το κράτος και το

πελατειακό σύστημα, μπορούμε να παρατηρήσουμε κάποιες αναλογίες με το φαινόμενο της μαφίας. Ως προς τις ιστορικές συνθήκες γένεσης, όπως ακριβώς οι μαφιόζοι αρχικά παρείχαν προστασία στους πλούσιους γαιοκτήμονες της Σικελίας, έτσι και οι ληστές παρείχαν προστασία στα τσελιγκάτα. Κοινή η ύπαρξη πελατειακών δικτύων και στα δύο φαινόμενα. Και στους ληστές εντοπίστηκε αυστηρή ιεραρχία στην οργάνωση, με ηγετικά στελέχη, τους λήσταρχους και καταμερισμό ρόλων με δικό τους δίκτυο πληροφοριοδοτών και κλεπταποδόχων. Τέλος, όπως στη μαφία υπήρχε ο κώδικας της omerta και τιμωρία σε θάνατο όσων έρχονταν σε αντίθεση με την οργάνωση, έτσι και στις οργανώσεις ληστών υπήρχε αυστηρός κώδικας σιωπής και πειθαρχία στις εντολές του λήσταρχου ως μέσο διασφάλισης της συνοχής, του κύρους και της ασφάλειας του κυκλώματος (Βιδάλη, 2007: 325-326).

2.1.2 Το λαθρεμπόριο (“Contrabando”)

Μια άλλη μορφή οργανωμένου εγκληματικού φαινομένου που άνθισε στον Ελλαδικό χώρο κατά τα χρόνια της Οθωμανοκρατίας ήταν το λαθρεμπόριο, η εισαγωγή δηλαδή και εξαγωγή εμπορευμάτων χωρίς την καταβολή στα αρμόδια τελωνεία των δασμών και φόρων που ορίζει ο νόμος. Το λαθρεμπόριο της εποχής έφερε και την ονομασία “contrabando”, από τις λατινικές λέξεις “contra” και “bannum” που σημαίνουν «απέναντι στον νόμο», δηλαδή παράνομος. Το contrabando ήταν στην ουσία ένα λαθρεμπορικό δίκτυο μεταφοράς εμπορευμάτων που έδρασε στον αιγιακό χώρο τον 19ο αιώνα έως και τη δεκαετία του 1940. Οι «κοντραμπατζήδες», όπως ονομάστηκαν τα άτομα που δραστηριοποιήθηκαν στις λαθρεμπορικές αυτές δραστηριότητες, συμμετείχαν στην παράνομη διακίνηση προϊόντων από τις ανατολικές περιφέρειες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στα παράλια της Μικράς Ασίας και στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου, κυρίως Σάμο, Χίο και Μυτιλήνη. (Παναγοπούλου, 2021: 4). Τα προϊόντα που διακινούνταν λαθραία ήταν κυρίως καπνός, αλλά και λάδι, σαπούνι, χαρτί, όπλα και μαπαρούτι (Σταμούλη, 2016β: 7). Η μέθοδος που ακολουθούσαν για την λαθροδιακίνηση ήταν η εξής; μισθώνονταν ξεχωριστά πλοία για τον σκοπό αυτό ή πολλές φορές τα λαθραία προϊόντα φορτώνονταν σε πλοία μαζί με άλλα νόμιμα προϊόντα. Αξίζει να σημειωθεί ότι το contrabando δεν εκλαμβάνόταν από την κοινωνία ως έγκλημα ούτε και οι κοντραμπατζήδες ως επικίνδυνοι εγκληματίες. Το αντίθετο μάλιστα, οι κοντραμπατζήδες περιβάλλονταν με κύρος και σεβασμό από την πλειοψηφία της

κοινωνίας, καθώς πιστευόταν ευρέως ότι ήταν άτομα που χαρακτηρίζονταν από γενναιότητα. Επίσης το γεγονός ότι σε περιόδους μεγάλης φτώχειας και ανέχειας της πλειοψηφίας των λαϊκών στρωμάτων, οι κοντραμπατζίδες κάλυπταν τις ανάγκες για κάπνισμα με λαθραία προϊόντα σε αισθητά χαμηλότερες τιμές, συνέβαλε σημαντικά στο να κερδίσουν τη συμπάθεια της κοινωνίας. Ο λογοτέχνης Στρατής Μυριβήλης μάλιστα αναφέρει ότι οι κοντραμπατζίδες επί Τουρκοκρατίας ήταν το πιο λεβέντικο επάγγελμα και σύμβολο ανυπότακτης στάσης απέναντι στις αρχές (Σταμούλη, 2016β: 7). Οι αρχές της εποχής, τόσο οι Τουρκικές όσο και οι Ιταλικές στα ιταλοκρατούμενα Δωδεκάνησα δεν φαίνεται να ανέπτυξαν επιτυχώς κάποια δυναμική προσπάθεια πάταξης του φαινομένου.

Ως προς την μάλλον ήπια αντιμετώπιση του κοντραμπάντο από τις αρχές της εποχής, ενδεικτική είναι η διαχείριση του λαθρεμπορίου στα Ιταλοκρατούμενα Δωδεκάνησα. Οι Ιταλοί κατέλαβαν στρατιωτικά τα Δωδεκάνησα το 1912 και έκτοτε άσκησαν τον έλεγχο των νησιών μέχρι και τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο. Το λαθρεμπόριο καπνού είχε καταστεί πολύ συχνή πρακτική όσο τα Δωδεκάνησα βρίσκονταν υπό τον έλεγχο των Οθωμανών, καθώς τα νησιά απολάμβαναν οικονομική και διοικητική αυτονομία και επιπλέον φορολογικά προνόμια. Τα φορολογικά αυτά και δασμολογικά προνόμια οδήγησαν στην ανάπτυξη μιας βιομηχανίας καπνού τοπικού επιπέδου, η οποία εισήγε πρώτες ύλες κυρίως από την Ανατολία και στη συνέχεια εξήγε το προϊόν της στο εξωτερικό (Παπανικολάου και Spinoza, 2018: 245-246). Παράλληλα με την άνθιση της τοπικής καπνοβιομηχανίας άνθισε και το κοντραμπάντο μεταξύ των παραλίων της Μικράς Ασίας και των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου (Σάμος, Χίος, Μυτιλήνη). Από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, το Οθωμανικό κράτος, μέσα σε ένα γενικότερο πλαίσιο καθορισμού μονοπωλίων για την αποπληρωμή του δημοσίου χρέους του, παρέδωσε το μονοπωλιακό δικαίωμα εμπορίας καπνού στη γαλλική εταιρεία “Regie des Tabacs”. Το μέτρο αυτό ήταν ιδιαίτερα επαχθές για τους τοπικούς καπνοκαλλιεργητές των Δωδεκανήσων, οι οποίοι μπορούσαν να πωλήσουν το προϊόν τους μόνο στις χαμηλές τιμές που το αγόραζε η Regie. Για τον λόγο αυτό, τελικά επέλεξαν την πώληση μεγάλου μέρους του παραγόμενου προϊόντος σε δίκτυα λαθρεμπόρων, τα οποία εκμεταλλεύονταν ακριβώς τη δυσαρέσκεια αυτή απέναντι στην Regie.

Επειδή τα συμφέροντα της Regie θίγονταν άμεσα από τη δράση των κοντραμπατζίδων, ιδρύθηκε το σώμα δίωξης και καταστολής των κοντραμπατζίδων, οι «κουλτζήδες», οι οποίοι αποτέλεσαν στην ουσία ιδιωτικά τάγματα στην υπηρεσία της

Regie des Tabacs, ενώ πολλές φορές ήρθαν και σε ένοπλη σύγκρουση με τους κοντραμπαντζήδες. Εφόσον το λαθρεμπόριο ελεγχόταν από τους Γάλλους και βοηθούσε στην εκτόνωση της κοινωνικής δυσανεξίας, το οθωμανικό κράτος αδιαφορούσε για την καταστολή του κοντραμπάντο (Παναγοπούλου, 2021: 4).

Έτσι, οι Ιταλοί βρέθηκαν μπροστά σε ένα ήδη υπαρκτό και εδραιωμένο πέρα ως πέρα λαθρεμπορικό φαινόμενο. Ο Ιταλός στρατιωτικός διοικητής Vittorio Elia ανέφερε μάλιστα ότι «υπό το οθωμανικό καθεστώς, το λαθρεμπόριο αποτελούσε τη μόνη αληθινή απασχόληση σε Καλύμνο, Σύμη και Χάλκη που ειδικεύονται σε αυτή τη βιομηχανία» (Παπανικολάου και Espinoza, 2018: 247). Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και η αντιπαλότητα της παραπαίουσας Οθωμανικής Αυτοκρατορίας με την Ιταλία, η οποία και εποφθαλμιούσε εδάφη και στην Μικρά Ασία, οδήγησε την Τουρκία σε επιβολή παγώματος των εμπορικών συναλλαγών από τη Μικρά Ασία προς τα Δωδεκάνησα. Η κατάσταση αυτή έπληξε οικονομικά βαθύτατα τον πληθυσμό των Δωδεκανήσων, ο οποίος κυριολεκτικά ζούσε από το εμπόριο αυτό και έτσι οι ιταλικές αρχές αναγκάστηκαν να επιδείξουν ανοχή απέναντι στο λαθρεμπόριο, να «κάνουν τα στραβά μάτια», κατανοώντας ότι μια δυναμική καταστολή του φαινομένου θα δυσχέραινε δραστικά το βιοτικό επίπεδο των νησιωτών και θα οδηγούσε σε γενικευμένη δυσανεξία απέναντι στο αποικιακό καθεστώς. Τους Ιταλούς ενδιέφερε η σταθεροποίηση του καθεστώτος στη συνείδηση του τοπικού πληθυσμού, για να επιχειρήσουν τη φιλόδοξη οικονομική τους διεύρυνση στην Ανατολία (Παπανικολάου και Espinoza, 2018: 252-255).

Μελετώντας τους κοντραμπαντζήδες, εντοπίζουμε ομοιότητες με τους μαφιόζους. Όπως και οι μαφιόζοι, έτσι και οι κοντραμπαντζήδες διακρίνονταν από έναν μεγάλο βαθμό οργανωτικότητας. Διέθεταν διακριτούς ρόλους στο πλαίσιο της οργάνωσης, ενώ παράλληλα είχαν καταρτίσει επιχειρησιακά σχέδια διαφυγής σε περίπτωση καταδίωξής τους από την Χωροφυλακή ή τους κουλτζήδες και διέμεναν σε σπίτια συντοπιτών τους για όσο χρονικό διάστημα ήταν απαραίτητο, μέχρι να χαλαρώσουν οι διωκτικές προσπάθειες των Αρχών. Επιπροσθέτως, μεταξύ των λαθρεμπορικών δικτύων και των δύο πλευρών του Αιγαίου, ανάμεσα δηλαδή στα Δωδεκάνησα και στο Αίβαλί, τα Μοσχονήσια και την Προποντίδα, είχε αναπτυχθεί μια αγαστή συνεργασία, η οποία παρουσιάζει ομοιότητα με το σημερινό διεθνικό οργανωμένο έγκλημα που είναι συνυφασμένο με τη Μαφία. Τέλος, οι κοντραμπαντζήδες είχαν αναπτύξει ένα σύστημα ισχυρής αλληλεγγύης και κοινωνικής πρόνοιας για τους ίδιους και για τις οικογένειές τους, όπως ακριβώς έκανε και η Μαφία.

Το «μερτικό του Αγίου» ήταν το κοινό ταμείο των κοντραμπαντζήδων, στο οποίο κατατίθετο ένα ποσό από τα κέρδη της οργάνωσης, κυρίως για τη στήριξη των οικογενειών των θανόντων κοντραμπαντζήδων (Παναγοπούλου, 2021: 5-6).

2.2 Η εξέλιξη του Οργανωμένου Εγκλήματος στην Ελλάδα μεταπολεμικά έως την οικονομική κρίση

Κατά την μεταπολεμική περίοδο μέχρι και το τέλος της δεκαετίας του 1980, το ΟΕ δεν αναγνωρίζεται ως πρόβλημα της ελληνικής κοινωνίας. Το μετεμφυλιακό κράτος σε πολλές περιπτώσεις παρείχε μέσω του πελατειακού συστήματος στους πολίτες υπηρεσίες που παραδοσιακά προωθεί το οργανωμένο έγκλημα (Βιδάλη, 2011: 1752), όπως εξασφάλιση εργασίας και διαμεσολαβήσεις στην οικονομική ζωή. Το οργανωμένο έγκλημα, άρρηκτα συνδεδεμένο με το κοινωνικό-οικονομικό πλαίσιο (Σταμούλη, 2016: 1195), περιορίστηκε λόγω της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας. Η Ελλάδα βγήκε βέβαια βαρύτατα πληγωμένη από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και τον εμφύλιο που ακολούθησε, χάνοντας περίπου το 7% του πληθυσμού της, ενώ είχε την μεγαλύτερη πτώση, 64% του ΑΕΠ διεθνώς (Barro, 2006: 828), αλλά οι ανάγκες ανοικοδόμησης της χώρας ήταν τεράστιες, κάτι που σήμαινε και τεράστιες ανάγκες σε εργατικά χέρια, άρα και θέσεις εργασίας, με αποτέλεσμα η ανεργία να είναι σχεδόν μηδενική και να καλύπτονται οι ανάγκες επιβίωσης του πληθυσμού, ενώ παράλληλα υπήρχε και τεράστιο ρεύμα μετανάστευσης προς ανεπτυγμένες δυτικές χώρες (ΗΠΑ, Αυστραλία, Δυτική Γερμανία κλπ.). Την περίοδο αυτή από τη δεκαετία του 1950 έως και το 1980 περίπου, η Ελλάδα σημειώνει τους μεγαλύτερους ρυθμούς ανάπτυξης μετά την Ιαπωνία, κάτι που έμεινε διεθνώς στην ιστορία ως το «Ελληνικό οικονομικό θαύμα» (McRae, 2015). Μέσα στις συνθήκες αυτές, δεν ευδοκίμησε η ανάπτυξη σοβαρού εγχώριου οργανωμένου εγκλήματος.

Τα πράγματα διαφοροποιούνται σε μεγάλο βαθμό από το τέλος της δεκαετίας του '80. «Η αποβιομηχάνιση, η αδυναμία συγκρότησης μιας αναπτυξιακής βιομηχανικής και οικονομικής πολιτικής, η αδυναμία εκσυγχρονισμού της δημόσιας διοίκησης, η επέκταση της οικονομίας της ελεύθερης αγοράς και στην Ελλάδα... η δημιουργία νέων αγορών που δεν ρυθμίστηκαν κεντρικά και ο 'εκσυγχρονισμός' των πελατειακών σχέσεων» ευνόησαν την εμφάνιση του οργανωμένου εγκλήματος στην Ελλάδα (Βιδάλη, 2007: 1752-1753).

Η πρώτη εμφάνιση του οργανωμένου εγκλήματος, τόσο ως όρου όσο και ως αντικειμένου μελέτης, παρατηρείται τη δεκαετία του 1990⁵. Το οργανωμένο έγκλημα θεωρήθηκε τότε «εισαγόμενο φαινόμενο» και υπεύθυνοι γι' αυτό κυρίως οι μετανάστες. Οι εκθέσεις της ΕΛ.ΑΣ για τα έτη 1995, 1996, 1997, 1998 και 1999 ακολουθούν την τάση αυτή, αναφερόμενες σε απειλητικές «εθνικές εγκληματικές ομάδες». Ήταν η περίοδος του πρώτου μεγάλου μεταναστευτικού ρεύματος στην Ελλάδα μετά την κατάρρευση των σοσιαλιστικών καθεστώτων και του κοινωνικού χάους που προκλήθηκε στις χώρες του πρώην ανατολικού μπλοκ εξαιτίας της μετάβασης από την κεντρικά σχεδιαζόμενη στην ελεύθερη οικονομία. Οι ετήσιες εκθέσεις της ΕΛ.ΑΣ. για το 2004 και το 2005 ακολουθούν το ίδιο μοτίβο, τονίζοντας τον ρόλο των αλλοδαπών εγκληματικών ομάδων, ενώ παράλληλα υπερθεματίζουν τη διασυννοριακή δράση και συνεννόηση των εγκληματικών ομάδων. Η σύνδεση του οργανωμένου εγκλήματος με αλλοδαπούς (Αλβανούς, Βούλγαρους, Γεωργιανούς, Ρουμάνους, Ρώσους, Ουκρανούς...) συνεχίστηκε έως και το 2011 (Σταμούλη, 2019: 220-222).

Από την άλλη μεριά, κατά τη δεκαετία του '90 το αμιγώς ελληνικό οργανωμένο έγκλημα αντιμετωπιζόταν περισσότερο ως περιθωριακό φαινόμενο, όπως διαφαίνεται στην Ετήσια Έκθεση για το Οργανωμένο Έγκλημα στην Ελλάδα για το 1998: «...κατά το έτος 1998 έδρασαν και πάλι στη χώρα μας εγκληματικές ομάδες, αποτελούμενες από Έλληνες, Ρώσους, Τούρκους, Ρουμάνους, Βουλγάρους, Γιουγκοσλάβους, Ιρακινούς και άλλων εθνικοτήτων με μικρότερη συμμετοχή» (ΡΙζάβα, 2011: 15). Και αργότερα, στις Εκθέσεις Περιγραφής για το οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα, έτους 2004 και 2005 (σελ. 34 και 24 αντίστοιχα) καταγράφεται η τάση αυξημένης εμπλοκής των αλλοδαπών εγκληματικών ομάδων έναντι των εγχωρίων. Το εγχώριο, με άλλα λόγια, οργανωμένο έγκλημα την περίοδο 1990-2011 υποβαθμίζεται στις εκθέσεις της ΕΛ.ΑΣ., γιατί το οργανωμένο έγκλημα προσλαμβάνεται και αντιμετωπίζεται ως εισαγόμενο φαινόμενο (Σταμούλη, 2019: 222-223). Ωστόσο, σε μία τουλάχιστον οργανωμένη εγκληματική

⁵ Ψηφίζεται ο Ν.1916/1990 «Για την προστασία της κοινωνίας από το οργανωμένο έγκλημα» όπου, όμως, δεν γινόταν πουθενά λόγος για «οργανωμένο έγκλημα», με εξαίρεση την πρόβλεψη του άρθρου 1 («όποιος συγκροτεί ή συμμετέχει σε οργάνωση ή ομάδα δύο ή περισσότερων προσώπων»). Στο στόχαστρο του νομοθέτη ήταν αποκλειστικά και μόνο οι οργανώσεις πολιτικής βίας, η τρομοκρατία (ο νόμος καταργήθηκε με το άρθρο 35 του Ν.2172/1993). Βέβαια, το άρθρο 187 του Ποινικού Κώδικα προέβλεπε τη συγκρότηση, ένταξη και την τιμωρία των εγκληματικών ομάδων και επιπλέον η ΕΛ.ΑΣ. για την κατηγορία του οργανωμένου εγκλήματος στις ετήσιες εκθέσεις της λάμβανε υπόψη της μέχρι το 2001 σχετική Ευρωπαϊκή Οδηγία. Το 2001 ψηφίζεται ο νέος νόμος, βασισμένος σε Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Συμβάσεις, ο Ν.2928/2001 που ρυθμίζει για πρώτη φορά το ζήτημα του οργανωμένου εγκλήματος (Lambropoulou, 2003: 83-84 και Σταμούλη 2019: 220-221).

δραστηριότητα η εμπλοκή Ελλήνων είναι σχεδόν απόλυτη. Πρόκειται για τους «νονούς της νύχτας», που εκβιάζουν παρέχοντας προστασία σε νυχτερινά μαγαζιά, σε καφετέριες ή μπαρ, σε εμπορικά καταστήματα, σε μάντρες αυτοκινήτων, με διασυνδέσεις με την αστυνομία και συνεργαζόμενοι ή συγκρουόμενοι με άλλους νονούς (Lambropoulou, 2003: 79)⁶.

Ενώ τις δεκαετίες του '70 και εν μέρει του '80 δρούσαν μεμονωμένα οι νονοί, μέχρι τη δεκαετία του '90 16 ομάδες «νονών» είχαν τον έλεγχο «της νύχτας» στην Αττική και αλλού και εκβίαζαν περίπου 250 ιδιοκτήτες νυχτερινών κέντρων πουλώντας την προστασία τους πολύ ακριβά⁷. Μετά τον πόλεμο μεταξύ των αντίπαλων ομάδων και τη δολοφονία νονών, μετά από «καριέρα» το πολύ 5-7 ετών ώστε να μεταβάλλεται η σύνθεσή τους σχεδόν ανά δεκαετία, 5 αλώβητοι πυρήνες «νονών» ανέλαβαν τα σκήπτρα στην προστασία, στην εκτέλεση συμβολαίων θανάτου, στη διακίνηση ναρκωτικών και όπλων, στο λαθρεμπόριο καυσίμων και τσιγάρων και στον έλεγχο της πορνείας (Λαμπρόπουλος, 2000). Ανάμεσα στους αρχινονούς ξέσπασε βεντέτα που οδήγησε σε δολοφονίες και βομβιστικές επιθέσεις. Το Τμήμα Δίωξης Εκβιαστών, μετά από καταγγελίες καταστηματάρχων, τον Δεκέμβριο του 2004 συνέλαβε 10 «μπράβους» και σχηματίστηκε δικογραφία εναντίον 38 ατόμων⁸.

Στα αστυνομικά χρονικά της χώρας έμεινε η πολύκροτη υπόθεση της απαγωγής του 74χρονου εφοπλιστή Περικλή Παναγόπουλου στις 12 Ιανουαρίου του 2009. Μετά από οκτώ ημέρες και με εξαντλητικές διαπραγματεύσεις των απαγωγέων με τη σύζυγο του εφοπλιστή, καταβλήθηκαν λύτρα 30.000.000 ευρώ και ο απαχθείς αφέθηκε ελεύθερος. Αξιοποιώντας τη μαρτυρία του ίδιου του θύματος, αποκαλύψεις πληροφοριοδοτών και υποκλοπή τηλεφωνικών επικοινωνιών μεταξύ των δραστών, η ΕΛ.ΑΣ έφτασε στα ίχνη των δραστών, λίγους μήνες αργότερα. Ηγετικός ρόλος αποδόθηκε στο έγκλειστο μάλιστα «αφεντικό του ΟΕ» και έναν από τους σκληρούς νονούς της νύχτας, τον Παναγιώτη

⁶ Στο άρθρο της, η Ε. Lambropoulou με επιστημονική ουδετερότητα παρουσιάζει τις οργανωμένες εγκληματικές δραστηριότητες στην Ελλάδα κατά την τελευταία δεκαετία του 20ου αι. όπως αδικήματα κατά της ιδιοκτησίας, διακίνηση ναρκωτικών, ξέπλυμα χρήματος, διακίνηση όπλων, εκβίαση με παροχή προστασίας, ένοπλες ληστείες με δράστες κυρίως Έλληνες και έπειτα παρουσιάζει σύντομα (σελ. 80-81) τις δραστηριότητες των αλλοδαπών/ξένων εγκληματικών ομάδων στη χώρα: Ρώσων, Αλβανών, Τούρκων, Ρουμάνων, Βουλγάρων, Σκοπιανών και Νιγηριανών.

⁷ «Το νυκτερινό κέντρο παρά θιν' αλός αποτιμάται 200.000 δρχ. εβδομαδιαίως. Το ταπεινό μπαρ στην πίσω πλευρά της λεωφόρου Ποσειδώνος οφείλει χρέος 100.000 δρχ., σε λογική τιμή, το επταήμερο. Το περίπτερο στο μεγάλο πέρασμα υποχρεούται να καταβάλει 30.000 ως 50.000 δρχ. το ίδιο χρονικό διάστημα...» (Λαμπρόπουλος, 2008).

⁸ Ζούγκλα, 2008.

Βλαστό, στον οποίο επιβλήθηκαν το 2017 ισόβια και 23 χρόνια κάθειρξη, τη μεγαλύτερη που επέβαλε το δικαστήριο στους συνολικά 14 κατηγορούμενους. Συνολικά δικάστηκαν 18 άτομα, οι περισσότεροι σκληροί ποινικοί, κατηγορούμενοι και για άλλα κακουργήματα, όπως δολοφονίες, απόπειρες ανθρωποκτονιών, τοποθέτηση εκρηκτικών μηχανισμών κ. ά. Από το ποσό των λύτρων, ένα πολύ μικρό μόνο μέρος προσημειωμένων χαρτονομισμάτων βρέθηκε από τις διωκτικές αρχές. Το υπόλοιπο ακολούθησε τον δρόμο «του ξεπλύματος χρήματος»⁹.

2.2.1 Η θεωρία της «συνωμοσίας των ξένων» στην ελληνική πραγματικότητα

Όταν ο όρος «οργανωμένο έγκλημα» εμφανίστηκε στον δημόσιο λόγο τη δεκαετία του 1990, ταυτίστηκε σε μεγάλο βαθμό στη συνείδηση της ελληνικής κοινωνίας με τους μετανάστες. Οι μετανάστες που έφθασαν στην Ελλάδα τη δεκαετία του 1990 προέρχονταν από το πρώην ανατολικό μπλόκ. Η πολυπληθέστερη ομάδα μεταναστών ήταν οι Αλβανοί και ακολουθούσαν οι Βούλγαροι, οι Γεωργιανοί, οι Ρουμάνοι, οι Ρώσοι και οι Ουκρανοί. Τα ΜΜΕ την περίοδο εκείνη υπερπροβάλλουν τα περιστατικά βίαιης εγκληματικότητας με δράστες αλλοδαπούς και καλλιεργούν «ηθικό πανικό», ταυτίζοντας το έγκλημα με τους μετανάστες και πείθοντας τον κόσμο ότι η ελληνική κοινωνία και η κοινωνική της συνοχή κινδυνεύουν από αυτούς. Οι Αλβανοί κυρίως στοχοποιήθηκαν ως υπαίτιοι της έξαρσης της εγκληματικότητας και η ίδια η λέξη «Αλβανός» ισοδυναμούσε με βρισιά (Πανταζόπουλος, 2016). Η θεώρηση αυτή, ότι το οργανωμένο έγκλημα είναι εισαγόμενο φαινόμενο και ευθύνονται γι' αυτό οι μετανάστες, δεν αποτελεί ελληνική επινόηση. Η θεωρία και ο όρος «συνωμοσία των ξένων» (“alien conspiracy”) για την ερμηνεία του οργανωμένου εγκλήματος προέρχεται από τις ΗΠΑ, κυριάρχησε εκεί μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και συνδέεται με τον D. Cresssey και το βιβλίο του *Theft of the Nation* (1969). Ο Cresssey ταύτισε το οργανωμένο έγκλημα στην Αμερική με την Ιταλο-Αμερικανική Μαφία, την Cosa Nostra, μια ιεραρχικά δομημένη οργάνωση από μετανάστες ιταλικής καταγωγής, άρρηκτα συνδεδεμένη με τη Σικελική Μαφία (Βιδάλη, 2011: 1773-1775). Είναι προφανής η σύνδεση της θεωρίας της συνωμοσίας των ξένων με την «εισαγόμενη» εγκληματικότητα των μεταναστών στην Ελλάδα.

Ωστόσο, ο G. Antonopoulos (2009) σε ποσοτική και ποιοτική εμπειρική έρευνα για την ελληνική πραγματικότητα της πρώτης περίπου πενταετίας του 20ου αι.,

⁹ Καθημερινή, 2009 και Βρυώνης, 2019.

αμφισβητεί και καταρρίπτει το στερεότυπο της υπαιτιότητας των ξένων για την εγκληματικότητα, τεκμηριώνοντας ότι σε τρεις σοβαρές εγκληματικές δραστηριότητες που μελετήθηκαν, στο trafficking μεταναστών, στο λαθρεμπόριο τσιγάρων και στις κλοπές αυτοκινήτων, η συμμετοχή ημεδαπών είναι εξίσου συχνή. Βασισμένος στην ετήσια έκθεση της ΕΛ.ΑΣ για το οργανωμένο έγκλημα του 2005, διαπιστώνει ότι το ποσοστό των καταγεγραμμένων εγκληματικών οργανώσεων που αποτελούνται αποκλειστικά από αλλοδαπούς ανέρχεται στο 34% του συνόλου, παρόμοιο περίπου ποσοστό με αυτό της Γερμανίας. Όσον αφορά στην παράνομη διακίνηση μεταναστών, παρά το γεγονός ότι οι περισσότεροι διακινητές που αναλαμβάνουν τόσο την επαφή με τους μετανάστες που επιθυμούν να έλθουν στην χώρα και τη μεταφορά τους είναι κυρίως αλλοδαποί οι ίδιοι, διαπιστώνεται ότι στη «βιομηχανία της παράνομης διακίνησης» η συμμετοχή των ημεδαπών είναι απαραίτητη για την πετυχημένη λειτουργία της, καθώς σε αυτήν εμπλέκονται επιχειρηματίες, ξενοδόχοι, ιδιοκτήτες διαμερισμάτων για τη στέγαση των παράτυπων μεταναστών, ιδιοκτήτες ταξί για τη μεταφορά τους κ.λ.π. Επίσης, καίριος είναι και ο παράγοντας «διαφθορά» ημεδαπών κρατικών υπαλλήλων, αστυνομικών, συνοριοφυλάκων και τελωνειακών υπαλλήλων. Συνεπώς, η συμμετοχή ημεδαπών είναι αδιαμφισβήτητη, παρά το γεγονός ότι αυτές οι κατηγορίες δραστών σπανίως οδηγούνται ενώπιον των αρχών και επομένως δεν αποτυπώνεται η συμμετοχή αυτή στατιστικά. Το ίδιο ισχύει και στο λαθρεμπόριο τσιγάρων. Μπορεί αυτοί που μεταφέρουν το λαθραίο προϊόν, πράξη που ενέχει και το μεγαλύτερο ρίσκο σύλληψης, να είναι αλλοδαποί, η συμμετοχή όμως παραγόντων της νόμιμης οικονομίας δεν είναι σε καμιά περίπτωση αμελητέα. Στο λαθρεμπόριο τσιγάρων, ο Αντωνόπουλος παρατηρεί ότι ορισμένες καπνοβιομηχανίες «κάνουν τα στραβά μάτια» και συμμετέχουν και οι ίδιες πολλές φορές κρατώντας λαθραία προϊόντα στις αποθήκες τους και εξάγοντάς τα, ενώ και πολλοί ημεδαποί πωλητές αγοράζουν φθηνά λαθραία τσιγάρα για να έχουν μεγαλύτερο περιθώριο κέρδους μεταπώλησης. Και στον τομέα αυτό, το οργανωμένο έγκλημα υποβοηθούν και οι διεφθαρμένοι κρατικοί υπάλληλοι, οι οποίοι είναι ημεδαποί. Τέλος, όσον αφορά τις κλοπές αυτοκινήτων, οι αρχές ασχολούνται αποκλειστικά με τους αλλοδαπούς δράστες, οι οποίοι φαίνεται να έχουν μια σημαντική εκπροσώπηση στα στοιχεία της Αστυνομίας, ενώ στις κλοπές αυτές φυσικά συμμετέχουν και ημεδαποί που δεν είναι ορατοί, όπως οι ιδιοκτήτες μαντρών που αγοράζουν φθηνά αυτά τα αυτοκίνητα και στη συνέχεια τα μεταπωλούν (Antonopoulos, 2009: 481-491).

Κεφ. 3. Η Greek Mafia την τελευταία δεκαετία (2012-2022)

Οι οργανώσεις τύπου «Mafia» είναι εγκληματικές οργανώσεις. Όλες οι εγκληματικές οργανώσεις δεν μπορούν να αναγνωριστούν ως «Mafia».

3.1 Μεθοδολογία - «Τεχνικά» προβλήματα

Στην εξέταση και κατανόηση του φαινομένου της Greek Mafia ο ίδιος ο όρος γεννά προβλήματα. Ο όρος Greek Mafia δεν συγκροτήθηκε και δεν αποκρυσταλλώθηκε από την επιστήμη της Εγκληματολογίας και της Νομικής, δεν απαντά σε καμία από τις επίσημες Ετήσιες Εκθέσεις της Ελληνικής Αστυνομίας για το σοβαρό και οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα, αλλά είναι όρος δημοσιογραφικός, χολιγουντιανής προσέγγισης, υπονοώντας ταύτιση ή σύγκλιση ως προς τη δομή και την οργάνωση με τη Mafia, την Ιταλο-Αμερικανική Cosa Nostra¹⁰, αν και στην πραγματικότητα κάτι τέτοιο δεν ισχύει (Βιδάλη, 2023). Ωστόσο, η Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών (ΕΥΠ) στην πρώτη στην ιστορία της ανοικτή στο κοινό *Ετήσια Έκθεση προτεταιοτήτων και τομέων δράσης, Σεπτέμβριος 2022-Αύγουστος 2023*, σελ. 11, εντάσσει στις πλέον επικίνδυνες μορφές ΟΕ στην Ελλάδα «τη δράση οργανωμένων εγκληματικών ομάδων που ελέγχουν τομείς και λειτουργούν με οργάνωση και δομή ‘μαφίας’ (μαστροπεία, προστασία, εκβιασμοί, απαγωγές κ. ά.)», χωρίς όμως διευκρίνιση για τα μορφολογικά χαρακτηριστικά οργάνωσης τύπου «μαφίας», με αναφορά μόνο των εγκληματικών δραστηριοτήτων της.

Επομένως, μεθοδολογικά αξιοποιούνται τα ευρήματα των δημοσιογράφων ως προς την οργάνωση της Greek Mafia, τις δραστηριότητές της, το *modus operandi* της, τα εμπλεκόμενα μέλη και τον τόπο δράσης, τα οποία συνδυάζονται με στοιχεία που περιέχονται στις Εκθέσεις της ΕΛ-ΑΣ για το σοβαρό και οργανωμένο έγκλημα από το έτος 2012 μέχρι και το 2022 (η τελευταία δημοσιευμένη έκθεση αφορά το έτος 2022) κυρίως σχετικά με τις εγκληματικές δραστηριότητες στις οποίες, σύμφωνα και με την Έκθεση της ΕΥΠ, επιδίδεται η Greek Mafia. Η διερεύνηση του φαινομένου της GM, ως ιδιαίτερης μορφής του ΟΕ στην Ελλάδα, προϋποθέτει και φωτίζεται από τις εγκληματολογικές θεωρίες για το οργανωμένο έγκλημα και τις εγκληματικές οργανώσεις¹¹. Η εξέταση της GM αναδεικνύει και τα προβλήματα αντιμετώπισής της, ενώ

¹⁰ Η την ιταλική μαφιόζικη Καμόρα. Βλ. (Πρώτο Θέμα, 12 Δεκεμβρίου 2011 και LiFO, 1 Ιουνίου 2021).

¹¹ Δεν επιτρέπεται να μην αναφέρω ότι η μεθοδολογία αυτή για τη διερεύνηση του φαινομένου της Greek Mafia στηρίζεται σε γενικές γραμμές στη μεθοδολογία της διπλωματικής εργασίας της συμφοιτήτριάς μου

οι προτάσεις για την υπέρβασή της θα ενταχθούν στο γενικότερο πλαίσιο της αντεγκληματικής πολιτικής.

Ωστόσο, οι δύο κύριες πηγές δεδομένων για το εγχώριο οργανωμένο έγκλημα και για τις εγκληματικές οργανώσεις, δηλαδή το αστυνομικό ρεπορτάζ και οι ετήσιες εκθέσεις για το ΟΕ της ΕΛ.ΑΣ, κρίνονται ως μεροληπτικές. Τα ειδησεογραφικά δημοσιεύματα παρουσιάζουν και παρακολουθούν υποθέσεις οργανωμένης εγκληματικότητας, αλλά συχνά υπερπροβάλλουν¹², διαστρεβλώνουν ή κατασκευάζουν πτυχές υποθέσεων, για να προσελκύσουν το ενδιαφέρον του κοινού. Δημοσιογράφοι δημοσιοποιούν «αριθμούς» χωρίς επιφυλάξεις και επιστημονική ανάλυση. Έτσι, διαμορφώνουν τις αντιλήψεις των πολιτών για το έγκλημα και δημιουργούν ηθικό πανικό (Βιδάλη 2010: 572).

Οι επίσημες στατιστικές πληροφορίες για το ΟΕ και το σοβαρό έγκλημα στην Ελλάδα παράγονται από την ΕΛ.ΑΣ, η οποία, εφόσον βρίσκεται πλησιέστερα στη διάπραξη εγκλημάτων, βρίσκεται και πλησιέστερα στην πραγματική κατάσταση, αλλά οι στατιστικές της συνιστούν μία προβληματική πηγή για τη δήλη εγκληματικότητα. Τα δημοσιοποιημένα στατιστικά στοιχεία διαμορφώνονται με βάση τις πρωτογενείς καταγραφές της αστυνομίας, τα δελτία δηλαδή που συμπληρώνονται χωρίς ιδιαίτερη επιμέλεια από τα Αστυνομικά Τμήματα, είναι πολύ γενικά, απρόσφορα σε περαιτέρω αναλύσεις και συγκρίσεις (Βιδάλη, 2010: 573 και Σπινέλλη, 2016: 11-12). Η λεγόμενη εγκληματολογική στατιστική συρρικνώνεται στον αριθμό των εγκληματολογικών οργανώσεων που αποτέλεσαν αντικείμενο έρευνας των αρχών, στην κατηγορία των διαπραχθέντων εγκλημάτων (δήλη εγκληματικότητα), στον αριθμό και την εθνική καταγωγή των μελών των εγκληματικών ομάδων¹³. Δεν παρέχονται πληροφορίες για κρίσιμα για την εργασία μας ζητήματα, όπως ο τρόπος δράσης της εγκληματικής οργάνωσης, η δομή της, τα κοινωνικά χαρακτηριστικά των δραστών, ο βαθμός

στο ΕΑΠ Εφραϊμίδου Στεφανής, *Greek Mafia: Εννοιολογικές και πρακτικές συγκλίσεις και αποκλίσεις του φαινομένου με το οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα*. Αθήνα, Δεκέμβριος 2023. Με εργαλείο την ανάλυση περιεχομένου επιλεγμένων ειδησεογραφικών πηγών και των εκθέσεων της ΕΛ-ΑΣ και με ημιδομημένες συνεντεύξεις από δικηγόρους, η Εφραϊμίδου κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η Greek Mafia έχει περισσότερα στοιχεία σύγκλισης παρά απόκλισης με το οργανωμένο έγκλημα.

¹² Η Lambropoulou (2003: 82) κάνει λόγο για «κανιβαλισμό» των ΜΜΕ και ιδιαίτερα της ιδιωτικής τηλεόρασης.

¹³ Η εθνικότητα των αλλοδαπών στις εγκληματικές οργανώσεις αποτυπώνεται με έντονα γράμματα (bold) στις εκθέσεις της ΕΛ.ΑΣ. Σαν να εξακολουθεί το ΟΕ να γίνεται αντιληπτό ως κατ' εξοχήν έγκλημα των αλλοδαπών. Από την άλλη πλευρά, τα σκάνδαλα τα σχετιζόμενα με τον δημόσιο τομέα και με διαπλεκόμενα συμφέροντα της ελληνικής ελίτ δεν κατατάσσονται στην κατηγορία του ΟΕ. Είναι τόσο εκτεταμένη η παραοικονομία, ώστε τα όρια ανάμεσα σε αυτήν και το οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα να είναι δυσδιάκριτα (Σταμούλη 2016α, 1206-1207 σημ. 34 και 35).

επικινδυνότητάς τους, τυχόν διασύνδεσή τους με τις αρχές ή και παράγοντες της νόμιμης οικονομίας. Οι συσχετίσεις του ΟΕ με τη διαφθορά είναι γενικόλογες και πολύ μικρής έκτασης, με αόριστη μνεία στην εμπλοκή δημοσίων υπαλλήλων και δεν εξηγούνται τα μέσα εδραίωσης των παράνομων αγορών, σαν να αποτελεί η διαφθορά ένα περιστασιακό και όχι συστημικό φαινόμενο (Σταμούλη 2019: 226-227). Οι εγκληματολογικές στατιστικές δεν μετρούν τον «σκοτεινό αριθμό» της εγκληματικότητας, όλα εκείνα τα εγκλήματα που δεν αποκαλύπτονται ή δεν καταγγέλλονται και συνεπώς δεν εμφανίζονται σε επίσημα αρχεία ή στατιστικές¹⁴.

Με αυτά τα δεδομένα, κρίνεται αναγκαία η προσφυγή σε εγκληματολογικές θεωρίες και σχετικά επιστημονικά άρθρα για να επεξηγηθούν οι εμπειρίες πραγματικότητας.

3.2 Η οικονομική κρίση και το Οργανωμένο Έγκλημα στην Ελλάδα

Η έκταση και η ποικιλομορφία του ΟΕ επηρεάζονται από το ευρύτερο οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό περιβάλλον. Το ΟΕ μάλιστα παρουσιάζει αποτελεσματική προσαρμοστικότητα στη δυναμική της αγοράς, σε κάθε μεταβολή των οικονομικο-κοινωνικών συνθηκών, παραμέτρων καθοριστικής σημασίας για τη μελέτη του εγκληματικού φαινομένου σε δεδομένο τόπο και χρόνο. Η μελετώμενη δεκαετία στην Ελλάδα σφραγίστηκε από δύο σοβαρές συγκυρίες: την οικονομική κρίση και την πανδημία, οι οποίες οδήγησαν σε αύξηση ορισμένων εγκλημάτων αλλά και σε μείωση άλλων.

Η «ελληνική οικονομική κρίση» ή «ελληνική κρίση χρέους» ξεκίνησε μετά τη διεθνή ύφεση του 2008, η οποία ήταν αποτέλεσμα της κατάρρευσης της τράπεζας Lehman Brothers και του επακόλουθου χάους στο διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα. Η Ελλάδα διαχρονικά έπασχε από διαρθρωτικά οικονομικά προβλήματα και συγκεκριμένα από υψηλό χρέος και πολύ υψηλά δίδυμα ελλείμματα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών και της γενικής κυβέρνησης, τα οποία είχαν διογκωθεί την πρώτη δεκαετία του 2000 και αναχρηματοδοτούνταν κάθε χρόνο με νέο δανεισμό. Μετά το σοκ του 2008, όμως, οι διεθνείς αγορές ήταν πολύ λιγότερο διατεθειμένες να συνεχίσουν να δανείζουν υπερχρεωμένες χώρες και έτσι η Ελλάδα τέθηκε εκτός του διεθνούς χρηματοπιστωτικού

¹⁴ Η εγκληματολογική στατιστική περιλαμβάνει εκτός από την αστυνομική, και τη δικαστική στατιστική. Στη ψηφιακή βιβλιοθήκη της ΕΛΣΤΑΤ η τελευταία χρονικά Δικαστική Στατιστική αφορά στο έτος 1996.

συστήματος, αφού οι πιστωτές απαιτούσαν υπέρογκα επιτόκια για τυχόν νέο δανεισμό. Η Ελληνική κυβέρνηση αναγκάστηκε το 2010 να ζητήσει και επίσημα τη βοήθεια των θεσμών που ονομάστηκαν «Τρόικα»: την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Οι ανωτέρω θεσμοί παρείχαν στην Ελλάδα νέα δανειοδότηση για την αποφυγή της χρεοκοπίας, με τον όρο η χώρα να προβεί σε ένα δραστικό πρόγραμμα λιτότητας για τη δημοσιονομική εξυγίανσή της, το οποίο ονομάστηκε «μνημόνιο» (Picardo, 2024). Από το 2010 έως και το 2017 υπογράφηκαν συνολικά τρία τέτοια προγράμματα. Οι συνέπειες των μέτρων λιτότητας ήταν οδυνηρές για την οικονομία και την κοινωνία: η ύφεση κράτησε σχεδόν μια δεκαετία, η χώρα έχασε το 1/3 του ΑΕΠ της, η ανεργία εκτινάχθηκε στο 30%, ενώ οι μισθοί στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα περικόπηκαν δραματικά και η φορολογία αυξήθηκε! Περισσότεροι από 600.000 Έλληνες αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν. Σύμφωνα με στατιστικά της Eurostat (Σπινέλλη, 2016:9), το 2016 ένας στους τρεις Έλληνες ζούσε σε συνθήκες φτώχειας. Πρόκειται, σύμφωνα με οικονομολόγους, για την χειρότερη οικονομική κρίση ανεπτυγμένου κράτους σε καιρό ειρήνης, με επιπτώσεις δυσμενέστερες και από το κραχ του 1929 των ΗΠΑ (Long, 2024)! Ως τέλος της κρίσης θεωρείται από κάποιους το 2017, μετά την ολοκλήρωση του 3ου προγράμματος διάσωσης και την εμφάνιση θετικών ρυθμών ανάπτυξης μετά από μια δεκαετία, ενώ από άλλους το 2019, όταν άρθηκε το καθεστώς ενισχυμένης εποπτείας της Ελλάδας. Βέβαια, οι οδυνηρές επιπτώσεις της κρίσης θα συνεχίσουν να γίνονται αισθητές στην ελληνική κοινωνία για δεκαετίες ακόμα, καθώς το ΑΕΠ της χώρας είναι πλέον 20% μικρότερο από ό, τι ήταν προ κρίσεως, ενώ η αγοραστική δύναμη των Ελλήνων, από εκεί που προσέγγιζε τον μέσο όρο της Ε.Ε. το 2008, πλέον έχει υποχωρήσει δραματικά και είναι μόλις το 69% του ευρωπαϊκού μέσου όρου των τότε 28 μελών, μπροστά μόνο από την Βουλγαρία (Picardo, 2024). Η ποσοτική αύξηση του Οργανωμένου Εγκλήματος στην Ελλάδα στα χρόνια της κρίσης είναι εμφανής και κατοπτρίζεται στα στατιστικά στοιχεία που δημοσιοποιεί η ΕΛ.ΑΣ. Οι εκθέσεις της ΕΛ.ΑΣ. για το Οργανωμένο Έγκλημα του 2011, 2012 και 2013 αποκαλύπτουν την αύξηση των περιπτώσεων οργανωμένων μορφών βαριάς εγκληματικότητας. Ενώ το 2005 (στην τελευταία ετήσια έκθεση που συνέταξε η ΕΛ.ΑΣ. πριν το 2011) παρουσιάζονται καταγεγραμμένες 94 εγκληματικές οργανώσεις, στην έκθεση του 2011 ο αριθμός αυτός αυξάνεται σε 441! Η μεγαλύτερη αύξηση σημειώθηκε στα κυκλώματα που προβαίνουν σε οργανωμένες ληστείες και κλοπές, τα οποία από 6 το 2005 ανέρχονται σε 127 το 2011 και συνεχίζουν σε παρόμοια υψηλά νούμερα μέχρι και το 2022. Η αύξηση αυτή είναι

λογική, καθώς είναι συχνό το φαινόμενο να πολλαπλασιάζονται τα αδικήματα κατά της ιδιοκτησίας σε περιόδους οικονομικών κρίσεων. Επιπροσθέτως, καταγράφονται πολύ περισσότερες εγκληματικές οργανώσεις διακίνησης μεταναστών, από 50 το 2005 σε 220 το 2011, γεγονός που ίσως εξηγείται και από την έναρξη του εμφύλιου πολέμου στη Συρία, την Αραβική Άνοιξη και το γενικότερο κύκλο βίας στη Μέση Ανατολή, με αποτέλεσμα να οδηγηθεί πολύ μεγάλος αριθμός ανθρώπων από τις περιοχές αυτές στη μετανάστευση προς τη Δύση μέσω Ελλάδας. Από το 2015 μέχρι και το 2022 παρατηρείται μια σταθερή μείωση και παγίωση των εγκληματικών οργανώσεων διακίνησης μεταναστών σε διψήφια νούμερα. Όσον αφορά το εμπόριο ναρκωτικών, παρατηρείται κατά την περίοδο 2014-2022 αύξηση των περιπτώσεων οργανωμένης διακίνησης (από 52 εγκληματικές οργανώσεις το 2014 σε 126 το 2017 και στην παγίωσή τους σε τριψήφια νούμερα έως και το 2022). Τέλος, όσον αφορά το λαθρεμπόριο, παρατηρείται επίσης μια έξαρσή του μετά το 2011 και αφορά σε μεγάλο βαθμό το λαθρεμπόριο τσιγάρων και καυσίμων. Η έξαρση του λαθρεμπορίου οφείλεται σε πολύ μεγάλο βαθμό στα φορολογικά μέτρα που πάρθηκαν μετά την χρεοκοπία του 2010 και εκτόξευσαν τις τιμές των προϊόντων, καθιστώντας πολύ ευνοϊκές τις συνθήκες για τη δραστηριοποίηση εγκληματικών οργανώσεων στον τομέα αυτόν, αφού εκτοξεύθηκε και η ζήτηση της αγοράς σε φθηνότερα προϊόντα. Άξιο αναφοράς είναι το γεγονός ότι οι εγκληματικές οργανώσεις που δραστηριοποιούνται σε εκβιασμούς παρουσιάζουν μια πτωτική πορεία (από 22 το 2014 σε μόλις 3 το 2022), αναμενόμενη σε κατάσταση οικονομικής ύφεσης. Οι εκβιασμοί είναι σε μεγάλο βαθμό συνδεδεμένοι με την παροχή προστασίας σε επιχειρήσεις (νυχτερινά κέντρα, μπαρ, κ.λ.π.). Χιλιάδες επιχειρήσεις όμως έκλεισαν στα χρόνια της κρίσης, ο τζίρος μειώθηκε θεαματικά λόγω της κατακόρυφης πτώσης της κατανάλωσης και με τη μεσολάβηση των μέτρων κατά της πανδημίας το έγκλημα αυτό δεν είναι πλέον προσοδοφόρο.

3.3 Το Οργανωμένο Έγκλημα στην Ελλάδα κατά την πανδημία του Covid-19

Η πανδημία του κορωνοϊού δεν ήταν δυνατόν να μην επηρεάσει τις παράνομες αγορές του ΟΕ σε παγκόσμιο και σε εθνικό επίπεδο. Το ΟΕ εξάλλου χαρακτηρίζεται από μεγάλη προσαρμοστικότητα στις εκάστοτε οικονομικοκοινωνικές συνθήκες και επομένως και στην πρωτόγνωρη πανδημία που ενέσκηψε. Σχετικά με την επίδραση του κορωνοϊού στο

ΟΕ διεθνώς, σχετική έκθεση της Europol (Report 30-4-2020: 3-10) προβλέπει ότι η εξέλιξη του ΟΕ κατά την περίοδο της πανδημίας θα επιφέρει αλλαγές τόσο βραχυπρόθεσμες, όσο και μεσοπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες. Οι προβλέψεις της Europol επαληθεύτηκαν. Επειδή οι διασυνοριακοί έλεγχοι έγιναν πολύ πιο αυστηροί, η διακίνηση μεταναστών και ναρκωτικών, παρά το γεγονός ότι δεν σταμάτησαν ποτέ, μειώθηκαν σημαντικά. Το ίδιο συνέβη και με τα οργανωμένα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, όπως διαρρήξεις, κλοπές και ληστείες, καθώς τα παρατεταμένα lock downs κράτησαν τους ανθρώπους στα σπίτια τους για το μεγαλύτερο χρονικό διάστημα της μέρας. Αύξηση σε μεγάλο βαθμό παρατηρήθηκε σε οργανωμένες απάτες σχετικά με τη διακίνηση υγειονομικών και φαρμακευτικών προϊόντων (π.χ. πλαστά φαρμακευτικά προϊόντα ή ακατάλληλες μάσκες)¹⁵. Οι δράστες εκμεταλλεύτηκαν τη μεγάλη αγωνία και τον φόβο του κόσμου για την υγεία του. Οι παραπάνω εγκληματικές δραστηριότητες είχαν βραχυπρόθεσμες συνέπειες. Όταν επέστρεψε ο πλανήτης στην κανονικότητα, επανήλθε η ζήτηση τόσο στην αγορά των ναρκωτικών όσο και στη «βιομηχανία» της διακίνησης μεταναστών με τους τεράστιους τζίρους. Τα σχετικά εγκλήματα έφτασαν γρήγορα ποσοτικά στα προπανδημικά επίπεδα. Το ίδιο συνέβη και με τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, μετά την άρση των lock down. Όσον αφορά την ποιοτική εξέλιξη του ΟΕ διεθνώς, ως φαινόμενο με μακροπρόθεσμες συνέπειες η Europol ξεχώρισε την οργανωμένη κυβερνοεγκληματικότητα. Η πανδημία και η καραντίνα αποτέλεσαν πεδίο δόξης λαμπρό για τους κυβερνοεγκληματίες, καθώς τόσο τα άτομα ιδιωτικά όσο και οι επιχειρήσεις άρχισαν να χρησιμοποιούν όλο και περισσότερο ψηφιακά εργαλεία και υπηρεσίες, τα οποία έγιναν πλέον η καθημερινότητά τους. Έτσι, εξελίχθηκαν και επιστρατεύτηκαν νέα κακόβουλα λογισμικά, νέες μέθοδοι ηλεκτρονικών απατών.

Στα ίδια συμπεράσματα κατέληξε και η ΕΛ.ΑΣ. Συγκεκριμένα, στην ετήσια Έκθεση για το ΟΕ του 2021 παρατηρήθηκε μείωση στις περιπτώσεις της σοβαρής οργανωμένης εγκληματικής δραστηριότητας στη χώρα. Ειδικότερα, η διακίνηση μεταναστών, η οποία λόγω της γεωγραφικής θέσης της χώρας αποτελεί διαρκώς μεγάλη πρόκληση, παρουσιάζει σημαντική μείωση, της τάξης του 61,77% σε σχέση με την αυξητική τάση των ετών 2018-2019, ενώ ο αριθμός των συλληφθέντων για παράνομη είσοδο στην επικράτεια της χώρας είναι ο μικρότερος από το 2011. Η μείωση αυτή

¹⁵ Στο διάστημα 3-10 Μαρτίου 2020 με την επιχείρηση Pangea, οργανωμένη από την Interpol και υποστηριζόμενη από την Europol 34.000 πλαστές/ακατάλληλες χειρουργικές μάσκες κατασχέθηκαν από τις διωκτικές αρχές (Europol Report, Μάρτιος 2020: 9).

αποδίδεται στα σκληρά μέτρα διασυνοριακής φύλαξης κατά τη διάρκεια της πανδημίας (σελ. 20-25). Ίδια εικόνα μείωσης παρουσιάστηκε και στα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, στις κλοπές, στις διαρρήξεις και στις κλοπές τροχοφόρων, λόγω της απαγόρευσης της ελεύθερης κυκλοφορίας κατά τη διάρκεια των lock downs (σελ. 61-71). Μεικτή είναι η εικόνα πάντως στα αδικήματα της διακίνησης ναρκωτικών και της εμπορίας ανθρώπων. Η αλυσίδα διακίνησης των ναρκωτικών, με την Ελλάδα πάντα «πύλη εισόδου» για την αγορά της Ε.Ε. λόγω της καίριας γεωγραφικής της θέσης, καθώς ενώνει χώρες παραγωγούς ναρκωτικών, όπως το Αφγανιστάν ή το Ιράν, με τις ευρωπαϊκές χώρες-καταναλωτές, και λόγω των πολλών λιμανιών της, είναι βέβαιο ότι διαταράχθηκε από τα μέτρα για τον Covid 19: το κλείσιμο των συνόρων, τον περιορισμό της κίνησης, τη μείωση του διεθνούς εμπορίου. Οι ελλείψεις και οι μειωμένες ποσότητες διαφόρων ναρκωτικών ουσιών εκτόξευσαν προς τα πάνω την τιμή τους. Πάντως, σύμφωνα με τα συμπεράσματα της έκθεσης της ΕΛ.ΑΣ, η πανδημία στην Ελλάδα δεν προκάλεσε τελικώς την αναμενόμενη πτώση στη διακίνηση ναρκωτικών, αλλά αντίθετα η διακίνηση συνεχίστηκε στα ίδια αυξημένα επίπεδα των προπανδημικών χρόνων (σελ. 36-60). Το ίδιο συνέβη και με το αδίκημα της εμπορίας ανθρώπων, με αυξημένα περιστατικά για την αποκόμιση οικονομικού κέρδους, ωθώντας στην επαιτεία και στην πορνεία. Η εξώθηση μάλιστα στην πορνεία βρέθηκε στα ίδια αυξημένα επίπεδα των προπανδημικών χρόνων (σελ. 84-88). Για τις ηλεκτρονικές απάτες, το συμπέρασμα της ΕΛ.ΑΣ είναι κοινό με της Europol: γνώρισαν αύξηση την περίοδο της πανδημίας.

Το οικονομικό σοκ που προκάλεσε η πανδημία του κορωνοϊού αποτέλεσε καταλύτη για δυναμικές εξελίξεις στους κόλπους της GM, για πλήρη αναδιάρθρωση της δομής της, ειδικά όσον αφορά τις εκβιάσεις νυχτερινών κέντρων και άλλων επιχειρήσεων. Ο κλάδος της εστίασης και των νυχτερινών καταστημάτων, ο οποίος διαχρονικά αποτελούσε σημαντικό πεδίο δράσης για εκβιασμούς και απέφερε κέρδη στη GM, δέχθηκε πρώτα μεγάλο χτύπημα από την οικονομική και στη συνέχεια από την υγειονομική κρίση. Έτσι, σύμφωνα με πληροφορίες αντλημένες από τον φάκελο για την GM, που είχε παραδώσει ο Υπουργός Προστασίας του Πολίτη Μιχάλης Χρυσοχϊδης στην Εισαγγελία του Αρείου Πάγου το 2021, οι οργανωμένες ομάδες εκβιαστών μετά την πανδημία συγχωνεύτηκαν σε 5 ομάδες, με τον σκληρό πυρήνα της καθεμίας να αποτελείται από 10-15 άτομα, με υποομάδες που επιδίδονταν και στη διακίνηση ναρκωτικών και στην πορνεία. Η εξέλιξη αυτή επέφερε σφοδρό ανταγωνισμό ανάμεσα

στις ομάδες. Ενώ προ πανδημίας υπήρχαν γεωγραφικές ζώνες επιρροής της κάθε ομάδας (η μαφία των βορείων προαστίων, των νοτίων προαστίων και του κέντρου Αθηνών), η επιθυμία ελέγχου όλο και μεγαλύτερου μέρους του τζίρου των εκβιασμών έχει οδηγήσει τη GM σε έναν κύκλο αίματος (Reader, 20 Μαΐου 2021). Επιπλέον, επιταχύνθηκε η στροφή της GM σε ιδιαίτερα κερδοφόρα δραστηριότητα: στο λαθρεμπόριο και τη νοθεία καυσίμων. Η αγορά αυτή υπήρξε ευνοϊκή για τη GM, καθώς μετά την κρίση του 2010 η αύξηση του ΦΠΑ και η θέσπιση Ειδικού Φόρου Κατανάλωσης αύξησε κατακόρυφα την τιμή των καυσίμων, με αποτέλεσμα το λαθρεμπόριο και η νοθεία καυσίμων να καταστήσουν τα πρατήρια βενζίνης που ανήκουν στο ΟΕ ιδιαίτερα ανταγωνιστικά. Σύμφωνα με στοιχεία της ΑΑΔΕ, οι υποθέσεις λαθρεμπορίας καυσίμων αυξήθηκαν κατά 350% το 2023 σε σχέση με το 2022, ενώ πλέον 1 στα 11 πρατήρια ελέγχεται από την GM! Επίσης, η συμμετοχή στο εμπόριο καυσίμων αποτελεί ιδανική ευκαιρία για την GM να ξεπλύνει μαύρο χρήμα που έχει αποκτηθεί από άλλες δραστηριότητες, κόβοντας εικονικά τιμολόγια και παρουσιάζοντάς τα ως έσοδα της επιχείρησης (Πλάντζος και Κράλογλου, 2024)¹⁶.

3.4 Η δομή της Greek Mafia. Θεωρία του εθνικού συνδικάτου του εγκλήματος - Γραφειοκρατικό μοντέλο προσέγγισης

Η GM, όπως προκύπτει από τα ειδησεογραφικά δημοσιεύματα, δεν είναι **μία** εγκληματική οργάνωση, αλλά ένα σύνολο εγκληματικών οργανώσεων, φατρίες που δρουν παράλληλα και συχνότατα βρίσκονται σε ανταγωνισμό μεταξύ τους. Δεν γνωρίζουμε αν υπάρχει μία ή περισσότερες κεντρικές οργανώσεις που να κατευθύνουν τις σχετικές με τη GM εγκληματικές δραστηριότητες διαχρονικά και πανελλαδικά (Βιδάλη, 2023). Ο χαρακτηρισμός «νονός των νονών» για τον δολοφονηθέντα το 2018 Βασίλη Στεφανάκο είναι απλώς τίτλος αναγνώρισης της πολύχρονης δράσης και δύναμής του.

Οι φατρίες που αποτελούν την επονομαζόμενη GM είναι πολυμελείς οργανώσεις με ιεραρχική δομή και πειθαρχία, καταμερισμό ειδικοτήτων και καθηκόντων και αλληλεγγύη μεταξύ των μελών από συναισθηματικούς ή οικογενειακούς λόγους ή από

¹⁶ Η Μαφία της Ιταλίας αποφάσισε να προσφέρει πίστωση σε πληθείρες από την πανδημία επιχειρήσεις, να προμηθεύσει τις φτωχές γειτονιές με είδη πρώτης ανάγκης, να λειτουργήσει δηλαδή ως φορέας προστασίας. Εκφράζονταν όμως φόβοι για την εισχώρηση της Μαφίας στο πεδίο της ανάθεσης των δημοσίων συμβάσεων ενόψει της υγειονομικής κρίσης και τη διείσδυσή της στον τομέα της υγείας (Σταμούλη, 2020: 31-33).

φόβο. Στον κόσμο της παρανομίας δεν μπορούν να συναφθούν συμβόλαια των μελών με την οργάνωση, οπότε η εμπιστοσύνη και ο λόγος τιμής έχουν μεγάλη βαρύτητα (Βιδάλη, 2020). Οι οικογενειακοί δεσμοί είναι αυτοί που μπορούν να εγγυηθούν την τήρηση αποφάσεων και συμφωνιών. Οι κοινωνικές σχέσεις των μελών (συγγενείς, φίλοι, γνωστοί) διευκολύνουν τη συνεργασία σε ένα περιβάλλον δυσπιστίας και καχυποψίας (Kleemans, 2014: 6). Διαθέτουν αρχηγό, υπαρχηγό, ταμιά και μέλη στα οποία αναθέτουν συγκεκριμένους ρόλους. Στα δημοσιεύματα αναφέρεται και ο ρόλος του εισπράκτορα, για τον μπράβο που παίρνει χρήματα από μαγαζιά που «προστατεύονται» (Ρέβη, 2021). Τα μέλη λογοδοτούν στον ιεραρχικά ανώτερό τους. Στις ετήσιες εκθέσεις της ΕΛ.ΑΣ για το οργανωμένο και σοβαρό έγκλημα, ολιγομελείς χαρακτηρίζονται οι εγκληματικές ομάδες που αριθμούν 3-6 μέλη, πολυμελείς 6-12 μέλη και εγκληματικά δίκτυα οι ομάδες άνω των 12 ατόμων. Σε πολλές εκθέσεις γίνεται αναφορά στην ιεραρχική δομή εγκληματικών ομάδων, με αρχηγικά και εκτελεστικά στελέχη, με συγκεκριμένες αρμοδιότητες και εσωτερική πειθαρχία, όπως π.χ. στην Έκθεση της ΕΛ.ΑΣ για το έτος 2019 και ειδικότερα την εκβίαση (σελ. 87) στην οποία επιδίδεται η GM. Αρκετοί εκτελεστές προέρχονται από χώρες της Βαλκανικής, ίσως επειδή οι ημεδαποί ποινικοί βρίσκονται στη φυλακή για διάφορους λόγους ή έχουν στραφεί σε «ασφαλέστερες» εγκληματικές δραστηριότητες¹⁷.

Η θεώρηση της GM ως μίας οργάνωσης που λειτουργεί με αυστηρή ιεραρχία, σε σχήμα πυραμίδας, με ξεκάθαρη κατανομή ρόλων και κώδικες συμπεριφοράς, με έμφαση δηλαδή στο ιεραρχικό στοιχείο στη δομή της και στην κοινή εθνική καταγωγή των μελών της, ανάγεται στις απόψεις του D. Cressey για το φαινόμενο της Cosa Nostra στις ΗΠΑ, που το ταύτισε με το ΟΕ. Πρόκειται για την αποκαλούμενη στη βιβλιογραφία Θεωρία του εθνικού εγκληματικού συνδικάτου ή Γραφειοκρατικό μοντέλο προσέγγισης (Kleemans, 2014: 3· Βιδάλη 2017: 47-50· Σταμούλη, 2019: 217-218)¹⁸.

Στην απόρρητη έκθεση της Ασφάλειας Αττικής που παρέδωσε 19 Μαΐου 2021 ο Υπουργός Προστασίας του Πολίτη Μιχάλης Χρυσοχοΐδης στον εισαγγελέα του Αρείου Πάγου Βασίλη Πλιώτα «σε όλες τις καταγεγραμμένες ομάδες οι επικεφαλής είναι Έλληνες, ενώ ως μέλη συμμετέχουν ακόμα Αλβανοί, Ρουμάνοι, όπως επίσης και

¹⁷ Κατά τον Σπυρόπουλο (2014), «Η αδυναμία των Ελλήνων επίδοξων πιστολέρο να κρατήσουν την εγκληματική ...ομερτά, τους έχει οδηγήσει στη φυλακή ή στον θάνατο από τους ίδιους τους “ενοικιαστές” τους».

¹⁸ Είδαμε ότι το κριτήριο της κοινής καταγωγής των μελών της Cosa Nostra οδήγησε τον Cressey στη διατύπωση της θεωρίας της «συνωμοσίας των ξένων» και στη θεώρηση του ΟΕ ως εισαγόμενου φαινομένου στις ΗΠΑ, εντελώς αποκομμένου από το κοινωνικό πλαίσιο.

ομογενείς από χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης» (Σουλιώτης, 2021)¹⁹. Επομένως, οι ομάδες της GM δεν είναι αμιγώς ελληνικές, αλλά τις αρχηγικές θέσεις συνεχίζουν να κατέχουν Έλληνες (Σουλιώτης, 2021· Κρουστάλλη, 2022) και γι' αυτό πιθανόν πλάστηκε ο όρος Greek mafia. Οι ηγετικοί ρόλοι απειλούνται, σύμφωνα με πρόσφατο δημοσίευμα (Σόμπολος, 2023) από αλλοδαπούς, Αλβανούς κυρίως ή άλλους Βαλκάνιους. Αρκετοί αρχηγοί, ακόμη και έγκλειστοι στα καταστήματα κράτησης, συνέχισαν να κινούν τα νήματα και ήρθαν σε επαφές και διασυνδέσεις με μέλη τρομοκρατικών οργανώσεων (Σουλιώτης, 2021· Κρουστάλλη, 2022).

3.5 Η κοινωνική οργάνωση της Greek Mafia

Οι εκθέσεις της ΕΛ.ΑΣ από το 2011 κ.ε. αναγνωρίζουν ότι το ΟΕ δεν είναι μόνον εισαγόμενο φαινόμενο, ότι οι ομογενείς εγχώριες εγκληματικές οργανώσεις –που σε καμία περίπτωση δεν κατονομάζονται ως GM– είναι ιδιαίτερα δραστήριες ή και πρωταγωνιστές σε πολλές εγκληματικές δραστηριότητες. Ωστόσο, η εστίαση στην εθνικότητα των μελών των ομάδων και σε ποσοτικά περιγραφικά χαρακτηριστικά σχετικά με τον αριθμό των εγκληματικών ομάδων και των μελών τους, καθώς και στις δραστηριότητές τους, αφήνουν στο σκοτάδι ποιοτικές παραμέτρους, όπως είναι το κοινωνικό προφίλ των δραστών, ο καταμερισμός εργασίας, οι σχέσεις μεταξύ των μελών, η στρατολόγησή τους, οι συνεργασίες ή διαμάχες μεταξύ των εγκληματικών ομάδων και η κοινωνική οργάνωση των εγκληματικών ομάδων, η σχέση δηλαδή του ΟΕ με την ίδια την κοινωνία.

3.5.1 Η Greek Mafia ως επιχείρηση με κεντρικό χαρακτηριστικό το κέρδος - Θεωρία της εγκληματικής επιχείρησης (enterprise theory).

Η μετατόπιση του κέντρου βάρους της Εγκληματολογίας από τους δράστες του ΟΕ στις εγκληματικές τους δραστηριότητες, οδήγησε στη θεώρηση των οργανωμένων εγκληματικών δραστηριοτήτων πρωτίστως ως κανονικών/νόμιμων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων (normal business, κατά τον Chambliss). Παρατηρήθηκε ότι οι παράνομες δραστηριότητες που διακινούν παράνομα προϊόντα ή προσφέρουν παράνομες υπηρεσίες

¹⁹ Στην Έκθεση αυτή περιλαμβάνεται λίστα με 499 ονόματα, 15 φατρίες και 45 συμβόλαια θανάτου σε 12 χρόνια, ένα συμβόλαιο θανάτου κάθε 2 μήνες κατά μέσο όρο την τελευταία τετραετία (dikastiko, 1 Ιουνίου 2021).

εμφανίζουν αξιοσημείωτες ομοιότητες με τις νόμιμες δραστηριότητες, υπακούοντας στους ίδιους νόμους προσφοράς και ζήτησης -εξ ου και οι όροι «παράνομες αγορές», «παράνομες επιχειρήσεις», «εγκληματικά επιχειρηματικά δίκτυα» (Σταμούλη, 2019: 1195-1196 σημ.6)), και ότι οι κανόνες της αγοράς καθορίζουν τη διαμόρφωση, τη διάρθρωση και δράση των εγκληματικών οργανώσεων. Η ζήτηση από μέρος του πληθυσμού παράνομων προϊόντων και παράνομων υπηρεσιών όπως τα ναρκωτικά, η πορνεία, η τοκογλυφία ή προϊόντων που υπόκεινται σε υψηλή φορολόγηση, όπως τα τσιγάρα, το πετρέλαιο, το αλκοόλ ή οι περιορισμοί στις εισαγωγές και εξαγωγές, διαμορφώνουν συνθήκες ευνοϊκές για παράνομες επιχειρήσεις (Kleemans, 2014: 3-4). Η εγκληματική οργάνωση έρχεται με τη δραστηριότητά της να καλύψει ανάγκες που η ίδια η αγορά δημιουργεί, σε τομείς ή με τρόπο που ο νόμος απαγορεύει.

Οι εγκληματικές οργανώσεις της GM στοχεύουν κατά κύριο λόγο στο κέρδος, όπως όλες οι επιχειρήσεις. Τα κέρδη των πιο ισχυρών εγκληματικών ομάδων, που καταγράφονται στη λίστα του υπουργού Μιχάλη Χρυσοχόδη, με έδρα κυρίως την Αττική, «εκτιμάται ότι φτάνουν έως και το 1 εκατομμύριο ευρώ μηνιαίως» (Η Ναυτεμπορική, 15 Ιανουαρίου 2024) και επίσης «όπως υποστηρίζουν οι αστυνομικοί του Τμήματος Εκβιαστών της Ασφάλειας Αττικής, όλα γίνονται για το χρήμα... Τα έσοδα μόνο τους καλοκαιρινούς μήνες από τις δραστηριότητες των οργανωμένων ομάδων εντός και εκτός Αττικής ανέρχονται σε δεκάδες εκατομμύρια» (Σόμπολος, 2024). Εξάλλου, η επιδίωξη του οικονομικού οφέλους αποτελεί στοιχείο ταυτότητας για το ΟΕ στη Σύμβαση του Παλέρμο (2000), και αυτό τονίζεται και στις Εκθέσεις της ΕΛ.ΑΣ για το οργανωμένο και σοβαρό έγκλημα για το έτος 2015 και για τα επόμενα έτη. Στις Εκθέσεις αυτές η παρουσίαση των οικονομικών παραγόντων που επηρεάζουν το ΟΕ αρχίζει με τη θεωρία της εγκληματικής επιχείρησης, με το κέρδος να ορίζεται ως το ισχυρό κίνητρο των εγκληματικών ομάδων (σελ. 13-14). Η υψηλή κερδοφορία της διακίνησης ναρκωτικών, του λαθρεμπορίου προϊόντων και εκβίασης, βρίσκονται στο στόχαστρο της εγκληματικής δραστηριότητας της GM. Μεγαλύτερο κομμάτι από την «πίτα», υψηλότερα κέρδη βρίσκονται και πίσω από τα συμβόλαια θανάτου, τα αποκαλούμενα από τα ΜΜΕ «ξεκαθαρίσματα λογαριασμών» για τον έλεγχο στην οικονομία της νύχτας. Ανταγωνιστικές μεταξύ τους εγκληματικές οργανώσεις της GM συγκρούονται για επανακαθορισμό των περιοχών ελέγχου, για επέκταση των δραστηριοτήτων τους, για την «ηγεμονία» στον χώρο του εγκλήματος.

Ως επιχείρηση το ΟΕ προσφέρει θέσεις εργασίας σε νέους ανθρώπους, που οι περισσότεροί τους δεν βλέπουν να έχουν πιθανότητα εύρεσης εργασίας και οικονομικής επιτυχίας στη νόμιμη αγορά εργασίας. Η ανεργία, η φτώχεια, ο κοινωνικός αποκλεισμός, η έλλειψη ευκαιριών να ικανοποιηθούν οι επιθυμίες και φιλοδοξίες που επιβάλλει η κυρίαρχη κουλτούρα, μαζί με την κρατούσα άποψη «ο σκοπός αγιάζει τα μέσα», οδηγούν στην είσοδο πολύ νέων ανθρώπων στις οργανωμένες εγκληματικές δραστηριότητες²⁰, για να κερδίσουν χρήμα και να απολαύσουν σεβασμό μέσα στο νέο περιβάλλον τους (Βιδάλη, 2009).

3.5.2 Τα μέλη της Greek Mafia: υπόκοσμος και «καλή κοινωνία» - Θεωρία των κοινωνικών δικτύων (theory of social networks) – Θεωρία της συμβίωσης νομιμότητας και παρανομίας (Chambliss)

Επικρατεί στον δημόσιο λόγο η αντίληψη ότι το ΟΕ συνυφαίνεται πάντα με έναν σκοτεινό «υπόκοσμο» σκληρό, βίαιο και απάνθρωπο, που χρησιμοποιεί τα όπλα, εντελώς διαφορετικό από τον νόμιμο κόσμο της κοινωνικής επιφάνειας, την πολιτική και οικονομική ελίτ, τον «υπέρ-κοσμο» (Αντωνόπουλος και Παπανικολάου, 2021). Η σκληρότητα, η βία, η αφαίρεση ανθρώπινης ζωής χαρακτηρίζουν τη δράση της GM και πολλά μέλη της έχουν βαρύ ποινικό μητρώο, έχουν διαπράξει εγκληματικές πράξεις και έχουν εκτίσει ποινή ή ποινές φυλάκισης, κινούνται και ανελίσσονται στη σφαίρα της παρανομίας, σύμφωνα με τα περισσότερα δημοσιεύματα του τύπου αλλά και με τις Εκθέσεις της ΕΛ.ΑΣ. Στην Έκθεση π.χ. για το ΟΕ του έτους 2013, αναφέρεται ότι στην εκβίαση «πολλά μέλη των εγκληματικών ομάδων είχαν εγκληματικό παρελθόν με συλλήψεις, καταδίκες και εγκλεισμούς σε φυλακές για σοβαρά αδικήματα» (σελ. 32), ενώ στην Έκθεση του έτους 2018 για την εκβίαση δηλώνεται η συνέχιση της δραστηριότητας ηγετικών μελών και μέσα από τα σωφρονιστικά καταστήματα (σελ. 86).

Ωστόσο, το ΟΕ και η έκφασή του, η GM, δεν είναι μόνον «υπόκοσμος» (underworld). Στο ΟΕ συμμετέχει ένα ευρύ φάσμα εγκληματικών συμπεριφορών ανθρώπων που ανήκουν και στον «υπέρ-κοσμο» (upper world), στην καλή κοινωνία: πολιτικοί, επιχειρηματίες, εκπρόσωποι του νόμου, δημόσιοι υπάλληλοι κ.ά. Η GM έχει

²⁰ Από τις πιθανές εναλλακτικές συμπεριφορές των ατόμων σε συνθήκες κατά τις οποίες υπάρχει διάσταση μεταξύ κοινωνικών στόχων (εδώ, οικονομική επιτυχία) και διαθέσιμων μέσων από την κοινωνία για την επίτευξή τους (εδώ, συρρίκνωση της οικονομικής ανάπτυξης), οι νέοι που στρέφονται στο έγκλημα «καινοτομούν», κατά τη θεωρία της έντασης και ανομίας του Merton. Για τη σχετική θεωρία βλ. Βιδάλη, 2019: 43-46.

αποφασιστικής σημασίας διασυνδέσεις και στηρίγματα μέσα στην «επίσημη» οικονομία και μέσα στο κράτος. Γι' αυτό και ο εντοπισμός του «αρχηγού» μιας φατρίας της GM δεν φαίνεται να εξουδετερώνει το πρόβλημα.

Συνδυάζοντας την επιχειρηματική θεωρία με τη θεωρία των εγκληματικών δικτύων ο W. Chambliss από το 1978 (1η έκδοση του βιβλίου *On The Take. From Petty Crooks to Presidents*) υποστήριξε πως στο ΟΕ λειτουργούν άτυπα δίκτυα σχέσεων πελατείας – πατρωνίας. Επιχειρηματίες, πολιτικοί, φορείς επιβολής του νόμου, ανώτεροι δημόσιοι υπάλληλοι κ.ά. χάρη στην πολιτική ή/και οικονομική τους εξουσία έχουν τη δυνατότητα όχι μόνο να παρέχουν κρίσιμες πληροφορίες στην εγκληματική οργάνωση, αλλά και να αποκρύπτουν ή να συγκαλύπτουν την εγκληματική δραστηριότητα, εξασφαλίζοντας τη συνέχιση και επέκταση της εγκληματικής δράσης αλλά και ποινική ασυλία στους εμπλεκόμενους. Πρόκειται για μία σχέση με διάρκεια στον χρόνο, σχέση «συμβιωτική» της παρανομίας με τη νομιμότητα, σχέση αμοιβαία επωφελής. «Παντού όπου πήγα να κάνω έρευνα για το έγκλημα», διαπιστώνει ο Chambliss (2004: 243), «βρήκα το ίδιο πρότυπο συμβίωσης μεταξύ εγκληματικών επιχειρήσεων από τη μια και νομιμοφανών επιχειρήσεων, φορέων επιβολής του νόμου, πολιτικής και οικονομικού συστήματος. Κάποιοι μάλιστα από τους μεγαλύτερους παραβάτες του νόμου δεν είχαν καθόλου πιθανότητα να έρθουν αντιμέτωποι με το δικαστικό σύστημα, επειδή ήταν οι ίδιοι φύλακες του νόμου». Θεωρεί επίσης δυσδιάκριτα τα όρια ανάμεσα στην παρανομία και τη νομιμότητα, πολύ μικρή την απόσταση ανάμεσα στη νομιμότητα και την εγκληματικότητα, ένα βήμα από την επιβολή και προστασία του νόμου ως τη συμβιωτική σχέση με τις εγκληματικές συμμορίες (Chambliss, 2004: 250)²¹.

Εφόσον το στοιχείο της διαφθοράς των κρατικών λειτουργών αναδεικνύεται σε συστατικό στοιχείο του ΟΕ, αναμενόμενη είναι η παρουσία της διαφθοράς και στα καθ' ημάς. Σε δημοσίευμα (Σουλιώτης, 2021) γίνεται αναφορά σε επίορκους αστυνομικούς, σωφρονιστικούς υπαλλήλους και δικηγόρους, με αυτή τη σειρά, που έχουν επαφές με τους «νονούς». «Και τραπεζικοί στο κύκλωμα της greek mafia» είναι ο τίτλος παλαιότερου άρθρου (Αλειφέρης, 2015). Πιο συχνά δημοσιεύονται περιπτώσεις διαφθοράς

²¹ Ο Chambliss αναγνώρισε τη θεμελιώδη και καινοτόμο προσέγγιση του E. Sutherland (1939) πως ο νόμος είναι που δημιουργεί το έγκλημα υπό την έννοια της εγκληματοποίησης: αν δεν υπήρχε ποινικός νόμος να χαρακτηρίσει μια πράξη ως εγκληματική, δεν θα υπήρχε έγκλημα, αλλά πήγε ένα βήμα παραπέρα: «το έγκλημα είναι ο θεμέλιος λίθος επί του οποίου χτίζονται οι πολιτικές και οικονομικές σχέσεις στις δημοκρατικές – καπιταλιστικές κοινωνίες» (Βιδάλη, 2019: 57).

αστυνομικών, απόστρατων και εν ενεργεία, και μάλιστα υψηλόβαθμων στελεχών (Λεοντόπουλος κ.ά., 2023).

Στις Ετήσιες Εκθέσεις της ΕΛ.ΑΣ για το οργανωμένο και σοβαρό έγκλημα της δεκαετίας 2012-2022 εστιάσαμε επιλεκτικά στις εκβιάσεις, χαρακτηριστικό τομέα δραστηριότητας της GM, «την εμπλοκή αρμοδίων προς έλεγχο κρατικών λειτουργιών». Παραθέτουμε σχετική αναφορά από την Έκθεση της ΕΛ.ΑΣ για το έτος 2019 (σελ. 87): «Διαπιστώθηκε ότι σε όλες τις εγχώριες εγκληματικές ομάδες (3 από το σύνολο των 5 που δραστηριοποιούνταν στις εκβιάσεις), υπήρχε εμπλοκή των σε κάθε περίπτωση αρμόδιων προς έλεγχο κρατικών λειτουργιών (αστυνομικός σε εκβιάσεις καταστημάτων, διευθυντής και επόπτες υπάλληλοι της Περιφέρειας σε εκβιάσεις επαγγελματιών και παραγωγών λαϊκών αγορών, Αξιωματικός Λιμενικού Σώματος - Κεντρικός Λιμενάρχης σε εκβιάσεις εταιρειών ρυμουλκών πλοίων και ναυτικών πρακτόρων). Οι εμπλεκόμενοι υπάλληλοι χρηματίζονταν σε τακτική βάση από τα μέλη των ε. ο. για να παρέχουν και παρείχαν σε αυτά τη συνδρομή τους». Ταυτόχρονη διαφθορά δημοσίου υπαλλήλου της ΔΟΥ και στελέχους τοπικής αυτοδιοίκησης (Αντιδημάρχου) με χρηματισμό τους διαπιστώθηκε σε μία υπόθεση εκβίασης στην Έκθεση της ΕΛ.ΑΣ για το 2022 (σελ. 110).

Στην Έκθεση της ΕΛ.ΑΣ για το 2015, αστυνομικοί εμπλέκονται σε εκβιάσεις «ως ηγετικά και περιφερειακά στελέχη» (σελ. 74), ένα καλό παράδειγμα για τη σύγχυση των ρόλων διαφθορά και διαφθειρόμενου στη διαπλοκή. Ποιος διαφθείρει ποιον;

3.5.3 Κοινωνική διαστρωμάτωση και καταμερισμός εργασίας στη Greek Mafia

«Το οργανωμένο έγκλημα έχει διαταξικό χαρακτήρα... Στο λαθρεμπόριο τσιγάρων ο εφοπλιστής που θα μεταφέρει το εμπόρευμα ανήκει σε άλλη κοινωνική τάξη από εκείνον που θα πουλήσει τα τσιγάρα στην οδό Στουρνάρη, αλλά ανήκουν και οι δύο στο ίδιο κύκλωμα»
(Βιδάλη, 2020)

Το ΟΕ είναι μία παράλληλη κοινωνία στην οποία, με την ορολογία του Chambliss, «συμβιώνουν» διαφορετικά κοινωνικά στρώματα, μία σύνθεση του υποκόσμου με τον υπέρ-κοσμο. Οι κατώτερες βαθμίδες των εγκληματικών δικτύων στελεχώνονται από «ανειδίκευτους», χωρίς τεχνογνωσία, με κακή εκπαίδευση, από χαμηλά κοινωνικά στρώματα, «κοινωνικά περιθωριοποιημένους» που στρέφονται στην παρανομία από ανάγκη, «για το μεροκάματο», λόγω ανεργίας ή επειδή έχουν σοβαρά οικονομικά

προβλήματα, με περιορισμένες ευκαιρίες απασχόλησης, κακοπληρωμένης τις περισσότερες φορές. Σε αυτούς ανατίθεται η άσκηση της βίας και οι πιο επικίνδυνες «δουλειές», που δεν απαιτούν ιδιαίτερη ευφυΐα. Αυτά τα εκτελεστικά μέλη της οργάνωσης, οι «χειρώνακτες του εγκλήματος» (Βιδάλη, 2017: 153) είναι και τα πιο ευάλωτα μέλη του κυκλώματος, γιατί είναι περισσότερο ορατά και συλλαμβάνονται συχνότερα. Χωρίς συνοχή μεταξύ τους, εύκολα καταδίδει ο ένας τον άλλον. Τα μέλη αυτά ενδέχεται να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους για περιορισμένο χρονικό διάστημα και να αντικαθίστανται.

Οι αποκαλούμενοι αρχηγοί ή αφεντικά καλύπτονται από ένα πέπλο αορατότητας, καθώς δεν εκτελούν οι ίδιοι τις εγκληματικές πράξεις, παρά μόνο τις σχεδιάζουν. Και να συλληφθούν, βρίσκουν τρόπο και συνεχίζουν να κινούν τα νήματα της οργάνωσης από τα σωφρονιστικά (!) ιδρύματα. Στις υψηλές βαθμίδες των εγκληματικών δικτύων βρίσκονται άτομα που προέρχονται από ανώτερα οικονομικο-κοινωνικά στρώματα «που έχουν τις υποδομές και χρηματοδοτούν τις επιχειρήσεις» (Βιδάλη, 2020), «με ρόλο καθοριστικό για την τοποθέτηση των παράνομων εσόδων στη νόμιμη οικονομία» (Σταμούλη, 2021β), οι οποίοι έχουν συνήθως υψηλές γνωριμίες με άτομα από το πεδίο της πολιτικής/κρατικής εξουσίας και της οικονομικής ελίτ. Άτομα που προστατεύουν και καλύπτουν, ώστε σπάνια να εμπλέκονται οι εγκληματίες στους μηχανισμούς της ποινικής δικαιοσύνης.

Φαίνεται πως για τη λειτουργία των εγκληματικών οργανώσεων απαιτείται συμμετοχή απ' όλο το φάσμα των κοινωνικών στρωμάτων, ενώ παράλληλα το είδος της εγκληματικής δραστηριότητας καθορίζει τις ανάγκες σε προσωπικό και τα απαιτούμενα προσόντα: από άνδρες με ιδιαίτερη σωματοδομή έως υψηλά εξειδικευμένο επιστημονικό προσωπικό (Σταμούλη, 2021α και 2021β).

Η εμπλοκή των γυναικών, συζύγων ή συντρόφων, στις δραστηριότητες της GM δεν έχει μελετηθεί. Η υπόθαλψη του ανδρός που η Ασφάλεια ψάχνει να συλλάβει, η απόκρυψη χρημάτων και το ξέπλυμα μαύρου χρήματος θα είναι πιθανότατα η αυτονόητη εμπλοκή της. Επιχειρησιακή, επεμβατική δράση, φαίνεται ότι είχε αναλάβει η Κατερίνα Αναγνωστάκη, η Katerina_Bellamafia στον λογαριασμό που διατηρούσε στο Instagram και στο Facebook, σύντροφος μπράβου των νοτίων προαστίων και φερόμενη ως εντολέας συμβολαίου θανάτου για την εκτέλεση της συζύγου άλλου νονού το 2009. Σε μία αλυσίδα ξεκαθαρίσματος λογαριασμών στον πόλεμο για την πρωτοκαθεδρία στον κόσμο της νύχτας, η 33χρονη Κατερίνα bellamafia δολοφονήθηκε –μοναδική περίπτωση εκτέλεσης

γυναίκας στη GM- στο γκαράζ του σπιτιού της στην Κηφισιά. Είχε γίνει στόχος δολοφονικής επίθεσης και στα 26 της χρόνια, όταν ήταν έγκυος στο παιδί της, αλλά γλύτωσε και η ίδια και το παιδί της. Αρχηγικό ρόλο με χρέη εισπράκτορα σε εγκληματική ομάδα μαστροπείας που εξαρθρώθηκε το 2023, είχε γυναίκα με κωδικό όνομα «Μαρίνα» (Σουλιώτης, 2023). Στις υποθέσεις μαστροπείας ο ρόλος των γυναικών είναι «αναβαθμισμένος».

3.5.4 Greek Police Mafia

Είδαμε ότι η συμμετοχή Αστυνομικών και μάλιστα υψηλόβαθμων αξιωματικών στο εγχώριο οργανωμένο έγκλημα και η σύμπραξή τους στις δραστηριότητες της Greek Mafia δεν είναι απλώς θεωρητική διαπίστωση. Το αστυνομικό ρεπορτάζ βρίθει από υποθέσεις αστυνομικής διαφθοράς. Χαρακτηριστική είναι η υπόθεση της εμπλοκής επίορκων, εν ενεργεία και απόστρατων, αξιωματικών της ΕΛ.ΑΣ., που παρείχαν κάλυψη και προστασία σε διάφορες εγκληματικές δραστηριότητες της Greek Mafia και σε επιχειρηματίες που συνδέονταν με τον υπόκοσμο. Η υπόθεση έγινε γνωστή όταν στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης διέρρευσε μια έρευνα που είχε διεξαγάγει η Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών για τη διαφθορά στον χώρο της Αστυνομίας την περίοδο 2015-2017. Όπως αναφέρεται στο πόρισμα της ΕΥΠ, το ευρύ «κύκλωμα διαφθοράς» αποτελούμενο από δικηγόρους, πολίτες και αστυνομικούς, έχει καταφέρει να διεισδύσει σε νευραλγικούς τομείς της ΕΛ.ΑΣ., χρηματίζοντας -με την σύμπραξη απόστρατων Αξιωματικών- εν ενεργεία υψηλόβαθμους αξιωματικούς, ώστε να εξασφαλίζει την απαραίτητη κάλυψη στην «προστασία» περίπου 350 παράνομων οίκων ανοχής, 250 studios μασάζ αισθητικής και strip show και 300 παράνομων καζίνο στο ευρύτερο λεκανοπέδιο της Αττικής. Στους διαλόγους φωτιά ανάμεσα σε νονούς της νύχτας και εν ενεργεία αστυνομικούς κανονιζόταν πώς θα προστατευτούν οι κακοποιοί από τους ελέγχους της αστυνομίας αλλά και το πώς θα τοποθετηθούν «δικοί τους άνθρωποι» σε θέσεις κλειδιά, ώστε να μην τους ενοχλούν στις παράνομες δραστηριότητες. Οι επιχειρηματίες του υπόκοσμου αναλάμβαναν συμβόλαια φύλαξης και προστασίας, ενώ με τη βοήθεια πολιτικών μεθόδευαν να αναλάβουν την τροφοδοσία των κέντρων φύλαξης μεταναστών και ακόμη και το κυλικείο της Βουλής (Γιαννακόπουλος, 2023· Capital, 1 Φεβρουαρίου 2023)! Οι ηχογραφημένες συνομιλίες μελών του κυκλώματος που συνέλεξε η ΕΥΠ ανέρχονται σε περίπου 106.000, ενώ ο τζίρος του κυκλώματος εκτιμάται στα 1

εκατομμύριο ευρώ μηνιαίως, από τα οποία περίπου 150.00 ευρώ χρησιμοποιούνταν για την δωροδοκία των επίορκων υπαλλήλων σε κρίσιμα πόστα! Ηγετικό ρόλο στην εγκληματική οργάνωση φέρεται να διαδραμάτιζε ο δολοφονηθείς το 2019 επιχειρηματίας Δημήτρης Μάλαμας. Σημαντικό ρόλο, ως δίαυλος μεταξύ των μελών του υποκόσμου και των εν ενεργεία αξιωματικών της ΕΛ.ΑΣ, φέρεται να διαδραμάτιζε ο επίσης δολοφονηθείς το 2018 απόστρατος αξιωματικός Σπύρος Παπαχρήστου. Χαρακτηριστικό της βαθιάς διείσδυσης της μαφίας στην ΕΛ.ΑΣ είναι το γεγονός ότι η ΕΥΠ δεν ενημέρωσε την ΕΛ.ΑΣ ποτέ για τη διενεργηθείσα έρευνα της διαφθοράς στους κόλπους της, φοβούμενη διαρροές (Πώποτας και Καλύβα, 2020). Η ερευνητική ομάδα των Reporters United αποκάλυψε ότι ανάμεσα στους κατηγορούμενους ήταν και εν ενεργεία ταξίαρχος της ΕΛ.ΑΣ, ο οποίος, παρά το γεγονός ότι ήταν υπόδικος, προήχθη τον Απρίλιο του 2022 σε Διευθυντή Ασφάλειας Αττικής, σε μια από τις πιο νευραλγικές για την πάταξη του οργανωμένου εγκλήματος θέσεις (Λεοντόπουλος κ.ά., 2023)! Τα γεγονότα αυτά που καταδείκνυαν τις αγαστές σχέσεις μεταξύ μέρους της ΕΛ.ΑΣ. και του οργανωμένου εγκλήματος οδήγησαν στην χρήση του όρου «Greek Police Mafia» από μερίδα του τύπου.

Η υπόθεση αυτή είχε και μια αξιοσημείωτη δικαστική εξέλιξη. Η ΕΥΠ παρέδωσε τα ευρήματά της στην Εισαγγελία του Αρείου Πάγου και στην συνέχεια ασκήθηκαν ποινικές διώξεις σε 19 άτομα, απόστρατους και εν ενεργεία αξιωματικούς, ποινικούς και δικηγόρους για διάφορα κακουργήματα και πλημμελήματα, με σημαντικότερη την κατηγορία της σύστασης εγκληματικής οργάνωσης. Η δικογραφία χωρίστηκε σε δύο σκέλη, στα πλημμελήματα και στα κακουργήματα, με τα πλημμελήματα να εισάγονται στο ακροατήριο κατά προτεραιότητα προκειμένου να αποφευχθεί ο κίνδυνος της παραγραφής. Κατά την δίκη όμως, υπήρξαν πολλά δικονομικά προβλήματα σχετικά με το αποδεικτικό υλικό, εκθέσεις απομαγνητοφώνησης έλειπαν, ενώ μεγάλο μέρος των τηλεφωνικών παρακολουθήσεων δεν μπορούσε να ληφθεί υπόψη από το δικαστήριο λόγω απουσίας εισαγγελικής διάταξης για την άρση απορρήτου. Οι κατηγορούμενοι τελικά κρίθηκαν όλοι αθώοι ως προς τις πλημμεληματικού χαρακτήρα κατηγορίες λόγω έλλειψης τεκμηριωμένων στοιχείων, με τον Εισαγγελέα της έδρας να σημειώνει ότι παρά τη σοβαρότητα της υπόθεσης, υπήρξε προχειρότητα στη διαχείριση του αποδεικτικού υλικού και με την ευχή η δικογραφία για τα κακουργήματα να έχει καλύτερη τύχη. Η υπόθεση της εκδίκασης του σκέλους των κακουργημάτων ακόμα εκκρεμεί, καθώς βρίσκεται στο στάδιο της Κύριας Ανάκρισης (Κουκουμάκας, 2023).

3.5.5 Σχέσεις της Greek Mafia με την τρομοκρατία

Θέμα με ιδιαίτερο ενδιαφέρον είναι η σχέση της Greek Mafia με την τρομοκρατία. Και οι τρομοκρατικές και οι εγκληματικές ομάδες λειτουργούν εκτός νόμου και προσπαθούν να εκφύγουν των αρχών επιβολής του νόμου, αλλά έχουν διαφορετικό κεντρικό στόχο: το ΟΕ κυνηγά πρωτίστως το κέρδος, ενώ οι τρομοκράτες επιδιώκουν κυρίως πολιτικούς ή ιδεολογικούς στόχους. Οι τρομοκρατικές οργανώσεις πολλές φορές στρέφονται στο οργανωμένο έγκλημα για την εξεύρεση μέσων τέλεσης των ενεργειών τους (π.χ. όπλα, εκρηκτικά) ή έχουν επιδοθεί και οι ίδιες σε οργανωμένες εγκληματικές δραστηριότητες για να εξασφαλίσουν τα απαραίτητα έσοδα και επιρροή για την επίτευξη του στόχου τους. Για παράδειγμα, στην Κολομβία, η μαρξιστική-λενινιστική επαναστατική ανταρτική οργάνωση FARC (Revolutionary Armed Forces of Columbia, Επαναστατικές Ένοπλες Δυνάμεις Κολομβίας), που έχει χαρακτηριστεί από τις ΗΠΑ ως τρομοκρατική οργάνωση, χρησιμοποιεί μεθόδους μαφίας, όπως εκβιασμούς, απαγωγές, παράνομες εξορύξεις, καθώς και καλλιέργεια και εμπορία ναρκωτικών για τους σκοπούς της (BBC, 2016). Επίσης, στην Ιταλία φέρεται να συνεργάστηκαν η τρομοκρατική οργάνωση των Ερυθρών Ταξιαρχιών με την Καμόρα της Νάπολης σε απαγωγή πολιτικού και σε δολοφονίες (Mullins και Wither, 2016: 71)²². Η ανάπτυξη των σχέσεων των Ερυθρών Ταξιαρχών με το οργανωμένο έγκλημα αφορά την περίοδο που ακολουθεί μετά την απαγωγή και εκτέλεση του Άλντο Μόρο (Δεληολάνης, 2022).

Στην Ελλάδα, η πιθανότητα συνεργασίας μεταξύ του οργανωμένου εγκλήματος και της τρομοκρατίας έχει αναδυθεί σε ορισμένες υποθέσεις που απασχόλησαν το αστυνομικό ρεπορτάζ. Το 2011, ο τότε υφυπουργός Προστασίας του Πολίτη Εμμανουήλ Όθωνας είχε χαρακτηρίσει την απόπειρα απόδρασης του ηγετικού στελέχους της GM Παναγιώτη Βλαστού μαζί με καταδικασμένους για τρομοκρατικές ενέργειες, ως απόδειξη

²² Σύμφωνα με τους Mullins και Wither, 2016: 70-71:

Οι διασυνδέσεις μεταξύ τρομοκρατικών και εγκληματικών ομάδων μπορούν να υπαχθούν σε 4 τύπους:

α. Αλληλεπίδραση (Interaction): οι τρομοκράτες και εγκληματίες είτε εργάζονται μαζί με κάποιον τρόπο, ή ανταγωνίζονται ή συγκρούονται μεταξύ τους.

β. Οικειοποίηση (Appropriation): οι εγκληματικές ομάδες αξιοποιούν μεθόδους των τρομοκρατικών ομάδων και το αντίστροφο.

γ. Αφομοίωση (Assimilation): εμφανίζονται «υβριδικές» ομάδες χωρίς να είναι ξεκάθαρο αν πρόκειται για εγκληματικές ή για τρομοκρατικές ομάδες.

δ. Μετασχηματισμός (Transformation): αλλάζουν ταυτότητα και μετασχηματίζονται οι εγκληματικές σε τρομοκρατικές ομάδες και το αντίστροφο.

Και οι δυο ομάδες ενδιαφέροντος εξαρτώνται από τις ίδιες πηγές για προμήθεια όπλων, πλαστών εγγράφων, χρηματοδοτήσεων και αντλούν από κοινή δεξαμενή δυνητικών στρατολογήσεων.

της συνεργασίας ποινικών-τρομοκρατών (in.gr, 13 Δεκεμβρίου 2011). Ακόμα, το 2014, ο τότε Υπουργός Προστασίας του Πολίτη Νίκος Δένδιας, αναφερόμενος στις έρευνες της ΕΛ.ΑΣ. για χτυπήματα με Καλάσνικοφ στη Γερμανική πρεσβεία καθώς και για τη δολοφονία δύο μελών της Χρυσής Αυγής στο Ν. Ηράκλειο, είχε κάνει λόγο για «όσμωση τρομοκρατών-ποινικών» (Deal News, 4 Ιανουαρίου 2014). Τον Φεβρουάριο του 2024 η συνεργασία ποινικών-τρομοκρατών επανήλθε στην επικαιρότητα, όταν συνελήφθησαν 4 άτομα για κατασκευή και κατοχή εκρηκτικών υλών τα οποία, σύμφωνα με το κατηγορητήριο τροφοδοτούσαν τη Greek Mafia. Από αυτούς ο ένας είχε εκτίσει ποινή κάθειρξης 8 χρόνων για τη συμμετοχή του στην οργάνωση «Πυρήνες της Φωτιάς», ενώ σύμφωνα με δημοσιεύματα διατηρούσε φιλικές σχέσεις με τον δολοφονημένο μεγαλομαφιόζο Βασίλη Στεφανάκο (Καραμήτρου, 2024). Βέβαια, το ίδιο το προφυλακισθέν μέλος των Πυρήνων της Φωτιάς αρνήθηκε τις κατηγορίες που του αποδίδονται, ισχυριζόμενος ότι η φιλία που τον συνέδεε με τον μαφιόζο ήταν στο πλαίσιο του κοινού εγκλεισμού τους σε σωφρονιστικό κατάστημα και ότι ο ίδιος είναι αντίθετος αξιακά και ιδεολογικά με τη Greek Mafia²³.

Η Europol πάντως στην έκθεσή της του 2021 (EU SOCTA, 2021: 25) για το οργανωμένο έγκλημα διαψεύδει τη συστηματική συνεργασία οργανωμένου εγκλήματος και τρομοκρατίας, υπογραμμίζοντας ότι το οργανωμένο έγκλημα αποφεύγει τις τρομοκρατικές ομάδες λόγω του κινδύνου της αυξημένης επιτήρησης των τελευταίων από τις αρχές, κάτι που θα αποτελούσε ενδεχομένως πρόβλημα και για τις δραστηριότητες του ΟΕ, γιατί θα έστρεφε και πάνω του την προσοχή των αρχών. Στον αντίποδα, η ΕΥΠ, στην πρώτη ανοιχτή έκθεσή της του 2023, αποδέχεται τη διασύνδεση τρομοκρατίας και ΟΕ και μάλιστα αναφέρεται στην εξάρθρωση σχετικών δικτύων, χωρίς να δίνει πάντως παραπάνω λεπτομέρειες (ΕΥΠ, 2022-2023: 12).

3.6 Οι δραστηριότητες της Greek Mafia

Το ΟΕ, με απεριόριστο πεδίο δράσης, μεταλλάσσεται διαρκώς και επιλέγει τις πιο κερδοφόρες δραστηριότητες, ευθυγραμμιζόμενο με τους όρους της αγοράς, με τον νόμο της προσφοράς και της ζήτησης. Σύμφωνα με την Έκθεση του Παγκόσμιου Δείκτη Οργανωμένου Εγκλήματος (Global Organized Crime Index. Greece, 2023: 5), στην

²³ Βλ. (Σουλιώτης 2020), για τις σχέσεις του ηγετικού στελέχους της GM Παναγιώτη Βλαστού με τον Χριστόδουλο Ξηρό.

Ελλάδα οι εγχώριες εγκληματικές ομάδες τύπου μαφίας δραστηριοποιούνται σε ποικίλες παράνομες αγορές, συμπεριλαμβανομένων του εμπορίου ανθρώπων, της διακίνησης όπλων και ναρκωτικών και του λαθρεμπορίου τσιγάρων, αλκοόλ και καυσίμων. Οι Έλληνες συνεργάζονται με αλλοδαπές ομάδες ιδιαίτερα στη διακίνηση ναρκωτικών, αναλαμβάνοντας κύρια δράση μόλις φτάσουν στην Ελλάδα τα ναρκωτικά, οι άνθρωποι, τα όπλα. Κατά τη διάρκεια της πανδημίας, τα μειωμένα έσοδα στα νυκτερινά καταστήματα οδήγησαν σε ανοδική τάση τον ανταγωνισμό ανάμεσα στις ομάδες, καθώς καθεμιά προσπαθούσε να κρατήσει το μεγαλύτερο μερίδιο στην αγορά της εκβίασης. Η Έκθεση καταλήγει: αυτές [οι εγχώριες εγκληματικές ομάδες τύπου μαφίας] έχουν σημαντική επιρροή στο σωφρονιστικό σύστημα.

Οι ειδησεογραφικές πηγές στην Ελλάδα την τελευταία δεκαετία επιμένουν στις δραστηριότητες που και η ΕΥΠ κατονομάζει. Αναδεικνύουν την εκβίαση με παροχή προστασίας, το εμπόριο ναρκωτικών, το λαθρεμπόριο τσιγάρων και πετρελαιοειδών και τη μαστροπεία ως κύριους τομείς στους οποίους επιδίδεται η GM²⁴. Οπωσδήποτε και σχεδόν αυτονόητα και σε ξέπλυμα μαύρου χρήματος.

3.6.1 Η εκβίαση με παροχή προστασίας

Στα δημοσιεύματα του Τύπου και σε Εκθέσεις της Ελληνικής Αστυνομίας παρουσιάζεται όχι μόνο ως επαναλαμβανόμενη αλλά ως εδραιωμένη στον χρόνο η εκβίαση με παροχή προστασίας στα νυκτερινά μαγαζιά με δράστες ημεδαπούς, καλυπτόμενους από εκπροσώπους των διωκτικών μηχανισμών. Αν εξακριβωθεί ότι ο δράστης της εκβίασης συγκρότησε ή εντάχθηκε ως μέλος σε οργάνωση τριών ή περισσότερων προσώπων επιχειρησιακά δομημένη και με διαρκή εγκληματική δράση, τότε τιμωρείται με κάθειρξη έως δέκα έτη και χρηματική ποινή (άρθρο 187 Π.Κ., όπως τροποποιήθηκε από τον Ν.4619/2019) (Σταμούλη, 2019: 227-235).

Η Έκθεση της ΕΛ.ΑΣ για τις εκβιάσεις κατά το έτος 2017 (σελ. 84-86) είναι αντιπροσωπευτική της κατάστασης για το προφίλ, τη δομή και τη δράση των εκβιαστών της GM. Παραθέτουμε εκτενή αποσπάσματα της Έκθεσης: *εξακριβώθηκε η δράση τριών*

²⁴ Από την πυκνή αρθρογραφία για τη GM –ο όρος φιγουράρει στους πηχυαίους τίτλους- έχει περάσει στη κοινή γνώμη η άποψη ότι βασική δραστηριότητα της GM είναι η εκβίαση με την παροχή προστασίας. Εξαναγκάζονται να πληρώνουν προστασία ακόμη και ...περίπτερα ή φαρμακεία που λειτουργούν νύχτα (Λαμπρόπουλος, 2008). Η κοινή λογική κατευθύνει την κοινή γνώμη σε συνειρμούς για την εξελικτική πορεία των δραστηριοτήτων της GM: οι παραδοσιακοί νοοί της νύχτας επόμενο είναι να διακινούν ναρκωτικά, γυναίκες στα νυκτερινά καταστήματα και λαθραία ποτά.

(3) εγκληματικών ομάδων, οι οποίες απαρτίζονταν συνολικά από τριάντα τρία (33) μέλη, εκ των οποίων η συντριπτική πλειοψηφία ήταν ημεδαποί (26 έλληνες)... Οι στόχοι-θύματα των εγκληματικών ομάδων εξακολουθούν και το 2017 να αποτελούν, κατά κύριο λόγο, επιχειρηματίες, ιδιοκτήτες καταστημάτων, ιδιώτες και αλλοδαποί (μετανάστες κυρίως)... Από τις 3 εγκληματικές ομάδες (2 εγχώριες και 1 εγχώρια και αλλοδαπή) εξαρθρώθηκαν δύο (2) ανεξάρτητες, αλλά με παράλληλη δράση εγκληματικές ομάδες, οι οποίες διέπραξαν το αδίκημα της εκβίασης, απαιτώντας από ιδιοκτήτες καταστημάτων, κυρίως υγειονομικού ενδιαφέροντος (π.χ. καφετέριες, μπαρ, ψητοπωλεία, νυχτερινά κέντρα, αλλά και πρατήρια υγρών καυσίμων), κάποιο χρηματικό ποσό για την προστασία του καταστήματος. Σε αρνητική περίπτωση, σκηνοθετούσαν περιστατικά συμπλοκών στα καταστήματα ή με απειλή βίας τόσο σε βάρος των ιδιοκτητών και υπαλλήλων αυτών, όσο και μελών της οικογένειάς τους, οδηγούσαν τους ιδιοκτήτες να καταφύγουν στη λύση της «προστασίας». Οι εν λόγω ομάδες παρουσίαζαν χαρακτηριστικά εγκληματικού δικτύου (15 μέλη κάθε μία εξ αυτών), ήταν εγχώριες (αμιγείς-ομοιογενείς), χωρίς μεγάλη χρονική διάρκεια δράσης (έως 23 μήνες) και είχαν τοπική διάσταση (σε επίπεδο Νομού), δραστηριοποιούμενες στην περιοχή της Αττικής. Επιπλέον, ήταν ιεραρχικά δομημένες ομάδες, με αρχηγικά και εκτελεστικά στελέχη, με συγκεκριμένες αρμοδιότητες και εσωτερική πειθαρχία. Επισημαίνεται δε ότι διακριβώθηκε και συνεργασία μεταξύ των εγκληματικών οργανώσεων, οι οποίες μοίραζαν τις περιοχές δραστηριοποίησης και τα καταστήματα, στα οποία παρείχαν εκβιαστικά προστασία. Δεν προέκυψε εμπλοκή των ομάδων με άλλες εγκληματικές αγορές-δραστηριότητες, πλην όμως, όπως διαπιστώθηκε, τα μέλη διέπρατταν και άλλες αξιόποινες πράξεις (αγοραπωλησίες ναρκωτικών και αναβολικών ουσιών, πρόκληση σωματικών βλαβών για λογαριασμό τρίτων κ.α.), για τις οποίες προφανώς ενεργούσαν κατ' ιδίαν και όχι στο πλαίσιο της ομάδας. Οι ομάδες διαπιστώθηκε ότι διαπλέκονταν με δημόσιους λειτουργούς (Αστυνομικούς). Η εμπλοκή αστυνομικών στις υπό εξέταση υποθέσεις, καταδεικνύει την ευκολία άσκησης επιρροής και διαφθοράς σε στελέχη του δημοσίου τομέα.

Οι κυριότερες μορφές εκβίασης, που διαπιστώθηκαν, το έτος 2017 είναι οι εξής:

- Η αρπαγή και παράνομη κατακράτηση αλλοδαπών (μεταναστών κυρίως με οικονομική άνεση), και η εκβίαση συγγενών τους για καταβολή χρηματικών ποσών, ώστε να αφεθούν ελεύθεροι (εμπλέκονται αλλοδαπές, κυρίως, εγκληματικές ομάδες).

- Η «παροχή προστασίας» σε καταστήματα ή νυχτερινά κέντρα με την απειλή βίας (πρόκλησης σωματικών βλαβών στους ιδιοκτήτες ή υπαλλήλους αυτών, υλικών ζημιών σε αυτές, άσκησης ψυχολογικής βίας).

- Η κλοπή ηλεκτρονικών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και η εκβίαση μέσω ιδιωτών/παθόντων κλοπής, προς αποφυγή δημοσιοποίησής τους.

Βασικό χαρακτηριστικό της δράσης των εν λόγω εγκληματικών ομάδων εξακολουθεί να αποτελεί η έντονη χρήση ή η απειλή χρήσης τόσο ψυχολογικής, όσο και σωματικής βίας προς τα θύματά τους. Οι ομάδες εμφανίζουν ευελιξία και προσαρμοστικότητα στις μεθόδους έρευνας των διωκτικών αρχών, λαμβάνοντας ισχυρά αντίμετρα (χρήση «ghostnumbers», αποφυγή τ/φ συνομιλιών, τ/φ επικοινωνία με κωδικοποιημένες εκφράσεις, χρήση ψευδώνυμων). Τυχόν σύλληψη των ηγετικών μελών τους δεν επηρεάζει τη δράση τους, καθώς συνεχίζουν τη δραστηριότητα και μέσα από τα σωφρονιστικά καταστήματα.

Η πολύχρονη εκβιαστική παροχή προστασίας, που αξιοποίησε η σικελική και ιταλική μαφία, στην Ελλάδα περιγράφεται με τον όρο «νονοί της νύχτας» που μοιράζουν την Αττική σε γεωγραφικές ζώνες ελέγχου, «οι Βόρειοι και οι Νότιοι», απαιτούν «είσπραξη» προστασίας σε εβδομαδιαία ή μηνιαία βάση για προστασία από ποιον; Από κανέναν, μάλλον. Ή ίσως από τσακωμούς των θαμώνων, κλέφτες και παρόμοια. Η προστασία είναι απλώς το πρόσχημα. Κάθε φορά που αμφισβητείται η περιοχή ελέγχου και διεκδικείται επέκταση και επανακαθορισμός των ορίων ή ανάδειξη νέων αρχηγών στη θέση παλιών ξεσπούν συγκρούσεις μεταξύ των νονών, αιματηρά «ξεκαθαρίσματα λογαριασμών», με «συμβόλαια θανάτου», σε βάρος κυρίως αρχηγικών στελεχών αλλά και μελών. Στη διετία 2017-2019 11 αρχηγικά στελέχη -«Ντον» αποκαλούνται οι αρχηγοί των ομάδων της νύχτας- εκτελέστηκαν στην Αθήνα με ισάριθμα συμβόλαια θανάτου (Καλαφάτης, 2019). Πρόκειται για τον αιματηρό εσωτερικό εμφύλιο πόλεμο της νύχτας (Λαμπρόπουλος, 2018), έναν πόλεμο αυτοκάθαρσης της GM, με την ΕΛ.ΑΣ²⁵ «να αφήνει» να εξελίσσονται οι «εκκαθαριστικές επιχειρήσεις» μεταξύ των ιδίων των κακοποιών (Λαμπρόπουλος, 2019). «Όποιος είναι τυχερός μπαίνει στη φυλακή. Οι περισσότεροι όμως, πάνε στον άλλο κόσμο, γιατί έτσι είναι ο χώρος της νύχτας» δήλωνε βαρυνοϊνίτης νονός (Καλαφάτης, 2018).

²⁵ Για την εμπλοκή αστυνομικών στο κύκλωμα εκβιαστών της GM έχει ήδη γίνει λόγος. Βλ. προηγούμενη ενότητα 3.5.4

Η οικονομική κρίση με τη συρρίκνωση του μέσου εισοδήματος οδήγησε σε μείωση του τζίρου των νυχτερινών κέντρων, που επέφερε με τη σειρά της μείωση στα ποσά που καταβάλλονταν για την προστασία των καταστημάτων. Από την άλλη η οικονομική κρίση δημιούργησε ...ευκαιρίες! Ομάδες «μπράβων» εξελίχθηκαν σταδιακά σε «φοροεισπράκτορες» αποκομίζοντας σημαντικά οφέλη (προμήθεια) από εισπράξεις επιταγών, όχι μόνο στην Αττική αλλά και στην περιφέρεια (Σταμούλη 2016α: 1219-1222 σημ. 62, 63, 64).

Παρά την επιδημιολογική κατάσταση, το 2020 και το 2021 οι εκβιάσεις με παροχή προστασίας της GM συνεχίζονται σε καταστήματα υγειονομικού ενδιαφέροντος ή νυχτερινά κέντρα ή σε πωλητές λαϊκών αγορών, όπως αναγράφεται στις Εκθέσεις της ΕΛ.ΑΣ για τα παραπάνω έτη και ενώ συνεχίζονται οι εκτελέσεις συμβολαίων θανάτου στην Αθήνα.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η γεωγραφική εξάπλωση του φαινομένου εκτός Αττικής, σε μεγάλες πόλεις, Θεσσαλονίκη, Πάτρα, Καλαμάτα, Αγρίνιο, αλλά και η ποιοτική του διαφοροποίηση στο «νησί» των ανέμων», όπου κυριαρχεί η πολεοδομική ασυδοσία. Στη Μύκονο, ο ξυλοδαρμός κατά του αρχαιολόγου Μανώλη Ψαρρού (7-3-2023) έφερε στο φως της δημοσιότητας τη νομιμοποίηση και λειτουργία αυθαίρετων κτισμάτων στο νησί χάρη στο κύκλωμα μπράβων και επιχειρηματιών της νύχτας, εργολάβων, δικηγόρων και αστυνομικών, το αποκαλούμενο «κύκλωμα των αυθαιρέτων» ή «μαφία της Μυκόνου», που προστατεύει τα μεταλύτερα και ακριβότερα beach bars του νησιού και τη διακίνηση ναρκωτικών σε αυτά (Γιάνναρου, 2023· Σουλιώτης, 2023· Ρηγόπουλος, 2023).

3.6.2 Μαστροπεία

Η εμπορία ανθρώπων είναι ένα από τα ταχύτερα αναπτυσσόμενα εγκλήματα όπως η διακίνηση ναρκωτικών και όπλων, και μία ιδιαίτερα επικερδής επιχείρηση. Οι συνηθέστερες μορφές εμπορίας ανθρώπων είναι η σεξουαλική εκμετάλλευση και η εξαναγκαστική εργασία. Το 38% των θυμάτων της εμπορίας ανθρώπων προορίζονται για σεξουαλική εκμετάλλευση με θύματα, κυρίως γυναίκες (42%) και κορίτσια (18%). Αυτές είναι τρεις φορές πιο πιθανό να υποστούν φυσική ή ακραία βία απ' ό,τι οι άνδρες και τα αγόρια. Σύνθετη αλληλεπίδραση κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών παραγόντων ωθούν στην εμπορία ανθρώπων, όπως οι συγκρούσεις και διώξεις, η φτώχεια και η

πολιτική αστάθεια, η απουσία πρόσβασης στη μόρφωση και στην εργασία, η μετανάστευση και ο εκτοπισμός, η ανισότητα φύλων και οι διακρίσεις, οι φυσικές καταστροφές και η κλιματική αλλαγή. Η εμπορία ανθρώπων συχνά δεν καταγγέλλεται ούτε και διώκεται, χαρακτηρίζεται από υψηλά κέρδη και χαμηλό ρίσκο, ώστε οι θύτες να δρέπουν κέρδη με μικρό φόβο τιμωρίας, εκμεταλλευόμενοι τις ελλείψεις στη νομοθεσία και την επιβολή του νόμου, τη διαφθορά και την αδύναμη κυβέρνηση για να τελέσουν τις παράνομες δραστηριότητές τους. Οι «έμποροι» υπόσχονται καλύτερη ζωή στη νέα χώρα, συναρπαστική εργασία με μεγάλα κέρδη ή ασκούν ξεκάθαρη βία για να εξαναγκάσουν τα θύματά τους στην πορνεία. Οι έμποροι χρησιμοποιούν μηχανισμούς και χειρισμούς για να ελέγχουν τα θύματά τους: χτυπούν, απειλούν, εκβιάζουν, εξευτελίζουν. Τα θύματα δεν έχουν πού να πάνε, εφόσον τους υφαρπάζουν τα διαβατήρια και άλλα έγγραφα. Πολλά θύματα δεν αναγνωρίζουν καν πως είναι θύματα. Ο φόβος αντιποίνων αποτρέπει συχνά τα θύματα από την αναζήτηση βοήθειας, και είναι πιο πιθανό να σωθούν αφ' εαυτού, μόνα τους απ' ό,τι να σωθούν με τη βοήθεια των αρχών. Τελικά, λίγες υποθέσεις ελέγχονται από την αστυνομία.

Μαστροποί μπορεί να είναι οργανωμένες εγκληματικές μονάδες, μεμονωμένα άτομα, μικρές ομάδες, μέχρι και οι γονείς των θυμάτων. Η εμπλοκή γυναικών σε αυτό το έγκλημα είναι υψηλότερη απ' ό,τι σε άλλα εγκλήματα, σε ποσοστό 40% ανάμεσα στους καταδικασθέντες για μαστροπεία. Οι εγκληματικές οργανώσεις που εξωθούν σε πορνεία, συχνά εμπλέκονται και σε άλλα σοβαρά εγκλήματα: διακίνηση ναρκωτικών, όπλων, δωροδοκία δημοσίων υπαλλήλων. Εκμεταλλεύονται περισσότερα θύματα, συχνά για μεγαλύτερη χρονική περίοδο, ασκώντας μεγαλύτερη βία απ' ό,τι οι μη οργανωμένοι εγκληματίες. Είναι εντέλει δύσκολο να ξεφύγει το θύμα από την εκμετάλλευση.

Τα παραπάνω δεδομένα προέρχονται από το Γραφείο των Ηνωμένων Εθνών για τα Ναρκωτικά και το Έγκλημα (UNODC: United Nations Office in Drugs and Crime) από την αρχική σελίδα του κάτω από τον τίτλο «8 facts you need to know about human trafficking in the 21st century» και συμφωνούν σε αρκετά σημεία με τα δεδομένα για τη μαστροπεία από τις Εκθέσεις της ΕΛ.ΑΣ. Από την επιλεγμένη ως αντιπροσωπευτική Έκθεση για το 2022, μετά την πανδημία, διαπιστώνεται ότι κυρίαρχη μορφή εμπορίας ανθρώπων στην Ελλάδα ήταν η σεξουαλική εκμετάλλευση γυναικών στην οποία επιδιδόταν η πλειοψηφία από τις 9 οργανωμένες εγκληματικές ομάδες (1 εγχώρια, 4 αλλοδαπές και 4 εγχώριες και αλλοδαπές), ομοιογενείς σε ποσοστό 78% και ολιγομελείς

(έως 5 μέλη). Η Ελλάδα, όπως και τα προηγούμενα χρόνια εξακολουθεί να είναι «χώρα προορισμός», «ενδιάμεση/transit χώρα» με προορισμό χώρες της Κεντρικής και Βόρειας Ευρώπης και, κυρίως στο πεδίο της γενετήσιας εκμετάλλευσης, «χώρα πηγή θυμάτων». Κυρίαρχη ήταν η παρουσία Ελλήνων δραστών που παραπέμφθηκαν στη δικαιοσύνη, και Ελλήνων θυμάτων, καθώς και η εμπλοκή γυναικών στο έγκλημα της εμπορίας ανθρώπων με τη στρατολόγηση ομοεθνών θυμάτων²⁶. Η πλειοψηφία των εγκληματικών ομάδων είχε διεθνή-διασυνοριακή διάσταση, δεν διαπιστώθηκε εμπλοκή δημόσιου λειτουργού ούτε και νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες. Στην ίδια γραμμή οι Εκθέσεις της ΕΛ.ΑΣ με το UNODC, προσθέτουν ως μέσο στρατολόγησης τη μέθοδο του αγαπητικού (lover boy), δηλ. σύναψη δεσμού και ταξίδι...στη χώρα εκμετάλλευσης, την εξαναγκαστική χρήση ναρκωτικών ουσιών και τη δημιουργία «δεσμού χρέους», δηλ. πληρωμή όλων των εξόδων από τους δράστες, ώστε να δημιουργείται χρέος που έπρεπε τα θύματα να αποπληρώσουν.

Τον Ιούλιο του 2023 συνελήφθη από το τμήμα Anti-trafficking της Ασφάλειας ως αρχηγικό μέλος της μίας από τις δύο συνεργαζόμενες εγκληματικές ομάδες μαστροπείας 71χρονη γυναίκα με το κωδικό όνομα «Μαρίνα», «γνωστή» στις αρχές από την έρευνα 2015-2017 της ΕΥΠ για τη GM και την πιθανή εμπλοκή τη δική της και του 41χρονου γιου της στην υπόθεση trafficking της Ηλιούπολης με βασικό κατηγορούμενο Έλληνα αστυνομικό. Με δράση τουλάχιστον από τον Ιούλιο του 2020 και συνεργούς στη Λατινική Αμερική τα δύο συνεργαζόμενα κυκλώματα trafficking εξέδιδαν με τη βία νεαρές Λατίνες, κυρίως από την Κολομβία, με υποσχέσεις, αφαίρεση ταξιδιωτικών εγγράφων, «δεσμό εικονικού χρέους», αιχμαλωσία σε διαμερίσματα, site για κλείσιμο ερωτικών ραντεβού. Η μία ομάδα είχε υπό τον έλεγχό της 12 στούντιο-οίκους ανοχής σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη, με μηνιαία έσοδα άνω των 160.000 ευρώ, και αρχηγικό μέλος έναν 39χρονο Έλληνα που σύστησε τρεις εταιρείες για νομιμοποίηση των παράνομων εσόδων. Η δεύτερη ομάδα, η ομάδα της «Μαρίνας» ήλεγχε 8 στούντιο-οίκους ανοχής στις οδούς Φυλής και Φώκαιας. Η «Μαρίνα» εκτελούσε και χρέη εισπράκτορα, συγκεντρώνοντας τα χρήματα όλου του δικτύου. Μαζί με τον γιο της έστησε εταιρεία real estate. Σε 51 νεαρές από Κολομβία, Βενεζουέλα και Αλβανία παρασχέθηκε προστασία και αρωγή. 11 μόνον από αυτές κατέθεσαν ως θύματα σωματεμπορίας (Σουλιώτης, 2023).

²⁶ Στις Εκθέσεις της ΕΛ.ΑΣ δίνονται στοιχεία συγκεντρωτικά για την εμπορία ανθρώπων, όχι ξεχωριστά για τη σεξουαλική εκμετάλλευση ενηλίκων, ανηλίκων και την επαιτεία ανηλίκων.

3.6.3 Εμπόριο ναρκωτικών

Παράλληλα με την εκβίαση και τη μαστροπεία, οι δραστηριότητες της GM εκτείνονταν και στο εμπόριο ναρκωτικών στα καταστήματα της νύχτας, και όχι μόνο. Ποσότητες κοκαΐνης διοχετεύονταν στην Αττική ή στα νησιά, τη Μύκονο και την Πάρο, αλλά και στην επαρχία, την Καλαμάτα, την Πάτρα και αλλού, ενώ κάποια συμβόλαια θανάτου φαίνεται πως σχετίζονταν με το μοίρασμα της πίτας των ναρκωτικών (Ρέβη, 2021). Όταν το 38%, πάνω από το ένα τρίτο των εγκληματικών οργανώσεων και εγκληματικών δικτύων που δραστηριοποιούνται στην Ευρωπαϊκή Ένωση, εμπλέκονται στο εμπόριο διαφόρων τύπων ναρκωτικών με τεράστια κέρδη δισεκατομμυρίων ευρώ από την παραγωγή, διακίνηση και διανομή των παράνομων ναρκωτικών ουσιών (SOCTA, 2021: 12 και 15), οργανώσεις της GM δεν θα έμεναν έξω από τη μεγαλύτερη εγκληματική αγορά της Ευρώπης. Σύμφωνα με τον πρόσφατο Παγκόσμιο Δείκτη Οργανωμένου Εγκλήματος οι εγχώριες εγκληματικές ομάδες τύπου μαφίας δραστηριοποιούνται στην παράνομη αγορά διακίνησης ναρκωτικών, όπως και στην εμπορία ανθρώπων, στη διακίνηση όπλων και στο λαθρεμπόριο τσιγάρων, αλκοόλ και καυσίμων. Έλληνες και ξένοι εγκληματίες είναι γνωστό πως είναι συνένοχοι στη διακίνηση ναρκωτικών, με τους έλληνες υπηκόους να κυριαρχούν ευρέως στις εγκληματικές δραστηριότητες, μόλις τα ναρκωτικά (όπως και τα όπλα και οι άνθρωποι) φτάσουν στη χώρα (Global Organized Crime Index Greece, 2023: 5). Ο παραπάνω αξιόπιστος Δείκτης (σελ. 4) μας παρέχει τις εξής πληροφορίες-δεδομένα για την εικόνα της εγκληματικής αγοράς των ναρκωτικών στην Ελλάδα:

Η Ελλάδα είναι σημαντική χώρα διέλευσης (transit) και προορισμού για το εμπόριο ηρωίνης. Ομάδες τοπικού ΟΕ συνεργάζονται με διακρατικές ομάδες και το εμπόριο κατευθύνεται από ομάδες που προωθούν πολλά είδη ναρκωτικών, αποτελούμενες από Έλληνες υπηκόους, Αλβανούς και Roma. Οι διακρατικοί δρόμοι που διασχίζουν την Ελλάδα εκτιμάται ότι αξίζουν δισεκατομμύρια δολάρια, με κόμβους την Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη, την Ήπειρο, τα Ιόνια νησιά και την Κρήτη. Η ηρωίνη μεταφέρεται δια ξηράς, αέρος και θαλασσίων διαδρόμων, συχνά κρυμμένη σε εμπορικές πτήσεις, αεροπορικές μεταφορές, ταχυδρομικές υπηρεσίες ή ακόμη και σε μικρές βάρκες. Οι αξιωματούχοι της επιβολής του νόμου έχουν παρατηρήσει μία πρόσφατη αύξηση στη

χρήση μιας εναλλακτικής οδού από την Τουρκία στην Ελλάδα και από εκεί στη Βουλγαρία, Αλβανία ή Β. Μακεδονία.

Η Ελλάδα είναι κατά κύριο λόγο χώρα διέλευσης για το εμπόριο κοκαΐνης, με τις εγκληματικές ομάδες της Λατινικής Αμερικής να τη χρησιμοποιούν ως πύλη εισόδου στις ευρωπαϊκές αγορές. Υπάρχει ωστόσο, και αξιοσημείωτη εγχώρια ζήτηση κοκαΐνης, κυρίως στις μεγαλύτερες πόλεις όπως η Αθήνα, η Θεσσαλονίκη, ο Πειραιάς. Η θέση της Ελλάδας την καθιστά ιδανική για την άμεση θαλάσσια μεταφορά κοκαΐνης, με κύρια σημεία εισόδου τα λιμάνια του Πειραιά και της Θεσσαλονίκης. Ο αυξανόμενος όγκος κατασχέσεων κοκαΐνης στα λιμάνια αυτά υποδηλώνει μεγάλη θαλάσσια διακίνηση, με αξιοσημείωτη εμπλοκή εγκληματικών ομάδων από το Μαυροβούνιο, την Αλβανία και άλλες Βαλκανικές χώρες.

Η Ελλάδα είναι επίσης πηγή, προορισμός και χώρα διέλευσης για την κάνναβη, που καλλιεργείται κυρίως από τους Αλβανούς, ενώ Έλληνες και Αλβανοί μαζί κυριαρχούν σε άλλες πτυχές του εμπορίου. Εκτός από την εγχώρια ευρωπαϊκή παραγωγή, η κάνναβη διακινείται επίσης από το Μαρόκκο και μέσω της Δυτικής και Κεντρικής Ευρώπης. Ο σπόρος της κάνναβης μεταφέρεται δια θαλάσσης και αέρος, ενώ το φυτό διακινείται κυρίως από την Αλβανία. Κόμβοι εμπορίου κάνναβης στην Ελλάδα είναι η Θεσπρωτία και τα Ιωάννινα που συνορεύουν με την Αλβανία.

Η Ελλάδα είναι επίσης χώρα διέλευσης για συνθετικά ναρκωτικά, που μεταφέρονται από την Ελβετία ή τη Βουλγαρία με τελικό προορισμό την Τουρκία. Ωστόσο, αυξανόμενη είναι η ζήτησή τους στην Ελλάδα, ιδιαίτερα ανάμεσα στους φοιτητές των ελληνικών πανεπιστημίων και στους τουρίστες. Αν και ο βαθμός χρήσης συνθετικών ναρκωτικών στην Ελλάδα είναι μικρότερος απ' ό,τι σε άλλες χώρες, η δημοφιλία τους φαίνεται πως αυξάνει, με τα χάπια έκστασης (MDMA) να πωλούνται φτηνά. Έχει επίσης παρατηρηθεί μία αύξηση στις κατασχέσεις, ιδιαίτερα φεντανύλ και κάπταγκον, που μεταφέρονται δια θαλάσσης.

Μετά την υπογράμμιση του ρόλου της Αλβανικής μαφίας στο εμπόριο των ναρκωτικών, συνθέτουμε εκ νέου την εικόνα:

«[Στη Μύκονο], σύμφωνα με δημοσίευμα, κάθε χρόνο άντρες με πληθωρικό σωματικό εκτόπισμα από τις δέκα μεγάλες εγκληματικές οργανώσεις της Αθήνας βαφτίζονται τσεκαδόροι και πορτιέρηδες, ώστε να διασφαλίζουν την εύρυθμη λειτουργία

κυκλωμάτων μαστροπών, Αλβανών και Τούρκων βαρόνων ναρκωτικών και Ναπολιτάνων Μαφόζιων» (Ρηγόπουλος, 2023).

3.6.4 Λαθρεμπόριο καυσίμων και τσιγάρων

Για την επιτάχυνση της στροφής της GM στην ιδιαίτερα κερδοφόρα δραστηριότητα του λαθρεμπορίου καυσίμων έγινε ήδη λόγος²⁷. Η στροφή αυτή έγινε ακόμα πιο έντονη μετά την πανδημία. Το λαθρεμπόριο επιτυγχάνεται μέσω της εκμετάλλευσης του διάτρητου και αναποτελεσματικού ηλεκτρονικού συστήματος εισροών-εκροών, το οποίο δεν δίνει τη δυνατότητα κεντρικής παρακολούθησης, με αποτέλεσμα οι λαθρέμποροι να έχουν στα χέρια τους άφθονο λαθραίο πετρέλαιο για τις αντλίες τους. Επιπροσθέτως, το εγχώριο οργανωμένο έγκλημα προβαίνει και σε εκτεταμένη νόθευση του καυσίμου. Η Δ/ση Οικονομικής Αστυνομίας τον Μάρτιο του 2024 προέβη στην εξάρθρωση κυκλώματος, το οποίο νόθευε σε πολύ μεγάλο ποσοστό τη βενζίνη είτε εισάγοντας διαλύτες από τη Βουλγαρία, είτε παράγοντάς τους σε εργοστάσιο που είχε στην περιοχή της Τανάγρας. Η αγορά μάλιστα των απαραίτητων για τη διαδικασία της διάλυσης χημικών ουσιών γινόταν υπό την κάλυψη εταιρείας παραγωγής απολυμαντικών. Στη συνέχεια το κύκλωμα αυτό μετέφερε με βυτιοφόρα το νοθευμένο καύσιμο προς διάφορα βενζινάδικα των συμφερόντων του. Τα μέλη του κυκλώματος συνδέονταν με επιχειρηματίες της νύχτας που είχαν αναμειχθεί κατ' επανάληψη σε λαθρεμπόριο και νοθεία καυσίμων. Χρησιμοποιούσαν φορτηγά ιδιοκτησίας του Γιάννη Σκαφτούρου, ενός από τα πιο ισχυρά στελέχη της GM που δολοφονήθηκε το Πάσχα του 2022 στην αυλή του εξοχικού του, στα Δερβενοχώρια Βοιωτίας. Οι διαφυγόντες φόροι και δασμοί του κυκλώματος υπολογίζεται ότι ανέρχονταν σε περισσότερο από μισό εκατομμύριο ευρώ (Σουλιώτης, 2024)! Ζημιώνεται έτσι το ελληνικό δημόσιο, οι έλληνες καταναλωτές και οι νόμιμες επιχειρήσεις του κλάδου εμπορίας πετρελαιοειδών. Αντίθετα, η GM πλουτίζει τόσο από το λαθρεμπόριο και τις νοθείες στα καύσιμα, όσο και από το ξέπλυμα χρήματος το οποίο γίνεται νομότυπα, μέσα από τα πρατήρια-βιτρίνες. Το μαύρο χρήμα «νοθεύεται» με τα έσοδα του πρατηρίου. Εκδίδονται εικονικά τιμολόγια για αγορά καυσίμων και τα χρήματα «ξεπλυμένα» μεταφέρονται στον τραπεζικό λογαριασμό του πρατηρίου.

Το γεγονός ότι πλέον σχεδιάζεται η αναβάθμιση του συστήματος ελέγχου διακίνησης των καυσίμων από την πλευρά του κράτους, κάτι που ενδεχομένως θα

²⁷ Βλ. εδώ κεφ. 3.3

περιορίσει τα κενά ασφαλείας, σε συνδυασμό με το ότι οι νόμιμες εταιρείες πετρελαιοειδών κατέχουν μερίδιο μεγαλύτερο του 50% στα υπάρχοντα 5.500 πρατήρια της χώρας, έχει στρέψει την Greek Mafia και σε άλλες αγορές, όπως στο λαθρεμπόριο τσιγάρων που προσφέρει πολύ μεγάλο ποσοστό κέρδους με χαμηλό ρίσκο. Οι έλληνες είναι και παραμένουν καπνιστές σε μεγάλο ποσοστό του συνολικού πληθυσμού και παρά την ολοένα αυξανόμενη τιμή του πακέτου τσιγάρων είναι πρόθυμοι να προμηθευτούν παράνομα φθηνότερα προϊόντα. Εξάλλου η Ελλάδα λόγω της γεωγραφικής της θέσης βρίσκεται σε κομβικό σημείο στις διαδρομές του λαθρεμπορίου καπνού από τη Β. Αφρική και Ασία ή από την Α. Ευρώπη προς τη Δ. Ευρώπη. Περισσότερο διαμετακομιστικός σταθμός λαθρεμπορευμάτων καπνού η Ελλάδα με την έκταση και τη μορφολογία των χερσαίων και θαλάσσιων συνόρων της, ευνοεί και διευκολύνει το σχετικό λαθρεμπόριο, κυρίως μέσω θαλάσσης και δευτερευόντως μέσω χερσαίων οδών ή συνδυαστικά μέσω των Τελωνείων με κρυμμένα τα τσιγάρα μέσα σε νόμιμα εμπορεύματα ή σε εμπορευματοκιβώτια ψυγείων. Στην Ελλάδα οι εγκληματικές ομάδες που δραστηριοποιούνταν στο λαθρεμπόριο καπνικών προϊόντων ήταν πολυμελείς (15-20 μέλη), διαφόρων εθνικοτήτων με ηγεσία ελληνική (Χιόνης, 2016: 1284-1291). Ποσότητες λαθραίων τσιγάρων είτε εισάγονται από άλλες χώρες είτε σε ορισμένες περιπτώσεις παρασκευάζονται και σε αυτοσχέδια εργοστάσια και διακινούνται και στην εγχώρια αγορά και στις ευρωπαϊκές χώρες. Τον Δεκέμβριο του 2020, η Υποδ/ση Ασφαλείας ΒΑ Αττικής πέτυχε την κατάσχεση περίπου 100.000.000 λαθραίων τσιγάρων και προέβη σε 39 συλλήψεις. Το κύκλωμα λαθρεμπορίας τσιγάρων διέθετε εργοστάσιο παραγωγής και συσκευασίας τσιγάρων, τυπογραφείο για την έκδοση ετικετών, πλήρες εργοστάσιο επεξεργασίας καπνού και 22 χώρους ως αποθήκες και πάρκινγκ φορτηγών στην Αττική (ΕΛ.ΑΣ Δελτίο τύπου, 19 Δεκεμβρίου 2020). Στο λαθρεμπόριο τσιγάρων πάντως τον απόλυτο έλεγχο είχαν πρότινος κυκλώματα των οποίων τα μέλη αποτελούνται κυρίως από ομογενείς από την πρώην Ε.Σ.Σ.Δ. καθώς και άτομα με καταγωγή από το πρώην Ανατολικό μπλοκ. Το γεγονός ότι η μονοπωλιακή κυριαρχία τους στην αγορά των λαθραίων τσιγάρων απειλείται πλέον από την είσοδο αντίπαλων ομάδων έχει οδηγήσει σε έναν σφοδρό κύκλο αίματος. Η δολοφονία του γνωστού ονόματος του χώρου της νύχτας Γιάννη Σκαφτούρου, γνωστού και με το προσωνύμιο «θείος Τζο», οφείλεται σύμφωνα με πηγές της Αστυνομίας σε συμβόλαιο θανάτου, αιτία του οποίου ήταν ακριβώς η ανάμειξη του επιχειρηματία στο λαθρεμπόριο τσιγάρων που τον έφερε σε αντιπαλότητα με τη μαφία του καπνού. Οι δολοφονίες του Βασίλη Ρουμπέτη (Ιούνιος 2023) και Βαγγέλη Ζαμπούνη

(Ιανουάριος 2024) αποδίδονται στον ίδιο ακήρυκτο πόλεμο. Για τις δολοφονίες Σκαφτούρου και Ρουμπέτη έχουν συλληφθεί ομογενείς από χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης (Τζανάκης, 2024).

3.6.5 Νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες (Ξέπλυμα χρήματος)

Η νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες (money laundering) ή ξέπλυμα (μαύρου) χρήματος (εφεξής ΕΧ)²⁸ αναφέρεται στη βιβλιογραφία ως ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά του ΟΕ. Σύμφωνα με την Ειδική Έκθεση 13/2021 του Ευρωπαϊκού Ελεγκτικού Συνεδρίου «ως ξέπλυμα χρήματος νοείται η πρακτική της νομιμοποίησης των προϊόντων του εγκλήματος μέσω της διοχέτευσής τους στην κανονική οικονομία προκειμένου να συγκαλυφθεί η παράνομη προέλευσή του». Στην Ελλάδα διώκεται ποινικά με τον Ν.4557/2018, ο οποίος αποτελεί ενσωμάτωση της Οδηγίας 2015/849/ΕΕ.

Η διαδικασία νομιμοποίησης περιλαμβάνει περίπλοκες αλληλουχίες συναλλαγών, όχι εύκολα διακριτές. Η διαδικασία του ΕΧ, σύμφωνα με γράφημα της παραπάνω Ειδικής Έκθεσης, περιλαμβάνει τρία στάδια:

- i) την τοποθέτηση (Placement): τα κέρδη της εγκληματικής δραστηριότητας εισέρχονται στο χρηματοπιστωτικό σύστημα
- ii) τη στρωματοποίηση (Layering): δημιουργείται ένα σύνθετο σύνολο («στρώματα») χρηματοοικονομικών συναλλαγών που στοχεύουν στην απομάκρυνση των παράνομων κερδών από την πηγή τους και στο θόλωμα της διαδρομής ελέγχου του χρήματος
- iii) την ενσωμάτωση (Intergration): τα «ξεπλυμένα» κέρδη μπορούν να επανεισαχθούν στο χρηματοπιστωτικό σύστημα, με τρόπο που να φαίνεται ότι προέρχονται από νόμιμη πηγή και από κανονικές επιχειρηματικές δραστηριότητες. Ή να επενδυθούν σε ακίνητα και πολυτελή περυσιακά στοιχεία.

Στα εργαλεία νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες ανήκουν τα εταιρικά σχήματα (εικονικές εταιρείες/εταιρείες-βιτρίνα/εταιρείες κελύφους) τόσο εγχώριες, όσο και εξωχώριες ή υπεράκτιες (offshore εταιρείες) σε χώρες που αποτελούν «φορολογικούς παραδείσους» και η σκιώδης τραπεζική (shadow banking). Με τον τελευταίο όρο νοούνται υπηρεσίες που κανονικά προσφέρονται από τραπεζικά ιδρύματα,

²⁸ Η ονομασία προέρχεται από την πρώτη εμφάνιση του φαινομένου σε αλυσίδα πλυντηρίων αυτοκινήτων (Αλεξιάδης, ¹¹2011: 269).

χωρίς όμως να υπόκεινται στις ελεγκτικές ρυθμίσεις που ισχύουν για τις τράπεζες. Στην κατηγορία αυτή υπάγονται οι επενδυτικές τράπεζες (Goldman Sacks, UBS, Morgan Stanley), οι πάροχοι στεγαστικών δανείων, τα Funds, τα ασφαλιστικά ταμεία. Το ΟΕ εκμεταλλεύεται το ευρύ πεδίο της αρρύθμιστης δραστηριότητας της σκιώδους τραπεζικής για το ΞΧ.

Στην Έκθεση της ΕΛ.ΑΣ έτους 2022 (δημοσιεύτηκε τον Ιανουάριο του 2024) για πρώτη φορά εξετάζεται και μάλιστα σε βάθος το ΞΧ και προτάσσεται ανάμεσα στις σοβαρές και οργανωμένες εγκληματικές δραστηριότητες (σελ. 21-26)²⁹. Στην Έκθεση δεν διαχωρίζονται οι εγκληματικές ομάδες σε εγχώριες, αλλοδαπές ή μικτές ούτε παρατίθεται ο αριθμός τους. Δηλώνεται μόνο ο αριθμός των διερευνηθεισών υποθέσεων ΞΧ του 2022, 56 υποθέσεις, διατυπώνεται η παρατήρηση για αυξανόμενη καταγραφή και διερεύνηση υποθέσεων ΞΧ από το 2019 και με γράφημα πίτας (σελ. 25) παρουσιάζονται τα βασικά αδικήματα από τα οποία αποκομίζονται έσοδα για το «πλυντήριο»: απάτες και διαδικτυακές απάτες 36%, κλοπές-διαρρήξεις 25%, παράνομη μετανάστευση 13%, κλοπή τροχοφόρων 12% και ακολουθούν με ποσοστό 2% έκαστο από τα υπόλοιπα αδικήματα, όπως ντόπινγκ, εκβίαση, πλαστογραφία, ναρκωτικά κ.ά. Αξιοποιείται ποικιλία τρόπων για το ΞΧ: κυρίως μέσω της αγοράς αγαθών μεγάλης αξίας, όπως πολυτελή οχήματα, οικίες, κοσμήματα, συνολικά πολυτελή διαβίωση, συνήθως χωρίς νόμιμη εργασία, μέσω του τραπεζικού τομέα, με μεταφορά των παράνομα αποκτηθέντων χρημάτων από άλλους (money mules), μέσω εταιριών διαμεσολάβησης στη μεταφορά κεφαλαίων, μέσω διαμεσολαβητών της εμπιστοσύνης των συναλλασσομένων μερών (hawalla), μέσω ίδρυσης εικονικών εταιρειών και μέσω χρήσης με ψευδείς βεβαιώσεις κερδισμένων δελτίων ΟΠΑΠ.

Σύμφωνα με δημοσιεύματα του τύπου, το μαύρο χρήμα της GM, επενδύεται σε φούρνους, καταστήματα εστίασης, εταιρείες εισαγωγής καφέ, εξαγωγής μαρμάρων (παλαιότερα), σε πρατήρια καυσίμων, όπως είδαμε, ακόμη και σε φωτοβολταϊκά πάρκα. Μαύρο χρήμα επενδύθηκε και σε στοιχηματική εταιρεία (Καλαφάτης, 2021). Έλληνες ποινικοί μάλιστα αποπειράθηκαν να συμμετάσχουν σε διαγωνισμό τροφοδοσίας για

²⁹ Στις Εκθέσεις της ΕΛ.ΑΣ για προηγούμενα έτη διαπιστωνόταν, γενικά και αόριστα, η νομιμοποίηση ή όχι εσόδων από παράνομες δραστηριότητες. Τον Οκτώβριο, όμως, του 2018 δημοσιεύτηκε η Έκθεση Εκτίμησης Εθνικού Κινδύνου για τη Νομιμοποίηση Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες και τη Χρηματοδότηση της Τρομοκρατίας για την Ελλάδα, έκτασης 131 σελίδων, διαθέσιμη στο minfin.gov.gr/wp-content/uploads/2023/12/Εκθεση-Εκτίμησης-Κινδύνου.pdf

Hotspots μεταναστών, λαμβάνοντας κρατική επιχορήγηση (!). Επενδύουν επίσης σε τουριστικά καταλύματα, beach bars και καταστήματα εστίασης στη Μύκονο. Τα τελευταία χρόνια, ποινικοί σκέφτονται να αγοράσουν διαδικτυακά ψηφιακό κρυπτονόμισμα, bitcoin³⁰, δύσκολα εντοπίσιμο από τις αρχές, στην Ελλάδα και διεθνώς (Λαμπρόπουλος, 2021).

³⁰ Τα κρυπτονομίσματα, με πιο γνωστό το bitcoin, άρχισαν να χρησιμοποιούνται ολοένα και περισσότερο στις συναλλαγές του ΟΕ, καθώς διακινούνται γρήγορα, με ασφάλεια, προσφέρονται ανώνυμα, απευθείας μεταξύ των χρηστών, παρακάμπτοντας δηλ. κάποιο χρηματοπιστωτικό ίδρυμα και κατά συνέπεια κρατικές ρυθμίσεις. Η Ιταλική μαφία χρησιμοποιεί ψηφιακό χρήμα, στις συναλλαγές με τα καρτέλ της Λατινικής Αμερικής, πληρώνοντας με bitcoin την αγορά κοκαΐνης από τα κολομβιανά καρτέλ. Επίσης, μεταφέρει τεράστια χρηματικά ποσά σε bitcoin στο Dark Web σε χώρο που δύσκολα μπορεί να ελεγχθεί, στοχεύοντας στη νομιμοποίηση των εσόδων της. Η Mafia μπορεί έτσι να ξεπλένει χρήματα ή να τακτοποιεί τους λογαριασμούς της απαρατήρητη (Ναυτεμπορική, 17 Αυγούστου 2021).

Κεφάλαιο 4

Προβλήματα κατά την αντιμετώπιση του φαινομένου της Greek Mafia

Η ποινική αντιμετώπιση του ΟΕ δεν είναι σε καμία περίπτωση εύκολη υπόθεση, καθώς μάλιστα είναι διάχυτη η πεποίθηση ότι οι μεγάλοι εγκληματίες σπανίως τιμωρούνται. Αδιαμφισβήτητα, η αντιμετώπιση του ΟΕ και ιδιαίτερα της GM που αποτελεί έκφανσή του, συναντά εμπόδια, που σε πολλές περιπτώσεις φαντάζουν ανυπέρβλητα.

4.1 Η διαφθορά

Όπλο για την απρόσκοπτη και επιτυχημένη δράση του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος συνιστά παραδοσιακά ο παράγοντας «διαφθορά». Το οργανωμένο έγκλημα, για να εξασφαλίσει την επιτυχία και την μακροήμερευση των δραστηριοτήτων του, φροντίζει να ελαχιστοποιήσει τις πιθανότητες παρέμβασης των κρατικών αρχών στο έργο του και σύλληψης των μελών του, εξασφαλίζοντας κρατική «προστασία», μια ιδιότυπη ασυλία, μέσω της δημιουργίας κυκλωμάτων διαφθοράς κρατικών υπαλλήλων και αξιωματούχων. Η διαφθορά επιτυγχάνεται μέσω της δωροδοκίας, κυρίως με χρήματα, δώρα ή εύνοια, κρατικών υπαλλήλων σε νευραλγικές θέσεις: στην Αστυνομία, στα Τελωνεία, στην Εφορία, στη Δικαιοσύνη (Δικαστές και Εισαγγελείς), στην Πολιτική και στην Κυβέρνηση, στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, σε όσους δηλαδή μπορούν να σταθούν εμπόδιο στην δράση της, να την αποκαλύψουν ή να προβούν σε διώξεις μελών της. Η δωροδοκία και η ένταξη των ελεγκτικών μηχανισμών στην υπηρεσία του ΟΕ εξασφαλίζει την ανοχή και σιωπή, την προστασία τους. Οι διασυνδέσεις του ΟΕ χρησιμοποιούνται για να αντληθούν καίριας σημασίας πληροφορίες και ως ασπίδα προστασίας κάθε φορά που η οργάνωση κινδυνεύει, αλλά και ως ένα μήνυμα-φόβητρο απέναντι στους αδιάφθορους κρατικούς υπαλλήλους. Η αποτελεσματικότητα της εγκληματικής οργάνωσης κρίνεται και από τον αριθμό των θεσμών στους οποίους έχει διεισδύσει (σε περίπτωση π.χ. που μέλη της συλληφθούν από Αστυνομική υπηρεσία που δεν βρίσκεται υπό τον έλεγχο της οργάνωσης και οδηγηθούν στην Δικαιοσύνη, να μπορούν να χρησιμοποιηθούν οι «άκρες» της οργάνωσης στη δικαστική εξουσία για να τύχουν ευνοϊκότερης κρίσης).

Πολλές φορές, η δωροδοκία δεν εξαντλείται μόνο σε στελέχη της Δημόσιας Διοίκησης, κατώτερα και ανώτερα στελέχη της, αλλά φτάνει να αγγίζει και τα υψηλότερα κλιμάκια της κοινωνίας, την πολιτική ελίτ και την οικονομική, όπως ακριβώς έχει αναδείξει ο William Chambliss με τη θεωρία της συμβιωτικής σχέσης της παρανομίας με τη νομιμότητα. Όσο ψηλότερα φθάνουν οι «επαφές» μιας εγκληματικής οργάνωσης, τόσο μεγαλύτερη ισχύ και δυνατότητα επιρροής αποκτά. Το υπερεθνικό μάλιστα ΟΕ, επειδή διακυβεύονται πολύ μεγάλα συμφέροντα, διαφθείρει υψηλά κλιμάκια της πολιτικής και δικαστική εξουσίας, με την τάση να υποκαταστήσει τα κέντρα εξουσίας, ένα «κράτος εν κράτει» (Διμέλλη, 2020). Για τα ελληνικά δεδομένα να θυμηθούμε την περίπτωση του κυκλώματος που προαναφέραμε, όπου μία εγκληματική οργάνωση της ΓΜ είχε φθάσει να μιλά απευθείας με βουλευτή του Ελληνικού Κοινοβουλίου και να διαπραγματεύεται τη λειτουργία του κυλικείου της Βουλής (Σουλιώτης, 2020)!

Όσον αφορά την Ελλάδα, η διαφθορά θεωρείται ένα συστημικό πρόβλημα από τις απαρχές ακόμα του Ελληνικού κράτους με το συνεχιζόμενο ρουσφέτι και το πελατειακό σύστημα και σύμφωνα με πολλούς αναλυτές, αποτελεί και έναν από τους παράγοντες που συνέβαλαν στον δημοσιονομικό εκτροχιασμό και την οικονομική κρίση. Είναι ενδεικτικό ότι σύμφωνα με δημοσκοπήσεις που παρουσιάστηκαν στο «Ευρωβαρόμετρο» της Comission, η συντριπτική πλειοψηφία των Ελλήνων πολιτών, σε ποσοστό 91% πιστεύει ότι η διαφθορά είναι ευρέως διαδεδομένη στους θεσμούς και στα πολιτικά κόμματα, καταγράφοντας το υψηλότερο ποσοστό μεταξύ των κρατών-μελών της ΕΕ! (in.gr, 10 Ιουνίου 2020). Στον Δείκτη Αντίληψης Διαφθοράς του 2023, ο οποίος εκδίδεται κάθε χρόνο από τη Διεθνή Διαφάνεια και θεωρείται ο πλέον αξιόπιστος δείκτης μέτρησης για την κατάσταση της Διαφθοράς σε διάφορα κράτη, η Ελλάδα κατατάσσεται στην 59η θέση σε σύνολο 180 χωρών. Αυτό όμως που προβληματίζει είναι ότι ανάμεσα στις χώρες κράτη-μέλη της Ε.Ε. βρίσκεται στον πάτο της κατάταξης, σημειώνοντας καλύτερες επιδόσεις μόνο από τη Ρουμανία, τη Βουλγαρία και την Ουγγαρία (Transparency International. Corruption Perception Index, 2023). Οι ευρωπαίοι πολίτες, αν και θεωρούν τη διαφθορά απαράδεκτη, αναγνωρίζουν πως οι πολιτικές διασυνδέσεις είναι μέρος της επιχειρηματικής κουλτούρας. Επιπλέον, ένας στους δύο ευρωπαίους πιστεύει πως η δυσκολία απόδειξης της διαφθοράς είναι ένας σημαντικός λόγος για τον οποίο οι άνθρωποι δεν την καταγγέλλουν, ενώ ένας στους τρεις θεωρεί την καταγγελία άσκοπη, επειδή οι υπεύθυνοι δεν θα τιμωρηθούν και επειδή δεν υπάρχει καμία προστασία για

όσους καταγγέλλουν τη διαφθορά («Ευρωβαρόμετρο: Επτά στους δέκα Ευρωπαίους θεωρούν ότι η διαφθορά είναι διαδεδομένη στη χώρα τους», 2023).

Η διαφθορά αποτελεί ένα από τα κεντρικά προβλήματα κατά την αντιμετώπιση της GM. Η διαφθορά αστυνομικών δεν περιορίζεται στη διευκόλυνση των δραστηριοτήτων της GM, αλλά αστυνομικοί αναλαμβάνουν ρόλο εισπράκτορα των παράνομων κερδών (Καλαφάτης, 2015) ή ηγετικό ρόλο στις δραστηριότητές της, όπως καταφάνηκε στην περίπτωση της Greek Police Mafia. Από τις αρχές του 1999 που ξεκίνησε η δράση των «Αδιάφθορων» της ΕΛ.ΑΣ έως το 2019 οδηγήθηκαν στο εδώλιο πάνω από 1000 αστυνομικοί και ...αθώθηκε το 61% (Λαμπρόπουλος, 2019), αλλά το 2021 διώχθηκαν ποινικά 108 αστυνομικοί, οι 30 για το αδίκημα συμμετοχής σε εγκληματική οργάνωση (Υ.Ε.Υ.Σ.Α. Απολογιστική Έκθεση έτους 2021, 2022: 52-58).

Ακόμη, η διαφθορά σωφρονιστικών υπαλλήλων ώστε να εισάγονται και να χρησιμοποιούνται κινητά τηλέφωνα στα καταστήματα κράτησης, παίζει σημαντικό ρόλο για τον συντονισμό και τη συνέχιση της εγκληματικής δράσης της GM και μέσα από τις φυλακές.

4.2 Η άσκηση βίας

Μία ακόμη παράμετρος που καθιστά την αντιμετώπιση του ΟΕ δύσκολη υπόθεση είναι η άσκηση βίας. Παρά το γεγονός ότι η λειτουργία μιας εγκληματικής οργάνωσης που δραστηριοποιείται σε παράνομες αγορές ή υπηρεσίες είναι, κατά τον Chambliss και άλλους, τυπικά όμοια με τη λειτουργία μιας νόμιμης καπιταλιστικής επιχείρησης και ως εκ τούτου δεν τη συμφέρει να καταφύγει στη βία, πολλές φορές η άσκηση βίας κρίνεται αναγκαία για την προστασία των σκοπών της οργάνωσης. Η βία στην περίπτωση της GM στρέφεται κατά των υποψηφίων θυμάτων του εκβιασμού με παροχή προστασίας και κατά των γυναικών για τη σεξουαλική τους εκμετάλλευση (τακτική βία). Στρέφεται επίσης και κατά κύριο λόγο κατά των ανταγωνιστών οι οποίοι αμφισβητούν την ηγεμονία της στις παράνομες αγορές ή διεκδικούν και αυτοί τον έλεγχο των αγορών (συμβόλαια θανάτου). Η βία εκδηλώνεται για λόγους εκδίκησης, τιμωρίας. Ή για να εξασφαλιστεί η σιωπή και να παρεμποδιστεί κάποιος να συνεργαστεί με τις Αρχές, ως μάρτυρας ή ως καταγγέλλον. Ακόμη, όταν το ΟΕ και επομένως και η GM νιώθει ότι απειλείται από τον έλεγχο και τις ενέργειες των Αρχών, στρέφεται σε απειλές άσκησης βίας ή στην άσκηση βίας σε βάρος

αξιωματούχων του Δημοσίου, αστυνομικών, δικαστικών κ.ά., με στόχο τον εκφοβισμό τους και την αποθάρρυνσή τους από το να θίξουν τα συμφέροντα της οργάνωσης (στρατηγική βία)³¹.

Επικεντρωνόμαστε σε επικίνδυνες βίαιες πρακτικές της GM σε βάρος λειτουργών της δικαιοσύνης, που δεν είχαν –ευτυχώς– τα αιματηρά αποτελέσματα της βίας της σικελικής μαφίας το 1992³². Συμβόλαιο θανάτου για την Πρόεδρο Εφετών Παρασκευή Καλαϊτζή που δίκασε την υπόθεση της απαγωγής του εφοπλιστή Π. Παναγόπουλου, σχεδίασε το 2012 ηγετικό στέλεχος της GM, ο Παναγιώτης Βλαστός, με εκτελεστή τον Βαγγέλη Ζαμπούνη. Το συμβόλαιο δεν εκτελέστηκε γιατί ο Ζαμπούνης συνελήφθη συμπτωματικά για εκβίαση. Εκρηκτικός μηχανισμός όμως τοποθετήθηκε στο γκαράζ του σπιτιού της δικαστού στο Χαλάνδρι, που έπληξε τα γύρω αυτοκίνητα και σπίτια, χωρίς όμως απώλεια ανθρώπινης ζωής. Ακόμη, ο έγκλειστος στις φυλακές Τρικάλων Π. Βλαστός σχεδίασε την έκρηξη βόμβας έξω από το σπίτι της εισαγγελέως Πρωτοδικών Τρικάλων Σοφίας Πετράκη το 2013, χωρίς θύματα (Σουλιώτης, 2020).

4.3 Η καθυστέρηση στην απονομή δικαιοσύνης

Σε ανακοίνωση της ΕΛΣΤΑΤ τον Ιούνιο του 2024 σχετικά με τους θεσμούς που εμπιστεύονται περισσότερο οι Έλληνες, μόλις το 37% των πολιτών εξέφρασαν την εμπιστοσύνη τους στη Δικαιοσύνη, ενώ σε λίγο παλαιότερη έρευνα άλλης εταιρείας δημοσκοπήσεων το ποσοστό αυτό ήταν ακόμη χαμηλότερο, 27% (ΕΛΣΤΑΤ, 3 Ιουνίου 2024). Πρωταρχικό πρόβλημα στην απονομή ποινικής δικαιοσύνης στην Ελλάδα είναι οι απογοητευτικά αργοί ρυθμοί με τους οποίους αυτή κινείται. Σύμφωνα με στοιχεία της Παγκόσμιας Τράπεζας (World Bank), η Ελλάδα διαθέτει την πιο αργή απονομή δικαιοσύνης στην Ευρωπαϊκή Ένωση με μέσο όρο τελεσιδικίας μιας δικαστικής απόφασης τις 1.711 ημέρες, δηλαδή περίπου 4,5 χρόνια! (Δεβελέγκος, 2022). Στη Νομική Επιστήμη διατυπώνεται η κρίση: η καθυστέρηση της δικαιοσύνης ισοδυναμεί με αρνησιδικία (justice delayed is justice denied). Πρόκειται για χρόνια παθογένεια του συστήματος, «στρέβλωση συστημικού χαρακτήρα» στη διοικητική, πολιτική και ποινική

³¹ Δύο από τις τέσσερις μορφές βίας που αναφέρει η Αν. Χαλκιά εντοπίζω στην περίπτωση της GM (Μπακούνη, 2024).

³² Η Σικελική μαφία με τη χρήση εκρηκτικών δολοφόνησε τον δώκτη της, τον δικαστή Τζιοβάνι Φαλκόνε, τη σύζυγό του -δικαστή επίσης- και τρεις αστυνομικούς της συνοδείας του τον Μάιο του 1992, ενώ δυο μήνες αργότερα ανατίναξε το αυτοκίνητο του συνεργάτη του Φαλκόνε, δικαστή Πάολο Μπορσελίνου που έχασε τη ζωή του μαζί με πέντε μέλη της αστυνομικής συνοδείας του (Καθημερινή, 23 Μαΐου 2023).

δικαιοσύνη. Στην ποινική δικαιοσύνη που εδώ μας ενδιαφέρει, η στρέβλωση αυτή μπορεί να οδηγήσει σε παραγραφή του εγκλήματος ή σε ηπιότερη μεταχείριση του κατηγορούμενου, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τις πολλαπλές αναβολές της εκδίκασης μιας υπόθεσης (Κοσμάτος και Λαμπάκης, 2019: 208). Η αργή απονομή δικαιοσύνης σε συνδυασμό με δικαιώματα του κατηγορουμένου όπως η αναστολή της ποινής, το ανασταλτικό αποτέλεσμα της έφεσης σε μια πρωτόδικη καταδίκη, το δικαίωμα στην υφ' όρον απόλυση πριν ολοκληρωθεί η έκτιση της ποινής, το δικαίωμα μετατροπής της φυλάκισης σε περιοριστικούς όρους κ.ά. αποθαρρύνει τους πολίτες να καταγγείλουν περιστατικά επικίνδυνης εγκληματικότητας, ενώ ενθαρρύνει τους εγκληματίες που βλέπουν στον ορίζοντα πιθανότητα παραγραφής του εγκλήματος ή μετάθεση επ' αόριστον της στέρησης της ελευθερίας τους³³. Από τη λίστα 500 ποινικών που παρέδωσε ο Υπουργός Προστασίας του Πολίτη Μ. Χρυσοχοϊδης στον Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου για τη Greek Mafia (19 Μαΐου 2021), μόνο 1 από τα 350 ηγετικά στελέχη των εγκληματικών οργανώσεων βρισκόταν στη φυλακή! (Reader, 20 Μαΐου 2021).

Πολύ μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει η δικαστική εξέλιξη της υπόθεσης για τη Greek Police Mafia, γνωστή ως δίκη της Greek Mafia. Η ΕΥΠ παρέδωσε τα ευρήματά της μετά από ενδελεχή έρευνα την περίοδο 2015-2017, στην Εισαγγελία του Αρείου Πάγου και στη συνέχεια ασκήθηκαν ποινικές διώξεις σε 19 άτομα, απόστρατους και εν ενεργεία αξιωματικούς της ΕΛ.ΑΣ, ποινικούς και δικηγόρους, για κακουργήματα και πλημμελήματα, με σημαντικότερη την κατηγορία της σύστασης εγκληματικής οργάνωσης. Η δικογραφία «έσπασε» σε δύο σκέλη, με τα πλημμελήματα να εισάγονται στο ακροατήριο κατά προτεραιότητα, προκειμένου να αποφευχθεί ο κίνδυνος της παραγραφής. Κατά τη δίκη όμως προέκυψαν πολλά δικονομικά προβλήματα σχετικά με το αποδεικτικό υλικό. Εκθέσεις απομαγνητοφώνησης έλειπαν, ενώ μεγάλο μέρος των τηλεφωνικών παρακολουθήσεων δεν μπορούσε να ληφθεί υπόψη από το δικαστήριο λόγω απουσίας εισαγγελικής διάταξης για την άρση απορρήτου. Οι 17 κατηγορούμενοι κρίθηκαν όλοι αθώοι, με τον Εισαγγελέα της έδρας να σημειώνει ότι παρά τη σοβαρότητα της υπόθεσης, υπήρξε προχειρότητα στη διαχείριση του αποδεικτικού υλικού και με την ευχή η δικογραφία για τα κακουργήματα να έχει καλύτερη τύχη. Η εκδίκαση του σκέλους

³³ Χαρακτηριστικές οι περιπτώσεις 2 κατηγορουμένων για σύσταση και συμμετοχή σε εγκληματικές οργανώσεις, οι οποίοι περιλαμβάνονταν στη λίστα Χρυσοχοϊδη. Βλ. Greek mafia: Σκληροί κακοποιοί που ο νόμος δεν τους κρατά στα κελιά τους – Δύο κραυγαλέες περιπτώσεις, Dikastiko (2021, Ιούνιος 7).

των κακουργγημάτων ακόμη εκκρεμεί, καθώς βρίσκεται στο στάδιο της κύριας ανάκρισης (Εφημερίδα των Συντακτών, 31 Μαρτίου 2023).

4.4 Απαρχαιωμένες νομικές διατάξεις

Το κύκλωμα διαφθοράς στην πολύκροτη υπόθεση της Greek Mafia εκμεταλλευόταν το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο, βάσει του οποίου σχεδόν κανένας οίκος ανοχής δεν πληροί τις προϋποθέσεις για να λάβει νόμιμη άδεια λειτουργίας, ώστε να πουλά «προστασία» στον οίκο και στις γυναίκες για τη μη σύλληψή τους. Το 1999 ψηφίστηκε ο νόμος 2734 που όριζε ως απαραίτητη απόσταση τα 200 μ. αντί της παλαιότερης των 100 μ. από σχολεία, εκκλησίες, παιδικούς σταθμούς για τη λειτουργία των οίκων ανοχής. Αυτόματα τότε σχεδόν όλοι οι οίκοι ανοχής βγήκαν εκτός νόμου, με αποτέλεσμα τα σχεδόν καθημερινά αυτόφωρα των ιδιοκτητών των οίκων ανοχής που όμως σφραγίζονταν και αποσφραγίζονταν, ανοιγόκλειναν με τη βοήθεια αστυνομικών που «έκλειναν τα μάτια». Αν στο κύκλωμα δεν περιλαμβανόταν η αστυνομία, οι οίκοι δεν θα μπορούσαν να λειτουργήσουν νόμιμα (Ψαρρά και Πολυχρονιάδης, 2022).

Με τον ισχύοντα και σήμερα ακόμη νόμο, το 2012 από τους συνολικά πάνω από 350 οίκους ανοχής στην περιοχή της Αθήνας μόνον τέσσερις λειτουργούσαν με άδεια (Τα Νέα, 19 Σεπτεμβρίου 2012), απάντησε κυβερνητικός αξιωματούχος σε ερώτηση ...για την εξάπλωση του Aids. Πάντως, στη δίκη της GM κατηγορούμενη ήταν η ιδιοκτήτρια οίκων ανοχής με το ψευδώνυμο «Μαρίνα».

4.5 Η απροθυμία των θυμάτων να καταγγείλουν τη δράση της Greek Mafia

Η εξιχνίαση εκβιάσεων με το πρόσχημα παροχής προστασίας σε βάρος ιδιοκτητών καταστημάτων –κεντρικής και τυπικής δραστηριότητα της Greek Mafia- είναι πολύ δύσκολη, γιατί σχεδόν ποτέ τα θύματα δεν καταγγέλλουν τους δράστες. Η σωματοδομή των μπράβων, η γνώση πολεμικών τεχνών και η σκληρότητα της συμπεριφοράς τους τρομοκρατούν τους καταστηματάρχες, που φοβούνται αντίποινα, αν απευθυνθούν στις

Αρχές, αστυνομικές ή δικαστικές. Συχνά μάλιστα, οι δράστες επικαλούνται διασυνδέσεις με αστυνομικούς, υπαρκτές ή μη υπαρκτές³⁴.

Ούτε τα θύματα σεξουαλικής εκμετάλλευσης, γυναίκες και κορίτσια, δεν καταγγέλλουν τους εκμαυλιστές τους. Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Δείκτη του ΟΕ, οι αλλοδαπές, που η πανδημία του Covid-19 έκανε πιο δύσκολο τον εντοπισμό τους, βλέποντας τις αρχές να απωθούν βίαια λαθρομετανάστες και αιτούντες άσυλο, αποθαρρύνονται και δεν συνεργάζονται με τις αρχές (Global Organized Crime Index. Greece, 2023: 3).

Στον τομέα των ναρκωτικών τα πράγματα είναι πολύ πιο σύνθετα. Στην Ελλάδα «η έλλειψη διώξεων για το έγκλημα της διακίνησης ναρκωτικών δείχνει τις ισχυρές σχέσεις που ιστορικά είχαν αναπτύξει οι οργανωμένες εγκληματικές ομάδες με πολιτικές ελίτ και δικαστές» (Global Organized Crime Index. Greece, 2023: 4-5). Η διαφθορά, η διαπλοκή, τα εγκλήματα των ισχυρών είναι δυσαπόδεδεικτα. Οι καταγγελίες σχεδόν ανύπαρκτες.

4.6 Δυσκολία εντοπισμού του «εγκεφάλου»

Στις οργανώσεις της GM τα ηγετικά στελέχη αποφασίζουν για την τέλεση των εγκληματικών πράξεων, αλλά σπανίως συμμετέχουν τα ίδια επί τω έργω. Το έργο αυτό αναλαμβάνουν τα κατώτερα στελέχη που εκτελούν εντολές. Τα κατώτερα εκτελεστικά στελέχη, περισσότερο ορατά, συλλαμβάνονται, εκτίουν ποινές, η δράση της οργάνωσης όμως συνεχίζεται. Έτσι, τα ηγετικά στελέχη αποφεύγουν την αυτόφωρη σύλληψη και για να μην εντοπίζονται, λαμβάνουν αυξημένα μέτρα προστασίας: αλλάζουν συχνά κινητά τηλέφωνα, επικοινωνούν μέσω κρυπτογραφημένων εφαρμογών και με ψευδώνυμα, προσέχουν πάντα αν παρακολουθούνται κλπ. Ακόμη και αν εντοπιστεί ο «εγκεφαλός», δεν σταματά η λειτουργία της Εγκληματικής Οργάνωσης.

³⁴ Μέλη οργανώσεων της GM απαιτούσαν να απευθύνονται σε αυτήν οι εκβιαζόμενοι για διευθέτηση οποιουδήποτε θέματος, σφετεριζόμενοι τον ρόλο των διωκτικών αρχών (Law & Order, 13 Ιουνίου 2023).

Κεφάλαιο 5. Μέτρα αντιμετώπισης της Greek Mafia

Οι σοβαρές δυσκολίες κατά την αντιμετώπιση των εγκληματικών οργανώσεων της GM απαιτούν στοχευμένη αντεγκληματική πολιτική κατά του ΟΕ και της εγχώριας έκφρασής του με μεταρρυθμίσεις, βελτιώσεις και νέα μέτρα, που με τη σειρά τους απαιτούν βάθος χρόνου για να καρποφορήσουν και έπειτα να αποτιμηθούν.

5.1 Βελτίωση του αστυνομικού έργου

5.1.1 Διεύθυνση Αντιμετώπισης Οργανωμένου Εγκλήματος (Δ.Α.Ο.Ε.)

Στο πλαίσιο της σχεδιαζόμενης από καιρό αναδιοργάνωσης της Ελληνικής Αστυνομίας, με το ΠΔ υπ' αριθμ. 29/2024 (ΦΕΚ 88/Α/13-6-2024) συστάθηκε η αυτοτελής Διεύθυνση Αντιμετώπισης Οργανωμένου Εγκλήματος (Δ.Α.Ο.Ε.) με έδρα την Αττική και αρμοδιότητα που επεκτείνεται σ' όλη την επικράτεια. Στη νέα υπηρεσία που εποπτεύεται, συντονίζεται, κατευθύνεται και ελέγχεται από τον Αρχηγό της ΕΛ.ΑΣ, συνενώνονται οι Υποδιευθύνσεις: Δίωξης Ναρκωτικών, Εγκλημάτων κατά της Ζωής και της Προσωπικής Ελευθερίας, Καταπολέμησης Διακίνησης και Εμπορίας Ανθρώπων και Αγαθών, Δίωξης Οικονομικών Εγκλημάτων, Αντιμετώπισης Οργανωμένης Αθλητικής Βίας, Πληροφοριών και Ειδικών Δράσεων, με στόχο την αντιμετώπιση του ΟΕ και της GM. Η μονομερής δράση των σχετικών Δ/νσεων και Υποδ/σεων εμποδίζει τη συνεργασία, επέτρεπε τη μετάθεση ευθυνών από τη μία υπηρεσία στην άλλη ή την αλληλοεπικάλυψη στη δράση, χωρίς δυνατότητα συντονισμού και εμπλουτισμού του πληροφοριακού δικτύου. Με αρμοδιότητα την εξάρθρωση εγκληματικών οργανώσεων, εγχώριων ή διασυνοριακών, την έρευνα για το ξέπλυμα χρήματος παράλληλα με την έρευνα για τα βασικά αδικήματα, συνεργαζόμενο με την ΑΑΔΕ, ΕΑΔ, ΣΔΟΕ και την Αρχή Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες, αλλά και με την Europol, Interpol και τις Αρχές επιβολής του νόμου άλλων χωρών, αποκαλείται από τα ΜΜΕ «Greek FBI» (Σουλιώτης, 2022). Θετική κρίνεται η αξιοποίηση της τεχνολογίας στη μάχη κατά του ΟΕ με Τμήματα Διαχείρισης και Επιχειρησιακής Ανάλυσης, Στρατηγικής Ανάλυσης Πληροφοριών και εξειδικευμένο προσωπικό που θα αποκτήσει και επιχειρησιακή εμπειρία, αν παραμείνει στην Υπηρεσία για αρκετά χρόνια. Θετική και η διενέργεια ειδικών ανακριτικών τεχνικών (άρση απορρήτου επικοινωνιών, παρακολούθηση με ηλεκτρονικά μέσα, βιντεοληπτική καταγραφή δραστηριοτήτων

ύποπτων επαφών της GM, στρατολόγηση μελών της GM ως πληροφοριοδοτών κ.ά.). Αναμένεται με ενδιαφέρον η έναρξη λειτουργίας της νέας δομής.

5.1.2 Δικαστική Αστυνομία

Προς την κατεύθυνση επιτάχυνσης και βελτίωσης της ποιότητας απονομής δικαιοσύνης κινείται ο νεοσυσταθείς θεσμός της Δικαστικής Αστυνομίας, πάγιο αίτημα των Ενώσεων Δικαστών και Εισαγγελέων στη χώρα μας και σύσταση της Ένωσης Κρατών κατά της Διαφθοράς (GRECO) του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου. Η Δικαστική Αστυνομία ιδρύθηκε με τον Ν.4963/2022 και εκπαιδεύονται 150 άτομα πολιτικού προσωπικού και 500 ένστολοι. Η ανάθεση σημαντικών αρμοδιοτήτων στη Δικαστική Αστυνομία (διενέργεια προκαταρκτικής εξέτασης και προανάκρισης, ανακριτικών πράξεων κατόπιν εισαγγελικής παραγγελίας και παροχή επιστημονικής και τεχνικής συνδρομής στις δικαστικές αρχές σε θέματα που απαιτούν εμπειρογνώσια, αρμοδιότητες για το πολιτικό προσωπικό, εκτέλεση ενταλμάτων σύλληψης και δικαστικών αποφάσεων, επίδοση δικογράφων κ.ά. για το ένστολο προσωπικό) υποβοηθά το έργο των δικαστών και συμβάλλει στην επιτάχυνση της διαδικασίας απονομής δικαιοσύνης. Οι αξιωματικοί της ΕΛ.ΑΣ. έχουν καθημερινά διευρυμένες αρμοδιότητες και καθήκοντα, με αποτέλεσμα το ανακριτικό τους έργο να καθυστερεί σημαντικά. Η συνθετότητα και η δυσκολία σύνταξης μιας άρτιας και ενδεδειγμένης δικογραφίας για την Greek Mafia απαιτεί εξειδικευμένους υπαλλήλους με νομικές και οικονομικές γνώσεις. Επιπροσθέτως, η απευθείας υπαγωγή της Δικαστικής Αστυνομίας στο Δικαστικό Σώμα προσφέρει μια ευελιξία στην έρευνα για την Greek Mafia, ενώ μπορεί να εξασφαλίσει και την απαραίτητη μυστικότητα, αφού οι περισσότερες υποθέσεις οργανωμένης εγκληματικότητας είναι συνυφασμένες με διαφθορά κρατικών υπαλλήλων (Σφέτσος, 2022). Όταν μια τέτοια έρευνα ανατίθεται στην ΕΛ.ΑΣ, ο γραφειοκρατικός της χαρακτήρας και η ενημέρωση πολλών υπηρεσιών μπορεί να οδηγήσει και σε διαρροές (π.χ. στην υπόθεση της Greek Police Mafia, η Ε.Υ.Π. δεν ενημέρωσε ποτέ την ΕΛ.ΑΣ για την έρευνά της, υπό τον φόβο διαρροών).

5.1.3 Σύσταση Εισαγγελίας Οργανωμένου Εγκλήματος;

Με δεδομένο τον επιτυχημένο θεσμό της Εισαγγελίας Οικονομικού Εγκλήματος, πιστεύω πως η σύσταση Εισαγγελίας Οργανωμένου Εγκλήματος, σε συνεργασία με τη νέα ΔΑΟΕ και άλλους αρμόδιους φορείς (Δικαστική Αστυνομία, ΑΑΔΕ, ΣΔΟΕ, Αρχή

καταπολέμησης νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες), θα μπορούσε να συμβάλει στην ιχνηλάτηση, στον εντοπισμό, στη σύλληψη και δίκη κατηγορουμένων ως μελών της GM.

5.1.4 Αναβάθμιση του θεσμού του προστατευόμενου μάρτυρα

Η πληροφόρηση «εκ των έσω» με παροχή θεσμοθετημένης προστασίας στον μάρτυρα που τολμά να φέρει στο φως εγκληματικές δραστηριότητες και ενδέχεται να πέσει θύμα εκφοβισμού ή εκδίκησης, συνιστά ένα ισχυρό μέσο απόδειξης σε ποινική δίκη που αφορά εγκληματική οργάνωση.

Για πρώτη φορά παρασχέθηκε προστασία σε μάρτυρα το 1963 στις ΗΠΑ. Ο Τζο Βαλάτσι έδωσε τηλεοπτική κατάθεση ενώπιον ειδικής επιτροπής της Αμερικανικής Γερουσίας για την οργάνωση και τη δράση της Cosa Nostra (Wikipedia, λήμμα Βαλάτσι). Ο θεσμός του προστατευόμενου μάρτυρα (whistle blowers αποκαλούνται οι πληροφοριοδότες) εισήχθη στην ελληνική νομοθεσία με το άρθρο 9 του Ν.2928/2001, αλλά άφησε απροστάτευτη την προστατευόμενη μάρτυρα Λίτσα Βλαστού, συγγενή του ηγετικού στελέχους της GM Παναγιώτη Βλαστού, με τον οποίο συνεργαζόταν στην παράνομη δράση. Παρόλο που η Υποδιεύθυνση Προστασίας Μαρτύρων της άλλαξε στοιχεία ταυτότητας και διεύθυνση κατοικίας, αυτή, ως εμπλεκόμενη και κατηγορούμενη και η ίδια, οδηγήθηκε στις φυλακές Κορυδαλλού όπου βρίσκονταν έγκλειστοι και οι υπόλοιποι κατηγορούμενοι για συμμετοχή στην οργάνωση (!). Δεν πρόκειται για μοναδική περίπτωση απροστάτευτου προστατευόμενου μάρτυρα (Σπυρόπουλος, 2018).

Την ασφάλεια των μαρτύρων θα μπορούσε να εγγυηθεί η 24ωρη προστασία τους, η χορήγηση νέας ταυτότητας, ΑΦΜ, ΑΜΚΑ κ.ά., απόρρητη διεύθυνση κατοικίας, εξεύρεση νέας εργασίας και σε εξαιρετικές περιπτώσεις μετεγκατάσταση στο εξωτερικό.

5.1.5 “Follow the Money”

Πάντα τα συσσωρευμένα από τις εγκληματικές δραστηριότητες έσοδα του οργανωμένου εγκλήματος πρέπει να «ξεπλυθούν» σε άλλες επιχειρηματικές δραστηριότητες και στο τραπεζικό σύστημα. Άρα, η έρευνα της ροής του χρήματος (“follow the money”) είναι ζωτικής σημασίας τεχνική για την αποκάλυψη του κυκλώματος. Η αποτελεσματική δίωξη της Greek Mafia απαιτεί από την πλευρά των Αρχών την δυνατότητα διεξαγωγής σύνθετων και ενδελεχών χρηματοπιστωτικών ερευνών, προκειμένου να διαπιστωθεί πού

καταλήγουν τα αποκομισθέντα έσοδά της, δηλαδή πώς «ξεπλένονται». Με βάση το ισχύον νομικό πλαίσιο αρμόδια για την ανάληψη του έργου αυτού είναι η Οικονομική Εισαγγελία, η οποία δεν δεσμεύεται από το τραπεζικό απόρρητο. Αυτή συντονίζει όλες τις σχετικές με τη διεξαγωγή οικονομικών ερευνών αρχές (ΕΛ.ΑΣ, Αρχή Καταπολέμησης Εσόδων από Παράνομες Δραστηριότητες, ΑΑΔΕ, ΣΔΟΕ). Αναπτύσσονται διάλογοι επικοινωνίας και ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των προαναφερθεισών υπηρεσιών. Ενδείκνυται και η σύσταση μεικτών ομάδων (task force), των οποίων το έργο είναι να εξακριβώσουν ακριβώς την ροή του χρήματος. Σε πρώτο στάδιο, εντοπίζονται οι επιχειρήσεις «βιτρίνες» ή «πλυντήρια» της Greek Mafia (καταστήματα εστίασης, αρτοποιεία, ξενοδοχεία, ενοικιαζόμενα δωμάτια κ.λ.π.) και πέρα από τον «μπροστινό» (frontman), μένει να ταυτοποιηθεί και ο πραγματικός δικαιούχος (beneficial owner) της επιχείρησης. Αφού ολοκληρωθεί η διαδικασία αυτή και βεβαιωθεί ότι μια επιχείρηση λειτουργεί ως πλυντήριο της Greek Mafia, οι Αρχές θα πρέπει άμεσα να προχωρούν σε κλείσιμο της επιχείρησης και δέσμευση και ανάκτηση των περιουσιακών στοιχείων (π.χ. τραπεζικά εμβάσματα), τα οποία σχετίζονται με την λειτουργία της. Έτσι, η προκληθείσα οικονομική ζημία στο οργανωμένο έγκλημα είναι και το πιο βαρύ «χτύπημα» σε βάρος του, αφού ασκείται πίεση στο σημείο που πραγματικά «πονάει», στο κέρδος. Δεν θα ήταν υπερβολή να πούμε ότι το οργανωμένο έγκλημα το φοβίζεται η απώλεια των εσόδων του πολύ περισσότερο από ενδεχόμενες συλλήψεις και φυλακίσεις των μελών του, οι οποίες έτσι και αλλιώς δεν απειλούν τη συνέχιση της λειτουργίας της οργάνωσης.

5.2 Θωράκιση της Δικαιοσύνης

Η Δικαιοσύνη μπορεί να απαλλαγεί από τη διάχυτη υποψία για αδυναμία, ατολμία ή απροθυμία να τα βάλει με το ΟΕ, αν την αφήσουν πολιτικοί και οικονομικοί παράγοντες/συστήματα εξουσίας να εκπληρώνει απρόσκοπτα τα καθήκοντά της (αν δεν υποκύψει στη διαφθορά), αν διασφαλιστεί η ζωή και η σωματική ακεραιότητα των δικαστικών λειτουργών. Με τη συνδρομή της Δικαστικής Αστυνομίας και αναβάθμιση του θεσμού της προστασίας μαρτύρων, δεν θα εμφανίζονται ελλείψεις στη στοιχειοθέτηση της κατηγορίας και του ανακριτικού υλικού, όπως δήλωσε στα μίντια ο Εισαγγελέας στη Δίκη της Greek Mafia. Η μη προφυλάκιση των μελών των εγκληματικών ομάδων «λόγω πλημμελούς προανακριτικού ελέγχου ή μη ορθής εκτίμησης από Εισαγγελικές και

ανακριτικές αρχές» δίνει τη δυνατότητα στις εγκληματικές οργανώσεις να συνεχίσουν τη δράση τους, με αναλλοίωτη σχεδόν τη δομή τους (Εκθεση της ΕΛ.ΑΣ έτους 2020: 16)³⁵.

5.3 Λειτουργία Σωφρονιστικών Καταστημάτων

Τα προβλήματα των σωφρονιστικών καταστημάτων στη χώρα μας, όπως ο υπερπληθυσμός, η μη εφαρμογή των δικαιωμάτων των κρατουμένων, η υποστελέχωση, ο φόρτος εργασίας, η βία και ο εκφοβισμός μεταξύ των κρατουμένων, ο έλεγχος των φυλακών από ισχυρές ομάδες κρατουμένων είναι πλέον δομικά προβλήματα. Η επιτροπή για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (CPT) του Συμβουλίου της Ευρώπης στην τελευταία έκθεσή της για την κατάσταση του Ελληνικού σωφρονιστικού συστήματος περιγράφει τα διαχρονικά προβλήματα-για τα ίδια ακριβώς προβλήματα είχε προειδοποιήσει τελευταία φορά το 2011-και κατηγορεί την ελληνική κυβέρνηση για συνθήκες που προσβάλλουν το δικαίωμα του ανθρώπου στην αξιοπρέπεια (Γιάνναρου, 2022).

Στις φυλακές ανθεί μία ιδιαίτερη παράνομη οικονομία: διακινούνται ναρκωτικά, όπλα, κινητά τηλέφωνα, αλλά και είδη κοινής καθημερινής χρήσης όπως τσιγάρα, σαπούνια, φαγητό. Έχει διαπιστωθεί ύποπτη συμπεριφορά σωφρονιστικών υπαλλήλων, οι οποίοι είτε έκαναν τα «στραβά μάτια» στις παράνομες δοσοληψίες, είτε χορήγησαν σε μέλη συνδεδεμένα με την Greek Mafia κινητά τηλέφωνα και όπλα, ώστε να δίνουν τα τελευταία εντολές και μέσα από τις φυλακές για την απρόσκοπτη λειτουργία της οργάνωσης--μέχρι και εντολές για εκτέλεση συμβολαίων θανάτου. Έρευνες στα βιβλία επισκεπτηρίων των φυλακών έχουν δείξει πυκνές επαφές μελών της Greek Mafia με φίλους, κουμπάρους, ουσιαστικά συνεργάτες στην εγκληματική δράση, με την υπογραφή των υπευθύνων των φυλακών. Επαφές που θα πρέπει να ελέγχονται και παράλληλα να εντατικοποιείται η επιτήρηση των μελών της Greek Mafia από τις αρμόδιες υπηρεσίες της ΕΛ.ΑΣ. Η σύλληψη και τιμωρία των επίορκων σωφρονιστικών υπαλλήλων είναι αυτονόητη.

³⁵ Νομοθετικές ρυθμίσεις για εισαγωγή στη διαδικασία του ακροατηρίου κατ' απόλυτη προτεραιότητα υποθέσεων για τις οποίες υπάρχουν αποδείξεις ή σοβαρές ενδείξεις για δράση μελών της GM ή η δυνατότητα μιας μόνο αναβολής στη διαδικασία εκδίκασης των σχετικών υποθέσεων, χρήζουν επεξεργασίας. Από τη Βιδάλη (2023) προτείνεται η διδασκαλία Εγκληματολογίας στη Σχολή Δικαστών.

Προτείνω να προστεθεί στον νεοσύστατο θεσμό της Δικαστικής Αστυνομίας η αρμοδιότητα της επιτήρησης των καταδικασμένων για οργανωμένο έγκλημα, οι οποίοι κάνουν χρήση της υφ' όρον απόλυσης. Να γίνεται δηλαδή έλεγχος αν οι όροι αποφυλάκισης τηρούνται πραγματικά και να αναφέρονται στο αρμόδιο δικαστικό συμβούλιο τυχόν περιπτώσεις παραβίασής τους. Ο σχετικός θεσμός του “probation/parole officer” λειτουργεί ακριβώς έτσι σε διάφορες χώρες (ΗΠΑ, Αυστραλία, Μάλτα, Καναδάς, Ηνωμένο Βασίλειο).

5.4 Αυστηρή εφαρμογή του νόμου σε περιπτώσεις διαφθοράς

Η αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος προϋποθέτει την αποκοπή του ομφάλιου λώρου του από τη διαφθορά. Σε αυτήν χρωστά την επιτυχία των στόχων του, την προσαρμοστικότητα και ευελιξία του στις μεταβαλλόμενες συνθήκες, την εξάπλωσή του. Στον χώρο της αστυνομίας οι υποθέσεις διαφθοράς πρέπει να αναλαμβάνονται αμέσως από την Υπηρεσία Εσωτερικών Υποθέσεων, τους αποκαλούμενους Αδιάφθορους και να εφαρμόζεται ο νόμος κατ' ουσίαν. Έτσι, θα κλονιστεί η εδραιωμένη στην κοινή γνώμη πεποίθηση ότι ο νόμος λειτουργεί επιλεκτικά και σπάνια τιμωρεί επίορκους αστυνομικούς, ή τους τιμωρεί με «ποινές-χάδια». Ή και απλά τους «αφήνει έξω», ανεξαρτήτως αν αθωώθηκαν ή όχι. Στην ΕΛ.ΑΣ υπηρετούν αυτή την εποχή 107 ένστολοι με δικαστικές καταδίκες (Λαμπρόπουλος, 2024). Η τιμωρία των επίορκων αστυνομικών επαναφέρει την εμπιστοσύνη του κόσμου στους θεσμούς και διαπαιδαγωγεί τους νεότερους αστυνομικούς στην εντιμότητα. Βέβαια, το ερώτημα γιατί κάποιος αστυνομικός αποφασίζει να εμπλακεί σε παράνομες δραστηριότητες ζητά την απάντησή του (χαμηλός μισθός, εκδίκηση για την απαξία του έργου του...); Η παρακολούθηση μελών της GM, φυσική, τηλεφωνική και ηλεκτρονική παρακολούθηση μπορεί να αποκαλύψει δημοσίους ανώτερους και κατώτερους υπαλλήλους, πολιτικούς και κόμματα που δωροδοκούνται από εγκληματικές οργανώσεις της GM. Αν η δωροδοκία τελείται μέσω του τραπεζικού συστήματος, τραπεζικά εμβάσματα μαρτυρούν την εξαγορά. Η αποδεδειγμένη διαφθορά επιβάλλεται να τιμωρείται τόσο με ποινή φυλάκισης όσο και με δέσμευση των περουσικών στοιχείων, που ήρθαν στην κατοχή του επίορκου ως αποτέλεσμα των πράξεων ή παραλείψεων του προς όφελος του ΟΕ. Ωστόσο, η διαφθορά, οι συμμαχίες πολιτικών και κρατικών υπαλλήλων με το ΟΕ, συστατικά στοιχεία στην οργάνωση

σχέσεων σε ένα καπιταλιστικό σύστημα, αποδεικνύονται πολύ δύσκολα (Βιδάλη, 2017: 156).

5.5 Μέτρα πρόληψης απέναντι στη Greek Mafia

Η αύξηση των ετών φυλάκισης και η αυστηροποίηση στους όρους έκτισης των ποινών δεν μειώνουν τις εγκληματικές πράξεις, αν δεν υπάρχει βεβαιότητα σύλληψης και ταχύτητα επιβολής της ποινής. Όμως, ακόμη και οι συλλήψεις αποδεικνύονται συχνά αναποτελεσματικές, αφού ο δράστης μετά την αποφυλάκισή του αναλαμβάνει ξανά ενεργό δράση.

Στην περίπτωση του ΟΕ και της έκφασής του στην Ελλάδα, της GM, φαίνεται πως η απειλή περισσότερο ή λιγότερο αυστηρής ποινής έχει μικρή σημασία. Οι «νονοί της νύχτας» για παράδειγμα δεν εκφοβίζονται με τις αυστηρές ποινές. Ίσα-ίσα, λαμβάνουν περισσότερα μέτρα για την αποφυγή της σύλληψής τους. Ούτε τελειώνουν την καριέρα τους, επειδή οι εγκληματικές πράξεις τιμωρούνται αυστηρά από τον νόμο, αλλά για πολλούς άλλους λόγους (Λαμπροπούλου, 2021).

Εφόσον τα μέτρα καταστολής δεν αποδίδουν τα αναμενόμενα αποτελέσματα, μπορούμε να προσφύγουμε όχι τόσο στην περιστασιακή όσο στην κοινωνική πρόληψη του εγκλήματος ως μέσο αντεγκληματικής πολιτικής. Στην Εγκληματολογία «περιστασιακή» (situational) πρόληψη θεωρείται εκείνη που επιτυγχάνεται με τον περιορισμό των ευκαιριών διάπραξης εγκληματικών ενεργειών μέσω της μείωσης του προσδοκώμενου οφέλους, μεταξύ άλλων³⁶ (Φαρσεδάκης, 2016: 170-173· Μπουρλιάσκος, 2017: 61). Μέτρο περιστασιακής πρόληψης θα μπορούσε να είναι, για παράδειγμα, η αυστηροποίηση του ελέγχου των καθημερινών χρηματοπιστωτικών συναλλαγών, με σκοπό τον εντοπισμό του βρώμικου χρήματος. Ένας τέτοιος έλεγχος όμως για «εξαφάνιση» λογαριασμών και δικαιούχων, θα επηρέαζε αναπόφευκτα τους ρυθμούς των νόμιμων συναλλαγών, όπως και οι εξονυχιστικοί έλεγχοι στα τελωνεία που θα παρέλυναν τη ροή της διακίνησης των νόμιμων εμπορευμάτων (Αντωνόπουλος και Παπανικολάου, 2021).

³⁶ Σύμφωνα με τη θεωρία της περιστασιακής πρόληψης, εμπόδιο στη διάπραξη του εγκλήματος μπορεί να είναι και η αύξηση του κινδύνου εντοπισμού και σύλληψης, που όμως δεν πτοεί τους δράστες του ΟΕ, όπως παραπάνω αναφέραμε, όπως και ο μεγάλος βαθμός δυσκολίας στη διάπραξη του εγκλήματος, που επίσης τον ξεπερνούν οι δράστες του ΟΕ μέσω της διαφθοράς και άλλων τρόπων.

Η πιο σημαντική είναι η «κοινωνική» (social) πρόληψη «της οποίας τα μέτρα στοχεύουν στην καταπολέμηση των εγκληματογόνων παραγόντων που οδηγούν στο πέρασμα στο έγκλημα και το διευκολύνουν» (Φαρσεδάκης, 2016: 170 κ.ε.). Στις κοινωνικές αιτίες που προκαλούν το έγκλημα περιλαμβάνονται οι συνθήκες διαβίωσης, η σχετική αποστέρηση και η κοινωνική αποδιοργάνωση (Μπουρλιάσκος, 2017: 61).

Η μείωση της ανεργίας και η καταπολέμηση της φτώχειας είναι πολύ κρίσιμα μέτρα κοινωνικής πρόληψης, με δεδομένο ότι οι κατώτερες βαθμίδες των εγκληματικών οργανώσεων στελεχώνονται από άτομα που βλέπουν στη συμμετοχή στο έγκλημα μία λύση επιβίωσης. Αν εξασφαλίζονται βασικά οικονομικά εισοδήματα στη νόμιμη οικονομία, περιορίζεται η δυνατότητα «στρατολόγησης» στο ΟΕ. Η οικονομική κρίση όμως στην Ελλάδα παράγει ακόμη αποτελέσματα που προστίθενται στα διαχρονικά δομικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας. Η κρίση άφησε πίσω της μαζική ανεργία, ώστε η Ελλάδα σήμερα να κατατάσσεται δεύτερη στην ανεργία σε ολόκληρη την Ευρώπη (Καθημερινή, 2 Οκτωβρίου 2023), με μείωση των μισθών κατά 30%, ενώ στη συντριπτική πλειοψηφία των κρατών της ΕΕ σημειώνεται αύξηση (Romei, 2024).

Έρευνες αποδεικνύουν την επιτυχία στρατηγικών πρόληψης που στοχεύουν στην προσφορά στους νέους θετικών κοινωνικών προτύπων (Φαρσεδάκης, 2016: 175) και κατάλληλης παιδείας, που θα αποδομεί τον μύθο του εύκολου πλουτισμού, της πολυτελούς ζωής και της δύναμης με την άσκηση βίας, το δίκαιο της πυγμής.

Υπογραμμίζεται επίσης ως μέτρο κοινωνικής πρόληψης ο έλεγχος της λειτουργίας των θεσμών και η απαίτηση για υψηλό βαθμό διαφάνειας στον κρατικό μηχανισμό στη μάχη κατά της διαφθοράς (Διμέλλη, 2020), μάχη που προϋποθέτει ανατροπές καθόλου ευχάριστες για τους εμπλεκόμενους στα δίκτυα διαφθοράς.

Συμπεράσματα

Από τη διερεύνηση της Greek Mafia, ως έκφανσης του οργανωμένου εγκλήματος στην Ελλάδα την τελευταία δεκαετία, φάνηκε καθαρά ότι ο όρος “Greek Mafia” είναι πολύ γενικός και αόριστος και κανείς μέχρι τώρα δεν έχει επιχειρήσει να δώσει έναν ορισμό, ώστε να διευκρινιστεί τι ακριβώς είναι η Greek Mafia. Επινοήθηκε και χρησιμοποιείται κατά κόρον από τα ΜΜΕ για να προσελκύσουν το ενδιαφέρον του κοινού, αξιοποιώντας την επίδραση που έχει αφήσει στη λαϊκή κουλτούρα η λειτουργία των οργανώσεων της ιταλικής και της ιταλοαμερικανικής μαφίας, μέσα από ταινίες που γνώρισαν παγκόσμια απήχηση όπως: Ο Νονός I & II (The Godfather, part I & II), Τα καλά παιδιά (Goodfellas), Καζίνο (Casino) κ.ά. Βέβαια η αποκαλούμενη Greek Mafia που δραστηριοποιείται στην Ελλάδα, απέχει από το διεθνές πρότυπο, καθώς ποτέ δεν γνώρισε το επίπεδο οργάνωσης και ισχύος που είχαν οι αντίστοιχες ομάδες που έδρασαν σε Ιταλία και ΗΠΑ.

Στις εγκληματικές δραστηριότητες στις οποίες επιδίδεται η Greek Mafia συγκαταλέγονται οι οργανωμένοι εκβιασμοί και η παροχή προστασίας σε νυχτερινά καταστήματα αλλά και σε άλλες επιχειρήσεις, το λαθρεμπόριο και η νοθεία καυσίμων, το λαθρεμπόριο τσιγάρων, το εμπόριο ναρκωτικών, η μαστροπεία μέσω της εισαγωγής αλλοδαπών κυρίως γυναικών και της εξώθησής τους στην πορνεία και τέλος η νομιμοποίηση παράνομων εσόδων, δηλαδή «πέρασμα» του χρήματος που αποκομίζει από τις παράνομες δραστηριότητες στη νόμιμη οικονομία, ώστε να «ξεπλυθεί», να εμφανίζεται ως νόμιμο και δικαιολογημένο.

Η επιστήμη της Εγκληματολογίας φωτίζει το ζήτημα της Greek Mafia, ερμηνεύοντάς το με βάση τις επικρατούσες οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες. Η Greek Mafia λειτουργεί όπως μια τυπική καπιταλιστική επιχείρηση στα πλαίσια της ελεύθερης αγοράς, υποκείμενη στους ίδιους ακριβώς κανόνες αγοράς και ζήτησης. Η μόνη διαφορά έγκειται στο γεγονός ότι η δραστηριοποίηση του οργανωμένου εγκλήματος γίνεται στις παράνομες αγορές, δηλαδή στην παροχή παράνομων αγαθών ή υπηρεσιών ή στην παροχή νόμιμων αγαθών ή υπηρεσιών αλλά με μη νόμιμο τρόπο. Πολύτιμο «όπλο» της Greek Mafia συνιστά η διαφθορά. Για να πετύχει την απρόσκοπτη λειτουργία της και τη συνέχιση αποκόμισης εσόδων, χρησιμοποιεί στρατηγικά τη διαφθορά, δηλαδή προβαίνει σε μια επιθετική εξαγορά μέσω δωροδοκίας κρατικών υπαλλήλων σε θέσεις-κλειδιά, ώστε να εξασφαλιστεί η ανοχή ή ακόμα και η συνέργειά τους στη δράση της

οργάνωσης. Τέτοιοι υπάλληλοι είναι: αστυνομικοί, εφοριακοί, εισαγγελείς, δικαστές, ενώ τα «πλοκάμια» της Greek Mafia μπορεί να φθάνουν εκτός από επιχειρηματίες και σε πολιτικά πρόσωπα.

Παρόλο που δεν αποδεικνύεται μια τόσο ευρεία διάβρωση των θεσμών του κράτους στην Ελλάδα από την Greek Mafia που να θέτει σε κίνδυνο ολόκληρο το κράτος δικαίου και τη δημοκρατία, η διαφθορά πρέπει να αντιμετωπιστεί, γιατί υπάρχει κίνδυνος το οργανωμένο έγκλημα να καταστεί κράτος εν κράτει. Πάντως, η αντιμετώπιση της Greek Mafia είναι σε κάθε περίπτωση ένα δύσκολο και σύνθετο ζήτημα και συναντά εγγενή εμπόδια. Όλοι οι αρμόδιοι για την δίωξή της ποινικοί και κατασταλτικοί μηχανισμοί (Αστυνομία, Δικαστικό Σύστημα, Σωφρονιστικό Σύστημα) χαρακτηρίζονται από συστημικές δυσλειτουργίες. Ο εκσυγχρονισμός του τρόπου λειτουργίας τους και ο συντονισμός τους σε συνδυασμό με την αυστηρότερη αντιμετώπιση της διαφθοράς, είναι προαπαιτούμενα για τον παραπάνω στόχο. Η εξίσωση του οργανωμένου εγκλήματος και της Greek Mafia δεν επιδέχεται εύκολες λύσεις. Απαιτεί εντατική επιστημονική έρευνα και πολιτική ψυχραιμία.

Αντί Επιλόγου

Κάθε φορά που δημοσιεύονται από τα ΜΜΕ εκτελέσεις συμβολαίων θανάτου, κυκλοφορούν στον δημόσιο λόγο εκφράσεις οργής και αγανάκτησης για την ποινική δικαιοσύνη και διατυπώνονται αιτήματα για υποδειγματική τιμωρία των δολοφόνων (ποινικός λαϊκισμός και νέα τιμωρητικότητα). Η Αντιπολίτευση βρίσκει τότε την ευκαιρία, περνά στην αντεπίθεση και το ΟΕ υποβαθμίζεται, εκπίπτει σε αντικείμενο κομματικής αντιπαράθεσης. Αντί επιλόγου, παραθέτουμε σχετική πρόταση του καθηγητή Νέστορα Κουράκη, Ομότιμου Καθηγητή της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Λευκωσίας, για σύσταση διακομματικής επιτροπής για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος (Κουράκης, 2021):

...Θα άξιζε, πιστεύω, να συσταθεί άμεσα μια διακομματική επιτροπή της Βουλής με αντικείμενο το οργανωμένο έγκλημα, έτσι ώστε να γίνει μια εις βάθος έρευνα του φαινομένου ως προς τα ελληνικά δεδομένα, με ακροάσεις αρμοδίων παραγόντων και σύνταξη σχετικού πορίσματος, όπου θα περιέχονται συγκεκριμένες υλοποιήσιμες προτάσεις. Αιχμή του δόρατος, σε μια τέτοια αντιμετώπιση, είναι το δίπολο: ιχνηλάτηση των διασυνδέσεων από τις έκνομες ή και νομότυπες δραστηριότητες, καθώς και ιχνηλάτηση των διασυνδέσεων λόγω διαφθοράς. Εάν εντοπισθούν και πληγούν οι δύο αυτοί «πνεύμονες οξυγόνου» του οργανωμένου εγκλήματος, τα αποτελέσματα θα φανούν άμεσα.

Ανεξαρτήτως όμως των αποτελεσμάτων αυτών, η σύσταση μιας τέτοιας διακομματικής επιτροπής θα εκπέμψει προς την κοινωνία ένα πολύ βασικό μήνυμα: Ότι το οργανωμένο έγκλημα παύει να είναι αντικείμενο κομματικής αντιπαράθεσης και ότι εφεξής οι κακοποιοί αυτοί θα βρίσκουν σύσσωμη την κοινωνία απέναντί τους.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Ελληνόγλωσσες

Αλειφέρης, Μ. (2015, 22 Ιανουαρίου). Και τραπεζικοί στο κύκλωμα της greek mafia. *enikos.gr*. Ανακτήθηκε 10-5-2024 από <https://www.enikos.gr/society/kai-trapezikoi-sto-kykloma-tis-greek-mafia/618408/>

Αλεξιάδης, Σ. (¹¹2011). *Εγκληματολογία*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: εκδ. Σάκκουλα Α.Ε.

Αναστασόπουλος, Ν. (2018). *Η ληστεία στο ελληνικό κράτος (μέσα 19ου αι.- αρχές 20ου αι.)*. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας.

Αντωνόπουλος, Γ. και Παπανικολάου, Γ. (2021, 2 Ιουνίου). Δεν είναι μόνο «υπόκοσμος». *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*. Ανακτήθηκε 28-12-2023 από <https://www.kathimerini.gr/society/561384793/den-einai-mono-ypokosmos/>

Αντωνόπουλος, Γ. και Παπανικολάου, Γ. (2021, 13 Ιουνίου). Οργανωμένο έγκλημα: τι είναι, τι να κάνουμε; *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*. Ανακτήθηκε 10-3-2024 από <https://www.kathimerini.gr/opinion/561397270/organomeno-egklima-ti-einai-ti-na-kanoyme/>

Βιδάλη, Σ. (2007). *Έλεγχος του Εγκλήματος και Δημόσια Αστυνομία: Τομές και συνέχειες στην Αντεγκληματική Πολιτική*, τόμος Α'. Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.

Βιδάλη, Σ. (2009, 19 Ιουλίου). Η πορεία προς το οργανωμένο έγκλημα. *Το Βήμα*. Ανακτήθηκε 9-1-2024 από <https://www.tovima.gr/2009/07/19/opinions/i-poreia-pros-to-organwmeno-egklima/>

Βιδάλη, Σ. (2010). Μέτρηση του εγκλήματος και αντεγκληματική πολιτική. Στο Μ. Γαλανού (επιμ. Κειμένου), *Τιμητικός τόμος Καλλιόπης Δ. Σπινέλλη* (σελ. 559-580). Αθήνα: Αντ. Ν. Σάκκουλας.

Βιδάλη, Σ. (2011). Η κοινωνική αντίδραση στο έγκλημα και τα όριά της: Ναρκωτικά και οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα. Στο Α. Χαλκιά (Επιμ.), *Η σύγχρονη εγκληματικότητα, η αντιμετώπισή της και η Επιστήμη της Εγκληματολογίας. Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Ιάκωβο Φαρσεδάκη* (Τόμος II, σελ. 1751-1784). Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Βιδάλη, Σ. και Κουλούρης Ν. (2012). *Αποκλίνουσα συμπεριφορά και ποινικό φαινόμενο*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Βιδάλη, Σ. (2017). *Πέρα από τα όρια: Η ανατεγκληματική πολιτική σήμερα*. Νομική Βιβλιοθήκη.

Βιδάλη, Σ. (2019). Όψεις της ανάκρισης σε υποθέσεις εγκλημάτων των ισχυρών και οργανωμένου εγκλήματος. Στο Σ. Βιδάλη, Ν. Κουλούρης και Χ. Παπαχαραλάμπους (Επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών, διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σσ. 307-331). Εκδόσεις Ε.Α.Π.

Βιδάλη, Σ. (2019). *Έγκλημα και κοινωνία*. Εκδόσεις ΕΑΠ.

Βιδάλη, Σ. (2020, 3 Μαρτίου). Το οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα, *Η Εποχή*. Ανακτήθηκε 25-5-2024 από <https://left.gr/news/organomeno-egklima-stin-ellada>

Βιδάλη, Σ. (2023, 8 Φεβρουαρίου). «Η κυβέρνηση έχει αποτύχει στην αντιμετώπιση και της «μικρής» και της «μεγάλης» εγκληματικότητας». *Η Εποχή*. Ανακτήθηκε 4-4-2024 από <https://www.epohi.gr/article/45760/sofia-vidalh-h-kyvernhsh-ehei-apotyhei-sthn-antimetopish-kai-ths-mikrhs-kai-ths-megalhs-egklhmatikot>

Βρυώνης, Β. (2019, 5 Φεβρουαρίου). Περικλής Παναγόπουλος: Η υπόθεση της απαγωγής που έμεινε στα αστυνομικά χρονικά. *in newspaper*. Ανακτήθηκε 1-4-2024 από <https://www.in.gr/2019/02/05/greece/apagogi-panagopoulou-ypothesi-pou-emeine-sta-xronika/>

Γιαννακόπουλος, Δ. (2023, 7 Φεβρουαρίου). Έργα και ημέρες της «Greek mafia»: Η δράση του κυκλώματος που είχε καταφέρει να διεισδύσει σε σημαντικές υπηρεσίες της ΕΛΑΣ. *Παραπολιτικά*. Ανακτήθηκε 18-5-2024 από <https://www.parapolitika.gr/ellada/article/1249761/erga-kai-imeres-tis-greek-mafia-i-drasi-tou-kuklomatou-pou-eihe-kataferei-na-dieisdusei-se-simadikes-upiresies-tis-elas/>

Γιάνναρου, Λ. (2022, 4 Σεπτεμβρίου). Έκθεση για την Ελλάδα: Αναξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης στις φυλακές. *Η Καθημερινή*. Ανακτήθηκε 13-5-2024 από <https://www.kathimerini.gr/society/562024867/ekthesi-gia-tin-ellada-anaxioprepeis-synthikes-diaviosis-stis-fylakes/>

Γιάνναρου, Λ. (2023, 11 Μαρτίου). Στο έλεος μαφίας η Μύκονος. *Η Καθημερινή*. Ανακτήθηκε 10-5-2024 από <https://www.kathimerini.gr/society/562317244/sto-eleos-mafias-i-mykonos/>

Deal News Online (2014, 4 Ιανουαρίου). Δένδιας: Ενδείξεις όσμωσης τρομοκρατών-ποινικών. *Deal News*. Ανακτήθηκε 18-5-2024 από

<https://www.dealnews.gr/politiki/96012/δένδιας-ενδείξεις-όσμωσης-ποινικών-τ/>

Δεβελέγκος, Δ. (2022, 14 Οκτωβρίου). Στην Ελλάδα η πιο αργή Δικαιοσύνη της Ε.Ε.- 4,5 χρόνια για μία δικαστική απόφαση. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*. Ανακτήθηκε 10-6-2024 από <https://www.kathimerini.gr/society/562091191/stin-ellada-i-pio-argi-dikaivosyni-tis-e-e-4-5-chronia-gia-mia-dikastiki-apofasi/>

Δεληολάνης, Δ. (2022, 2 Μαΐου). Πώς η σχέση με την Καμόρα διέλυσε τις Ερυθρές Ταξιαρχίες. *SLpress*. Ανακτήθηκε 5-6-2024 από <https://slpress.gr/idees-pos-i-schesi-me-tin-kamora-dielyse-tis-erythres-taxiarchies/>

Δημητροπούλου, Π. (2016). *Κοινωνιολογία εγκληματικών οργανώσεων τύπου «Μαφίας»* (Μεταπτυχιακή Διπλωματική εργασία). ΑΠΘ, Σχολή Νομικών Επιστημών. Θεσσαλονίκη. <https://ikee.lib.auth.gr/record/283151/files/GRI-2016-16634.pdf?version=1>

Dikastiko (2021, 1 Ιουνίου). Αυτή είναι η “Greek Mafia”: 15 φατρίες, 45 συμβόλαια θανάτου σε 12 χρόνια – BINTEO. Ανακτήθηκε 10-5-2024 από <https://www.dikastiko.gr/eidhsh/ayti-einai-i-quot-greek-mafia-quot-15-fatries-45-symvolaia-thanatoy-se-12-chronia-vinteo/>

Διμέλλη, Μ. (2020, Ιούνιος 10). Σχέση Διαφθοράς και Οργανωμένου Εγκλήματος. Ανακτήθηκε 3-3-2024 από <https://dimelli-law.gr/%CF%83%CF%87%CE%AD%CF%83%CE%B7-%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CF%86%CE%B8%CE%BF%CF%81%CE%AC%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%BF%CF%81%CE%B3%CE%B1%CE%BD%CF%89%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%BF%CF%85-%CE%B5%CE%B3%CE%BA%CE%BB/>

Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών (ΕΥΠ). *Ετήσια Έκθεση προτεραιοτήτων και τομέων δράσης της Εθνικής Υπηρεσίας Πληροφοριών. Σεπτέμβριος 2022 - Αύγουστος 2023*. Ανακτήθηκε 4-4-2024 από <https://www.nis.gr/downloads/news/annual-report-2023.11.21-gr.pdf>

ΕΛ.ΑΣ. Αρχηγείο. *Ετήσια Έκθεση για το Οργανωμένο Έγκλημα στην Ελλάδα, έτους 2004*. Διαθέσιμο σε https://www.astynomia.gr/file/2008/02/Attachment14438_ekthesi_2004.pdf

ΕΛ.ΑΣ. Αρχηγείο. Ετήσια Έκθεση Περιγραφής για το Οργανωμένο Έγκλημα στην Ελλάδα, έτους 2005. Διαθέσιμο σε

https://www.astynomia.gr/file/2008/02/Attachment16319_EKTHESI-ORGANOMENOY-EGKLIMATOS.pdf

ΕΛ.ΑΣ. Αρχηγείο. Ετήσια Έκθεση για το Οργανωμένο Έγκλημα στην Ελλάδα, έτους 2011. Διαθέσιμο σε

https://www.astynomia.gr/file/2013/05/ekthesi_organwmenou_egklhmatos_2011.pdf

ΕΛ.ΑΣ. Αρχηγείο. Ετήσια Έκθεση για το Σοβαρό & Οργανωμένο Έγκλημα στην Ελλάδα, έτους 2012. Διαθέσιμο σε https://www.astynomia.gr/file/2013/05/2012-ekthesi_oe.pdf

ΕΛ.ΑΣ. Αρχηγείο. Ετήσια Έκθεση για το Σοβαρό & Οργανωμένο Έγκλημα στην Ελλάδα, έτους 2013. Διαθέσιμο σε https://www.astynomia.gr/file/2013/05/2013_ekthesi_oe.pdf

ΕΛ.ΑΣ. Αρχηγείο. Ετήσια Έκθεση για το Σοβαρό & Οργανωμένο Έγκλημα στην Ελλάδα, έτους 2014. Διαθέσιμο σε https://www.astynomia.gr/file/2013/05/2014_ekthesi_oe.pdf

ΕΛ.ΑΣ. Αρχηγείο. Ετήσια Έκθεση για το Σοβαρό & Οργανωμένο Έγκλημα στην Ελλάδα, έτους 2015. Διαθέσιμο σε https://www.astynomia.gr/file/2013/05/2015-ekthesi_org.pdf

ΕΛ.ΑΣ. Αρχηγείο. Ετήσια Έκθεση για το Σοβαρό & Οργανωμένο Έγκλημα στην Ελλάδα, έτους 2016. Διαθέσιμο σε

<https://www.astynomia.gr/file/2013/05/07112017ethsiaekthesi2016.pdf>

ΕΛ.ΑΣ. Αρχηγείο. Ετήσια Έκθεση για το Σοβαρό & Οργανωμένο Έγκλημα στην Ελλάδα, έτους 2017. Διαθέσιμο σε https://www.astynomia.gr/file/2013/05/2017-ekthesi_organomenou_egklimatos.pdf

ΕΛ.ΑΣ. Αρχηγείο. Ετήσια Έκθεση για το Σοβαρό & Οργανωμένο Έγκλημα στην Ελλάδα, έτους 2018. Διαθέσιμο σε https://www.astynomia.gr/file/2013/05/2018-ekthesi_organomenou_egklimatos.pdf

ΕΛ.ΑΣ. Αρχηγείο. Ετήσια Έκθεση για το Σοβαρό & Οργανωμένο Έγκλημα στην Ελλάδα, έτους 2019. Διαθέσιμο σε https://www.astynomia.gr/file/2013/05/2019-ekthesi_organomenou_egklimatos.pdf.pdf

ΕΛ.ΑΣ. Αρχηγείο. Ετήσια Έκθεση για το Σοβαρό & Οργανωμένο Έγκλημα στην Ελλάδα, έτους 2020. Διαθέσιμο σε

<https://www.astynomia.gr/file/2022/12/28062022ekthesiorganwmenou2022.pdf>

ΕΛ.ΑΣ. Αρχηγείο. Ετήσια Έκθεση για το Σοβαρό & Οργανωμένο Έγκλημα στην Ελλάδα, έτους 2021. Διαθέσιμο σε

<https://www.astynomia.gr/file/2022/12/05122022ekthesiorganwmenou2021.pdf>

ΕΛ.ΑΣ. Αρχηγείο. Ετήσια Έκθεση για το Σοβαρό & Οργανωμένο Έγκλημα στην Ελλάδα, έτους 2022. Διαθέσιμο σε <https://www.astynomia.gr/file/2024/01/EKΘΕΣΗ-ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟΥ-2022-ΑΝΟΙΚΤΗ-ΕΚΔΟΣΗ-1.pdf>

ΕΛ.ΑΣ. Ανακοινώσεις Γραφείου Ενημέρωσης Δημοσιογράφων Αττικής (2020). Δελτίο τύπου, 19-12-2020: Εξαρθρώθηκε μια από τις μεγαλύτερες εγκληματικές... Ανακτήθηκε στις 22-5-2024 από <https://www.astynomia.gr/2020/12/19/19-12-2020-exarthrothike-mia-apo-tis-megalyteres-egklimatikes-organoseis-pou-drastiriopoeito-systimatika-stin-paraskevi-syskevasia-kai-diakinisi-megalon-posotiton-lathraion-tsigaron/>

ΕΛΣΤΑΤ. Ανακοίνωση Έρευνα Σχετικά με τους Θεσμούς στην Ελλάδα (2024, Ιούνιος 3). Ανακτήθηκε 10-6-2024 από https://www.statistics.gr/news-announcements/-/asset_publisher/oj6VK3PQ0oCe/content/nws_institutions_survey_06032024_gr

Εφραιμίδου, Σ. (Φεβρουάριος 2024). Greek Mafia: Εννοιολογικές και πρακτικές συγκλίσεις και αποκλίσεις του φαινομένου με το οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα (Αδημοσίευτη Μεταπτυχιακή εργασία). ΕΑΠ. Ανακτήθηκε 10-5-2024 από <https://apothesis.eap.gr/archive/item/199908?lang=el>

Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο (2021). Εκδόσεις: Ειδική Έκθεση 13/2021: Πολιτική της ΕΕ για την καταπολέμηση του ξεπλύματος χρήματος. Ανακτήθηκε 5-3-2024 από <https://op.europa.eu/webpub/eca/special-reports/fight-money-laundering-13-2021/el/>

Εφημερίδα των Συντακτών (2023, 31 Μαρτίου). Αθώοι όλοι οι κατηγορούμενοι στη μία δίκη για τη Greek Mafia. Ανακτήθηκε 15-5-2024 από https://www.efsyn.gr/ellada/dikaiosyni/376668_athooi-oloi-oi-katigoroymenoi-sti-mia-diki-gia-ti-greek-mafia

Ζούγκλα Newsroom (2008, 9 Νοεμβρίου). Η οικονομική κρίση άλλαξε τη “νύχτα”. Ανακτήθηκε 5-4-2024 από <https://www.zougla.gr/Greece/i-ikonomiki-krisi-alakse-ti-nikta/>

in newspaper (2011, 13 Δεκεμβρίου). Απόδειξη της σχέσης ποινικών - τρομοκρατών η κοινή επιχείρηση στον Κορυδαλλό, λένε Παπαϊωάννου και Όθωνας. Ανακτήθηκε 18-5-

2024 από <https://www.in.gr/2011/12/13/greece/apodeiksi-tis-sxesis-poinikwn-tromokratwn-i-koini-epixeirisi-ston-korydallo-lene-papaiwannoy-kai-othwnas/>

in newspaper (2020, 10 Ιουνίου). «Μάστιγα» η διαφθορά στην Ελλάδα - Αποκαλυπτικά στοιχεία. Ανακτήθηκε 12-5-2024 από <https://www.in.gr/2020/06/10/greece/mastiga-diafthora-stin-ellada-apokalyptika-stoixeia/>

in newspaper (2023, 5 Ιουλίου). Ευρωβαρόμετρο: Επτά στους δέκα Ευρωπαίους θεωρούν ότι η διαφθορά είναι διαδεδομένη στη χώρα τους. Ανακτήθηκε 18-5-2024 από <https://www.in.gr/2023/07/05/world/eyrovarometro-epita-stous-deka-eyropaious-theoroun-oti-diafthora-einai-diadedomeni-sti-xora-tous>

ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ Newsroom, (2009, 5 Ιουλίου). Εξαρθρώθηκε η συμμορία των απαγωγέων του εφοπλιστή Παναγόπουλου. Ανακτήθηκε 1-4-2024 από <https://www.kathimerini.gr/society/363239/exarthrothike-i-symmorია-ton-apagogeon-toy-efoplisti-panagopoyloy>

ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ (2023, 23 Μαΐου). Σαν σήμερα: Η σικελική Μαφία δολοφονεί τον δικαστή Φαλκόνε. Ανακτήθηκε 3-6-2024 από <https://www.kathimerini.gr/istoria/562428643/san-simera-23-ma-oy-1992-i-sikeliki-mafia-dolofonei-ton-dikasti-falkone/>

ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ (2023, 2 Οκτωβρίου). Eurostat: Δεύτερη στην ανεργία η Ελλάδα σε ολόκληρη την Ε.Ε. Ανακτήθηκε 14-6-2024 από <https://www.kathimerini.gr/economy/562648726/eurostat-sto-10-9-to-pososto-anergias-stin-ellada-to-deytero-ypsilotero-stin-ee/>

Καλαφάτης, Α. (2015, 4 Δεκεμβρίου). Μαφία νονών: Ο καρατέκα, οι έρευνες για τον Βασσάρα, η ληστεία σε τραβεστί και ο μπράβος-μποξέρ. *Huffpost*. Ανακτήθηκε 3-3-2024 από https://www.huffingtonpost.gr/2015/12/04/mafia-nonwn_n_8716596.html

Καλαφάτης, Α. (2018, 18 Οκτωβρίου). Το προφίλ των “νονών”: «Οι τυχεροί μπαίνουν στη φυλακή». *Έθνος*. Ανακτήθηκε 10-5-2024 από <https://www.ethnos.gr/greece/article/73/toprofiltonnononoityxeroimpainoyinthfylakh>

Καλαφάτης, Α. (2019, 12 Μαΐου). Πόλεμος «νονών της νύχτας»: Οι μαθητές σκοτώνουν τους μέντορές τους. *Έθνος*. Ανακτήθηκε 10-5-2024 από

<https://www.ethnos.gr/greece/article/38181/polemosnononthsnyxtasoiathhtesskotonoyntoysmentorestoyts>

Καλαφάτης, Α. (2021, 25 Απριλίου). Νέα Greek Mafia: Ξέπλυμα χρήματος μέσω στοιχηματικής εταιρείας – Ιλιγγιώδη ποσά σε λογαριασμό. *iEidiseis*. Ανακτήθηκε 12-5-2024 από <https://www.ieidiseis.gr/ellada/194956/nea-greek-mafia-kseplyma-xrimatos-meso-stoiximatikis-etairias-iliggiodi-posa-se-logariasmo>

Capital (2023, 1 Φεβρουαρίου). Πώς και γιατί αθωώθηκαν όλοι οι κατηγορούμενοι αστυνομικοί στη δίκη της Greek Mafia – Τι συμβαίνει στην ΕΛ.ΑΣ; Ανακτήθηκε 18-5-2024 από <https://www.capital.gr/epikairotita/3696144/pos-kai-giati-athoothikan-oloi-oi-katigoroumenoi-astunomikoi-sti-diki-tis-greek-mafia-ti-sumbainei-stin-el-as/>

Καραμήτρου, Μ. (2024, 10 Φεβρουαρίου). Τρομοκρατία και ποινικοί ξανά στο προσκήνιο - Η σχέση του τρομοκράτη με την Greek Mafia. *CNN Greece*. Ανακτήθηκε στις 18-5-2024 από <https://www.cnn.gr/ellada/story/404949/tromokratia-kai-poinikoi-ksana-sto-proskinio-i-sxesi-tou-tromokrati-me-tin-greek-mafia>

Κολιόπουλος, Ι. (1977). Ο Μακεδονικός Αγώνας. Η θέση των Ελλήνων στη Μακεδονία από το 1881 ως το 1896. Στην *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους* (τόμος ΙΔ', σσ. 219-220). Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών Α.Ε.

Κοσμάτος, Κ. και Λαμπάκης, Χ. (2019). Εστίες διαφθοράς στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Στο Σ. Βιδάλη, Ν. Κουλούρης και Χ. Παπαχαλαράμπους (Επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σελ. 185-209). Εκδόσεις Ε.Α.Π.

Κρουστάλλη, Δ. (2022, 8 Μαΐου). Το μεγάλο ξεκαθάρισμα – Πώς η Greek mafia «τρώει» τα παιδιά της. *iefimerida*. Ανακτήθηκε 10-5-2024 από <https://www.iefimerida.gr/ellada/pos-i-greek-mafia-troei-ta-paidia-tis>

Κουκουμάκας, Κ. (2023, 31 Ιανουαρίου). Όλοι αθώοι για την Greek Mafia». *News 24/7*. Ανακτήθηκε 18-5-2024 από <https://www.news247.gr/ellada/oloi-athooi-gia-tin-greek-mafia/>

Κουράκης, Ν. (2021, 6 Ιουνίου). Διακομματική επιτροπή για το οργανωμένο έγκλημα; *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*. Ανακτήθηκε 5-6-2024 από

<https://www.kathimerini.gr/opinion/561389791/diakommatiki-epitropi-gia-to-organomeno-egklima/>

Κωφός, Ε. (1977). Από το τέλος της Κρητικής Επανάστασης ως την προσάρτηση της Θεσσαλίας. Περίοδος περισυλλογής (1869-1875). Στην *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους* (Τόμος ΙΓ', σσ. 305-309). Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών Α.Ε.

Λαμπρόπουλος, Β. (2000, 13 Αυγούστου). Γιατί αλληλοσκοτώνονται οι μαφιόζοι. Οι πρώτες συμμορίες της δεκαετίας του '70 και η «υποδειγματική» οργάνωση των διαδόχων τους. *ΤΟ ΒΗΜΑ*. Διαθέσιμο στο <https://www.tovima.gr/2008/11/24/archive/giati-alliloskotwnontai-oi-mafiozoi/>

Λαμπρόπουλος, Β. (2008, 24 Νοεμβρίου). Οι νονοί της παραλιακής. *ΤΟ ΒΗΜΑ*. Ανακτήθηκε 1-4-2024 από <https://www.tovima.gr/2008/11/24/archive/oi-nonoi-tis-paraliakis/>

Λαμπρόπουλος, Β. (2018, 30 Ιουνίου). Ο νέος γύρος του φονικού πολέμου των νονών της νύχτας. *ΤΟ ΒΗΜΑ*. Ανακτήθηκε 10-5-2024 από <https://www.tovima.gr/2018/06/30/society/o-neos-gyros-toy-fonikoy-polemoy-twn-nonwn-tis-nyxtas/>

Λαμπρόπουλος, Β. (2019, 10 Μαΐου). Πού οδηγείται ο πόλεμος των νονών – Η νύχτα βαμμένη με αίμα. *ΤΑ ΝΕΑ*. Ανακτήθηκε 10-5-2024 από <https://www.tanea.gr/2019/05/10/greece/astynomika/pou-odigeitai-o-polemos-ton-nonon-i-nyxta-vammeni-me-aima/>

Λαμπρόπουλος, Β. (2019, 11 Οκτωβρίου). Ερωτηματικά για τις μαζικές αθώσεις αστυνομικών κατηγορουμένων για διαφθορά. *ΤΟ ΒΗΜΑ*. Ανακτήθηκε 30-5-2024 από <https://www.tovima.gr/2019/10/11/society/erotimatika-gia-tis-mazikes-athooseis-astynomikon-katigoroumenon-gia-diafthora/>

Λαμπρόπουλος, Β. (2021, 3 Ιουνίου). Οργανωμένο έγκλημα: Πού επενδύει και πώς «ξεπλένει» το μαύρο χρήμα η ελληνική μαφία. *megatv*. Ανακτήθηκε 3-6-2024 από <https://www.megatv.com/2021/06/03/organomeno-egklima-pou-ependyeyi-pos-kseplenei-to-mayro-xrima-elliniki-mafia/>

Λαμπρόπουλος, Β. (2024, 7 Απριλίου). Αστυνομία: Παραμένουν εν υπηρεσία 107 ένστολοι με καταδίκες – 5.000 ΕΔΕ ετησίως. *ΤΟ ΒΗΜΑ*. Ανακτήθηκε 7-5-2024 από <https://www.tovima.gr/print/politics/paramenoun-en-ypiresiacr107-enstoloi-me-katadikes/>

Λαμπροπούλου, Ε. (2021, 26 Ιουνίου). Ποιος ξέρει την αλήθεια για το οργανωμένο έγκλημα; *Άρδην-PHΞΗ*. Ανακτήθηκε 12-6-2024 από <https://ardin-rixi.gr/archives/235851>

Law&Order (2023, 13 Ιουνίου). ΕΛ.ΑΣ: Το modus operandi του μεγάλου κυκλώματος εκβιαστών που εξαρθρώθηκε – Οι ...μπράβοι και τα «συμβόλαια» για ξυλοδαρμούς. Ανακτήθηκε 16-5-2024 από <https://lawandorder.gr/elas-to-modus-operandi-megaloy-kyklomatos-ekviaston-poy-exarthrothike-oi-mpravoi-ta-symvolaia-xylodarmoy-s-eikones/>

Λεοντόπουλος, Ν., Χονδρόγιαννος, Θ., Κάσδαγλης, Χ., Πολυχρονιάδης, Μπ. (2023, 11 Ιανουαρίου). Greek Mafia: Ο Διευθυντής Ασφάλειας της ΕΛΑΣ κατηγορούμενος για συμμετοχή στην οργάνωση. *Reporters United*. Ανακτήθηκε 5-10-2024 από <https://www.reportersunited.gr/10336/davalos.>

LiFO team (2021, 1 Ιουνίου). Greek Mafia: Η γεωγραφία της ελληνικής «Καμόρα» - Συνεργασίες σε Αττική και επαρχία. Ανακτήθηκε 1-4-2024 από <https://www.lifo.gr/now/greece/greek-mafia-i-geografia-tis-ellinikis-kamora-synergasies-se-attiki-kai-eparhia>

Μπακούνη, Ν. (2024, 27 Ιανουαρίου). Με τι πραγματικά ασχολείται η Greek Mafia. *News 24/7, The Magazine*. Ανακτήθηκε 5-6-2024 από <https://www.news247.gr/magazine/reportage/me-ti-pragmatika-asxoleitai-i-greek-mafia/>

Μπουρλιάσκος, Β. (2017). Η πρόληψη του εγκλήματος και οι λόγοι που την καθιστούν αναγκαία. *Αστυνομική Ανασκόπηση* Σεπτ.-Οκτ. 2017, σελ. 60-64. Ανακτήθηκε 5-6-2024 από https://www.policemagazine.gr/sites/default/files/pdf/epilegmeni_arthografia/2017/304/article_3/

NAYTEMΠΟΡΙΚΗ (2021, 19 Αυγούστου). «Το bitcoin, νόμισμα της Μαφίας». Ανακτήθηκε από <https://www.naftemporiki.gr/finance/983973/to-bitcoin-nomisma-tis-mafias/>

NAYTEMΠΟΡΙΚΗ (2024, 15 Ιανουαρίου). «Greek Mafia: Οι δολοφονίες των αρχινόνων της νύχτας». Ανακτήθηκε από <https://www.naftemporiki.gr/society/1567886/greek-mafia-oi-dolofonies-ton-archinonon-tis-nychtas/>

NOMOS 4619/2019 - ΦΕΚ 95/Α/11-6-2019 - Κύρωση του Ποινικού Κώδικα, άρθρο 187.

Παναγοπούλου, Ε. (2021). *Το modus operandi της λαθρεμπορίας ως οργανωμένης εγκληματικής δραστηριότητας και οι τρόποι αντιμετώπισής της: Το παράδειγμα των καπνικών προϊόντων* (Διπλωματική Εργασία). Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα, σελ. 4. Ανακτήθηκε από <https://apothesis.eap.gr/archive/item/505>

Πανταζόπουλος, Γ. (2016 28 Νοεμβρίου), Αλβανοί στην Ελλάδα, τότε και τώρα: Όσα άλλαξαν στη ζωή τους από το '97 και μετά, *LIFO*. Ανακτήθηκε από <https://www.lifo.gr/now/greece/albanoi-stin-ellada-tote-kai-tora-osa-allaxan-sti-zoi-toys-apo-97-kai-meta>

Παπανικολάου, Γ. και Espinoza, F. (2018). Λαθρεμπόριο και Ιταλοκρατία στα Δωδεκάνησα, *Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος, 50 χρόνια Howard Becker "Whose side are we on?"*, έκδοση της Ε.Ε.Μ.Ε.Κ.Ε., Αθήνα, σελ 242-259.

Παχή, Ό. (2012-2013). Το φαινόμενο της Ληστείας στην Ελλάδα (1833-1933). Μια Γενική Θεώρηση (διορθωμένη έκδοση). *Ανιστόρητον, τόμος 9* (αρ. 36), 1-11. Ανακτήθηκε στις 5-3-2024 από http://www.anistor.gr/greek/grback/ist2012_36_Anistoriton.pdf

Πλάντζος, Κ. και Κράλογλου, Σ. (2024, 22 Ιανουαρίου). Greek Mafia: Οι ποινικοί ελέγχουν 1 στα 11 βενζινάδικα. *Πρώτο Θέμα*. Ανακτήθηκε 3-6-2024 από <https://www.protothema.gr/greece/article/1457919/greek-mafia-oi-poinikoi-eleghoun-1-sta-11-venzinadika/>

Πλουμίδης, Γ. και Αναστασόπουλος, Ν. (2017). Ληστρικές συμπεριφορές στις αρχές του 20 ου αιώνα: Το παράδειγμα του Νομού Ιωαννίνων. Στο Γ' Συνέδριο της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Νεοελληνικών Σπουδών. Ανακτήθηκε στις 2-2-2024 από https://www.eens.org/eens-congress-access/?main_page=1&main_lang=de&eensCongress_cmd=showPaper&eensCongress_id=123

Protagon Team (2018, 20 Σεπτεμβρίου). Εκτέλεση στην Κηφισιά: Όταν η «Κατερίνα bellamafia» μιλούσε για «αυτούς που είναι πρόβλημα». *Protagon* 20-9-2018. Ανακτήθηκε 11-5-2024 από <https://www.protagon.gr/epikairotita/ektelesi-stin-kifisia-otan-i-katerina-bellamafia-milouse-gia-aftous-pou-einai-provlima-44341691999>

ΠΡΩΤΟ ΘΕΜΑ (2011, 12 Δεκεμβρίου). Βλαστός: Ποιος είναι ο αρχηγός της “Καμόρα των φυλακών”. Ανακτήθηκε 1-4-2024 από

<https://www.protothema.gr/greece/article/165023/vlastos-poiος-einai-o-arxhgος-ths-‘kamora-ton-fylakon’/>

Πώποτας, Δ. και Καλύβα, Α. (2020, 29 Ιουνίου). Το πόρισμα της ΕΥΠ για τη διαφθορά στην ΕΛΑΣ: 106.000 συνομιλίες για ναρκωτικά, πορνεία και τζόγο. *Πρώτο Θέμα*.

Ανακτήθηκε 18-5-2024 από <https://www.protothema.gr/greece/article/1021592/to-porisma-tis-eup-gia-ti-diafthora-stin-elas-106000-sunomilies-gia-narkotika-porneia-kai-tzogo/>

Reader Newsroom (2021, 1 Ιουνίου). Οι 5 συμμορίες που ελέγχουν την Αθήνα - Πώς ο κορονοϊός μείωσε τον τζίρο τους. Ανακτήθηκε 15-5-2024 από

https://www.reader.gr/ellada/374397_greek-mafia-oi-5-symmories-poy-eleghoyn-tin-athina-pos-o-koronoios-meiose-ton-tziro

Reader Newsroom (2021, 20 Μαΐου). Greek Mafia: Μόνο ένα από 350 ηγετικά στελέχη εγκληματικών οργανώσεων είναι στη φυλακή. Ανακτήθηκε 10-6-2024 από

https://www.reader.gr/ellada/372994_greek-mafia-mono-ena-apo-350-igetika-stelehi-egklimatikon-organoseon-einai-sti-fylaki

Ρέβη, Ε. (2021, 12 Δεκεμβρίου). Greeik mafia: Ο «Ιούδας» που άνοιξε τον κύκλο αίματος - 30 εκτελέσεις σε 5 χρόνια. *Έθνος*. Ανακτήθηκε 10-5-2024 από

<https://www.ethnos.gr/greece/article/186881/greekmafiaioiydaspoyanoixetonkykloaimatos30ekteleseisse5xronia>

Ρηγόπουλος, Α. (2023, 10 Ιουλίου). Κολυμπώντας στη θάλασσα της μαφίας. *Documento*.

Ανακτήθηκε 10-5-2024 από <https://www.documentonews.gr/article/kolympontas-sti-thalassa-tis-mafias/>

Ριζάβα, Φ. (2011). *Οργανωμένο Έγκλημα* (Διδακτορική Διατριβή). Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Κομοτηνή. Ανακτήθηκε στις 26/12/2023 από

<https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/29252?lang=el#page/1/mode/2up>

Σόμπολος, Γ. (2023, 28 Μαρτίου). Greek Mafia: Η ακτινογραφία του Οργανωμένου Εγκλήματος. *Athens Voice*. Ανακτήθηκε 10-5-2024 από

<https://www.athensvoice.gr/epikairoτητα/ellada/795102/greek-mafia/>

- Σόμπολος, Γ. (2024, 16 Ιανουαρίου). Greek Mafia: 30 δολοφονίες στον αδυσώπητο πόλεμο για τα ηνία - Οι παράνομες δραστηριότητες, τα έσοδα εκατομμυρίων και τα συμβόλαια θανάτου. *Athens Voice*. Ανακτήθηκε 30-1-2024 από <https://www.athensvoice.gr/epikairotita/ellada/832159/greek-mafia-30-dolofonies-polemo-gia-ta-inia/>
- Σουλιώτης, Γ. (2020, 20 Ιανουαρίου). Συμβόλαιο θανάτου για Καλαϊτζή από Βλαστό, Σκαφτούρο, Στεφανάτο. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*. Ανακτήθηκε 3-6-2024 από <https://kathimerini.gr/society/800145/symvolaio-thanatoy-gia-kalaitzi-apo-vlasto-skaftoyro-stefanato/>
- Σουλιώτης, Γ. (2020, 24 Ιουνίου). Ο βουλευτής, η Ε.Υ.Π., το καφενείο της Βουλής. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*. Ανακτήθηκε 11-5-2024 από <https://www.kathimerini.gr/society/1084218/o-voyleytis-i-eyp-to-kafeneio-tis-voylis/>
- Σουλιώτης Γ. (2022, 22 Απριλίου). Greek FBI κατά της Greek Mafia. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*. Ανακτήθηκε στις 13-6-2024 από <https://www.kathimerini.gr/society/562990465/greek-fbi-kata-tis-greek-mafia/>
- Σουλιώτης, Γ. (2023, 2 Μαΐου). Μύκονος: «Αυθαίρετο μαγαζί» και η ΕΛ.ΑΣ. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*. Ανακτήθηκε 10-5-2024 από <https://www.kathimerini.gr/society/562393273/mykonos-aythaireto-magazi-kai-i-el-as/>
- Σουλιώτης, Γ. (2023, 3 Ιουλίου). Η «Μαρίνα», η Greek Mafia και το δίκτυο των οίκων ανοχής *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*. Ανακτήθηκε 15-4-2024 από <https://www.kathimerini.gr/society/562501501/h-marina-i-greek-mafia-kai-to-diktyo-ton-oikon-anochis/>
- Σουλιώτης, Γ. (2024, 9 Μαρτίου). «Ο «μάγος» στη νόθευση και η Greek Mafia». *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*. Ανακτήθηκε 10-6-2024 από <https://www.kathimerini.gr/society/562923658/o-magos-sti-notheysi-kai-i-greek-mafia/>
- Σπινέλλη, Κ. (2016). Οικονομική κρίση και εγκληματικότητα: Τρεις αφηγήσεις. Στο Μ. Γασπαρινάτου (επιμ.) *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Νέστορα Κουράκη*, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, τόμος Α', σελ. 3-23.

Σπυρόπουλος, Π. (2014, 4 Δεκεμβρίου). Η ελληνική μαφία νοικιάζει αλβανούς εκτελεστές. *THETOC*. Ανακτήθηκε 7-5-2024 από

<https://www.thetoc.gr/koinwnia/article/i-elliniki-mafia-noikiazei-albanous-ektelestes/>

Σπυρόπουλος, Π. (2018, 14 Φεβρουαρίου). Οι προστατευόμενοι... απροστάτευτοι μάρτυρες στην Ελλάδα με ονοματεπώνυμο. *Ελεύθερος Τύπος*. Ανακτήθηκε 3-4-2024 από <https://eleftherostypos.gr/politiki/185760-oi-prostateyomenoi-aprostateytoi-martyres-stin-ellada-exoyn-onomateponymo>

Σταμούλη, Ε. (2016α). Οργανωμένο έγκλημα και οικονομική κρίση: τάσεις και μεταβολές. Στο Μ. Γασπαρινάτου (επιμ.), *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη* (τόμος Α', σελ. 1194-1230). Αθήνα: εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα. Ανακτήθηκε 23-1-2024 από <http://crime-in-crisis.com/%CE%BF%CF%81%CE%B3%CE%B1%CE%BD%CF%89%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%BF-%CE%AD%CE%B3%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CE%BC%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%BA%CF%81/>

Σταμούλη, Ε. (2016β). Οι κοντραμπαντιστές του χθες και του σήμερα, στο *Εγκληματολόγοι*, Ενημερωτικό δελτίο της Ελληνικής Εταιρείας Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου, τεύχος 3, Αθήνα, σ. 7-9. Ανακτήθηκε στις 12-2-2024 από https://www.academia.edu/43012167/%CE%9F%CE%B9_%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CF%84%CF%81%CE%B1%CE%BC%CF%80%CE%B1%CF%84%CE%B6%CE%AE%CE%B4%CE%B5%CF%82_%CF%84%CE%BF%CF%85_%CF%87%CE%B8%CE%B5%CF%82_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CF%84%CE%BF%CF%85_%CF%83%CE%AE%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%B1

Σταμούλη, Ε. (2019). Οργανωμένο έγκλημα, παράνομες αγορές και διαφθορά στην Ελλάδα. Στο Σ. Βιδάλη, Ν. Κουλούρης και Χ. Παπαχαλαράμπους (Επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σελ. 213-237). Εκδόσεις Ε.Α.Π.

Σταμούλη, Ε. (2020). Το σοκ της πανδημίας του κορωνοϊού και η επίδρασή του στις παράνομες αγορές του οργανωμένου εγκλήματος. *Εγκληματολόγοι τ. 6*, (Μάιος 2020), σελ.30-34.

- Σταμούλη, Ε. (2021α). Οργανωμένο έγκλημα: ο κύκλος της διαφθοράς και της βίας. *Η Εποχή* 6 Ιουνίου 2021. Ανακτήθηκε 24-5-2024 από <https://www.epohi.gr/article/39990/organomeno-egklhma-o-kyklos-ths-diafthoras-kai-ths-vias>
- Σταμούλη, Ε. (2021β). Μία συμβιωτική σχέση υποκόσμου και καλής κοινωνίας. *Η Εποχή* 16 Μαΐου, 2021. Ανακτήθηκε 25-5-2024 από <https://www.epohi.gr/article/38805/mia-symviotikh-shesh-ypokosmoy-kai-kalhs-koinonias>
- Σουλιώτης, Γ. (2021, 24 Μαΐου). Η μαφία της νύχτας με ονόματα και διευθύνσεις: Τι αναφέρεται στην έκθεση Χρυσοχοΐδη. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*. Ανακτήθηκε 10-5-2024 από <https://www.kathimerini.gr/society/561373102/i-mafia-tis-nychtas-me-onomata-kai-dieythynseis/>
- Σφέτσος, Χ. (2022). ...συστήνεται και στην χώρα μας Δικαστική Αστυνομία; Η Θεσμική προσέγγιση της υπό ίδρυση Δικαστικής Αστυνομίας. *Crime Times*, τεύχος 20. Ανακτήθηκε 15-6-2024 από <https://www.crimetimes.gr/i-thesmiki-proseggisi-tis-ypo-idrysi-di/>
- ΤΑ ΝΕΑ Newsroom (2012, 19 Σεπτεμβρίου). Μόνο τέσσερις από τους 350 οίκους ανοχής στην Αθήνα λειτουργούν με άδεια. Ανακτήθηκε από τα <https://www.tanea.gr/2012/09/19/greece/mono-tesseris-apo-toys-350-oikoys-anoxis-stin-athina-leitoyrgoun-me-adeia/>
- Τζανάκης, Σ. (2024, 21 Ιανουαρίου). Greek Mafia: Πόλεμος μαφιόζων για το 1,5 δισ. από καύσιμα και τσιγάρα. *Πρώτο Θέμα*. Ανακτήθηκε στις 19-5-2024 από <https://www.protothema.gr/greece/article/1457918/greek-mafia-polemos-mafiozon-gia-to-15-dis-apo-kausima-kai-tsigara/>
- Τριανταφύλλου, Α. (2013). Κράτος και αστυνόμευση στην Ελλάδα του 19ου και 20ου αι. *The art of crime* (τεύχος 24). Ανακτήθηκε 8-1-2024 από <https://theartofcrime.gr/old/oldartofcrime/old.theartofcrime.gr/indexeb2d.html?pgtp=1&aid=1365408364>
- Τσουκαλάς, Κ. (1977). Πολιτική των κυβερνήσεων και προβλήματα από το 1881 ως το 1895. Το Θεσσαλικό πρόβλημα. Στην *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους* (τόμος ΙΔ', σσ. 69-72). Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών Α.Ε.

Υπηρεσία Εσωτερικών Υποθέσεων Σωμάτων Ασφαλείας. Απολογιστική Έκθεση έτους 2021 (2022, Απρίλιος). Επιμ. Έκδοσης: Τμήμα Διαχείρισης Πληροφοριών και Στρατηγικής. Ανακτήθηκε 2-6-2024 από <https://www.minocp.gov.gr/file/2023/02/Εκθεση-2021.pdf>

Φαρσεδάκης, Ι. (2016). Η πρόληψη του εγκλήματος ως μέσον αντεγκληματικής πολιτικής. Στο Μ. Γασπαρινάτου (επιμ.), *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη* (τόμος Α', σελ. 169-181). Αθήνα: εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα. Ανακτήθηκε 12-6-2024 από <http://crime-in-crisis.com/wp-content/uploads/2017/06/courakis-ellinikos-tomos.pdf>

Χιόνης, Δ. (2016). Το λαθρεμπόριο καπνού στην Ελλάδα της κρίσης. Στο Μ. Γασπαρινάτου (επιμ.), *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη* (τόμος Α', σελ. 1194-1230). Αθήνα: εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα. Ανακτήθηκε 23-1-2024 από <http://crime-in-crisis.com/wp-content/uploads/2017/06/courakis-ellinikos-tomos.pdf>

Ψαρρά, Α. και Πολυχρονιάδης Μ. (2022, 4 Δεκεμβρίου). Πολύκροτες υποθέσεις και δολοφονίες...στα αζήτητα. *Η Εφημερίδα των Συντακτών*. Ανακτήθηκε από https://www.efsyn.gr/themata/thema-tis-efsyn/369597_polykrotes-ypotheseis-kai-dolofonies-sta-azitita

Ξενόγλωσσες

Antonopoulos, G. (2009). Are the 'others' coming?": Evidence on 'alien conspiracy' from three illegal markets in Greece. *Crime Laws and Social Change* 52(5), 475-493. DOI: 10.1007/s10611-009-9204-2.

Barro, R. (2006). Rare Disasters and Asset Markets in the Twentieth Century, στο *Quarterly Journal of Economics* 121(3), σελ. 823-866.

BBC (2016). Who are the FARC?. *BBC* 24-12-2016. Ανακτήθηκε 18-5-2024 από <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-36605769>.

Chambliss, W. (2004). On the symbiosis between criminal law and criminal behavior. *Criminology Vol.* 42 (2), 241-250.

Global Organized Crime Index (2023). Ανακτήθηκε 12-1-2024 από <https://ocindex.net>

Global Organized Crime Index: Greece (2023). Ανακτήθηκε 12-1-2024 από <https://ocindex.net/country/greece>, pp. 1-6.

Europol Report (2020, March 27). Pandemic profiteering: how criminals exploit the COVID-19 crisis. Ανακτήθηκε 15-5-2024 από https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/pandemic_profiteering-how_criminals_exploit_the_covid-19_crisis.pdf

Europol Report (2020, April 30). Beyond the pandemic. How COVID-19 will shape the serious and organised crime landscape in the EU. Ανακτήθηκε 15-5-2024 από https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/report_beyond_the_pandemic.pdf

Europol - EU SOCTA (2021). *European Union serious and organized crime threat assessment. A corrupting influence: the infiltration and undermining of Europe's economy and society by organized crime*. Publications of the European Union, Luembourg. Ανακτήθηκε 19-5-2024 από https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/socta2021_1.pdf

Hagan, Fr. E. (2006). 'Organized Crime' and 'organized crime': Indeterminate problems of definitions. *Trends in Organized Crime* 9(4), 127–137.

Hall, Dr. (2022, April 14). The Wealth of International Organized Crime. *Linkedin*. Ανακτήθηκε 5-1-2024 από <https://www.linkedin.com/pulse/wealth-international-organized-crime-dr-drew-hall-dba>.

History.com editors. (Update: May 28, 2019 / Original: October 29, 2009). Origins of the Mafia. *HISTORY*. Ανακτήθηκε 5-1-2024 από <https://www.history.com/topics/crime/origins-of-the-mafia>.

Kleemans, E. R. (2014). Theoretical perspectives on organized crime, 1-14 (forthcoming draft) = Kleemans, E. R. (2014). Theoretical perspectives on organized crime. In L. Paoli (ed.), *Oxford Handbook on Organized Crime* (pp. 32-52). Oxford: Oxford University Press. Ανακτήθηκε 28-2-2024 από https://www.researchgate.net/publication/260569836_Theoretical_perspectives_on_organized_crime

Lamproboulou, E. (2003). Criminal 'organisations' in Greece and public policy: from non-real to hyper-real? *International Journal of the Sociology of Law* 31, 69-87. Ανακτήθηκε 1-3-2024 από

https://www.researchgate.net/publication/222627001_Criminal_'organisations'_in_Greece_and_public_policy_From_non-real_to_hyper-real

Long, H. (2015, July 6). "Greek economy as bad as a war-torn country's", *CNN Business*. Ανακτήθηκε 10-5-2024 από <https://money.cnn.com/2015/07/06/news/economy/greece-economy-warn-torn-country-depression/index.html>.

Lupo, S. (2009). *The History of the Mafia*. New York: Columbia University Press.

McRae, H. (2015, June 27). Greece Crisis: It needs another economic miracle-and it could happen. *Independent*. Ανακτήθηκε στις 3-3-2024 από

[Greece crisis: It needs another economic miracle – and it could happen | The Independent | The Independent](#)

Mullins, S. and Wither, J. (2016). Terrorism and Organized Crime Vol. 15 (3) 65-82. Ανακτήθηκε 19-5-2024 από https://www.jstor.org/stable/pdf/26326452.pdf?refreqid=fastly-default%3Adbc73dbe9bc8682e687cad80b4ad1006&ab_segments=&origin=&initiator=&acceptTC=1

Paoli, L. και Beken, V. T. (2014). Organized Crime: A Contested Contempt. Στο *The Oxford Handbook of Organized Crime*, (pp. 13-31). New York: Oxford University Press. Ανακτήθηκε 6/1/2024 από <https://academic.oup.com/edited-volume/38662/chapter-abstract/335785855?redirectedFrom=fulltext>

Paoli, L. (2020). What Makes Mafias Different? *Crime and Justice* 49(9): 141-222. Downloaded from www.journals.uchicago.edu by Uppsala University on 06/07/20. For personal use only, pp. 1-82 [Δεν υπάρχει αρίθμηση των σελίδων].

Picardo, E. (2024). The Origins of Greece's Debt Crisis. *Investopedia*. Ανακτήθηκε 10-5-2024 από <https://www.investopedia.com/articles/personal-finance/061115/origins-greeces-debt-crisis.asp>

Romei, V. (2024, April 25). Greece's economic rebound in (painful) context. *Financial Times*. Ανακτήθηκε 13-6-2024 από <https://www.ft.com/content/ba7e18ea-eaf4-4104-bbe7-bb7f97d182e5>

Simple History (x.x). *How the Mafia and U.S. Military Collaborated in WWII* [βίντεο].

Ανακτήθηκε 9-1-2024 από https://www.youtube.com/watch?v=-58qPTizpGY&ab_channel=SimpleHistory.

Skaperdas, St. (2001). The political economy of organized crime: providing protection when the state does not. *Economics of Governance* 2, 173-202. Ανακτήθηκε 6-1-2024 από <https://link.springer.com/article/10.1007/PL00011026>

Transparency International. *Corruption Perception Index*, (2023). Ανακτήθηκε 15-5-2024 από <https://www.transparency.org/en/cpi/2023>

United Nations General Assembly. (2000a, November 2). *Report of the Ad Hoc Committee on the Elaboration of a Convention against Transnational Organized Crime on the Works of Its First to Eleventh Session. A/55/383*. Ανακτήθηκε 7-1-2024 από https://treaties.un.org/doc/source/docs/A_55_383-E.pdf

United Nations General Assembly. (2000b, November 3). *Report of the Ad Hoc Committee on the Elaboration of a Convention against Transnational Organized Crime on the Works of Its First to Eleventh Session. Addendum: Interpretative Notes for the Official Records (travaux preparatoires) of the Negotiation of the United Nations Convention against Transnational Organized Crime and the Protocols Thereto. A/55/383/Add.1*. Ανακτήθηκε 7-1-2024 από https://www.unodc.org/pdf/crime/final_instruments/383a1e.pdf

United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), frontpage «8 facts you need to know about human trafficking in the 21st century». Ανακτήθηκε 1-6-2024 από <https://www.unodc.org/unodc/frontpage/2024/May/8-facts-you-need-to-know-about-human-trafficking-in-the-21st-century.html>

US Department of Justice (2008). *Overview of the Law Enforcement Strategy to Combat International Organized Crime*. Washington DC: US Government Printing Office. Ανακτήθηκε 8/1/2024 από <https://www.justice.gov/sites/default/files/criminal-icitap/legacy/2015/04/23/04-23-08combat-intl-crime-overview.pdf>

White House. (2011, July). *Strategy to Combat Transnational Organized Crime*. Ανακτήθηκε 10-1-2024 από <http://www.justice.gov/criminal/ocgs/org-crime/docs/08-30-11-toc-strategy.pdf>

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.